

**NAISEN REPRESENTOINTI KIELELLISESTI
TEOKSESSA MIESTÄ EI VOI RAISKATA**

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
huhtikuussa 2000

Sanna Nisonen

Tiedekunta HUMANISTINEN		Laitos suomen laitos	
Tekijä Sanna Nisonen			
Työn nimi Naisen representointi kielellisesti teoksessa <i>Miestä ei voi raiskata</i>			
Oppiaine suomen kieli		Työn laji pro gradu	
Aika 17.4.2000		Sivumäärä 90 + liitteet 9 s.	
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen kuva ja rooli naiselle luodaan päähenkilö Tovan kautta teoksessa <i>Miestä ei voi raiskata</i> ja kuinka ainutkertainen tulkinta naisesta ja naisen roolista syntyy tekstin ja lukijan vuorovaikutuksessa. Teoksen tekijän mahdollisesti tarkoittamat intentiot pidetään tulkinnasta erossa. Tutkimuksen aineistona on Kyllikki Villan vuonna 1976 ilmestynyt suomennos Märta Tikkasen <i>Miestä ei voi raiskata</i> -teoksesta. Juonianalyysin perusteella tutkimuksen kielelliseen analyysiin on valikoitunut seitsemän eripituista katkelmaa teoksen juonellisesti ja rakenteellisesti tärkeistä kohdista. Katkelmia ei tarkastella irrallisina, vaan analyysin taustalla toimii teoksen kokonaisrakenne ja -tulkinta.</p> <p>Kielellisessä analyysissä tarkastellaan funktionaalisen kielikäsitteilyn pohjalta Tovaan liitettyjä predikaatteja ja adverbiaaleja sekä propositioihin luotua modaalisuutta. Funktionaalisen kielikäsitteilyn ideana on, että kielen merkitykset syntyvät aina konteksteissa ja ovat siten ainutkertaisia. Kielen rakenteet ja muodot ovat alisteisia merkityksille, ja yhdellä ilmauksella voi olla useita merkityksiä ja funktioita. Analyysissä käytetään predikaattien luokittamisessa ja modaalisuuden tarkastelussa soveltaen M. A. K. Hallidayn funktionaaliseen kielikäsitteilyyn pohjautuvaa systeemifunktionaalista kieliteoriaa. Lisäksi analyysissä tarkastellaan naisen kuvan muodostumisen kannalta merkittäviä lause-, virke-, katkelma- ja kappalerakenteita.</p> <p>Analyysin perusteella Tovasta muodostuu niin sanomisissaan kuin tekemisissään passiivinen ja epävarma henkilö, sillä predikaatit ilmaisevat pääosin kokemista tai tekemisen aikomista ja varsinaista aktiivista toimintaa esiintyy vähän. Myös adverbiaalivalinnat ja modaalisuuden tarkastelu tukevat tulkintaa Tovan passiivisuudesta. Lisäksi analyysissä huomataan, että Tova edustaa usein toimintakohtauksissa itsensä sijaan Naista. Kielellisten keinojen tarkastelu tukee mutta tuo myös omat lisäsvynsä ja tarkennuksensa teoksen kokonaistulkintaan. Teoksen sanomaksi muodostuu, että väkivaltainen toiminta on miehen toiminnan tapa, johon ryhtyessään nainen antaa miehen määritellä voiman merkit ja jää siten miestä heikommaksi. Naisen voima on lasten kasvattamisessa, jolloin aktiivinen toiminta jää miehelle.</p>			
Asiasanat tulkinta, representointi, funktionaalinen kielikäsitteily, <i>Miestä ei voi raiskata</i>			
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto			
Muita tietoja			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja käsitteistöä.....	1
1.2. Tutkimuksen aineisto ja rakenne.....	3
1.3. Tekijä Märta Tikkanen ja suomentaja Kyllikki Villa.....	5
1.4. Teos <i>Miestä ei voi raiskata</i>	7
2. KAUNOKIRJALLISEN TEOKSEN HENKILÖ, KERTOJA JA NÄKÖKULMA.....	10
2.1. Henkilön rekonstruoiminen tekstistä.....	10
2.2. Kertoja ja näkökulma – ominaisuudet ja erot.....	12
2.3. Näkökulman lingvistiset ja translingvistiset merkit.....	16
2.4. Henkilö, kertoja ja näkökulma teoksessa <i>Miestä ei voi raiskata</i>	22
3. FUNKTIONAALINEN KIELIKÄSITYS TUTKIMUKSEN TAUSTANA.....	26
3.1. Funktionaalinen kielikäsitys.....	26
3.2. Hallidayn kieliteorian soveltaminen tutkimuksessa.....	28
4. TOVAN REPRESENTOINTI TEOKSESSA MIESTÄ EI VOI RAISKATA.....	32
4.1. Tovan kuvaus – portti teoksen maailmaan.....	32
4.2. Tovan raiskaus – naisen äärimmäinen alistaminen.....	42
4.3. Päätös kostaa raiskaus – näennäinen aktivoituminen.....	54
4.4. Päätös raiskata Wester – miehen pakottamisen välttämättömyys.....	59
4.5. Puhumiseen turvautuminen – toiminnasta luopuminen.....	64
4.6. Westerin raiskaaminen – toiminnasta etäännyminen.....	70
4.7. Raiskauksen jälkitilanne – Tovan suuri pettymys.....	77
4.8. Katkelmista representoituva nainen – yhteenvetoa.....	83

5. PÄÄTÄNTÖ.....86

LÄHTEET.....89

LITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja käsitteistöä

Tutkin työssäni naisen representointia Märta Tikkasen *Miestä ei voi raiskata* -teoksen suomennoksessa. Alkuperäinen ruotsinkielinen teos on ilmestynyt vuonna 1975 ja suomennos vuonna 1976. Teoksen on suomentanut Kyllikki Villa. Representoinnilla tarkoitetaan maailmaa koskevien lausumien esittämistä, jonkin esittämistä jonkinlaiseksi, jolloin kohteet tulevat edustetuiksi kielessä (Lehtonen 1996: 44–47). Tarkastelen työssäni, miten nainen representoidaan eli millainen kuva naisesta ja millainen rooli naiselle toimijana luodaan teoksessa päähenkilö Tova Randersin kautta. Tutkimushypoteesinani on, että naisesta luodaan teoksessa erilaisin keinoin epävarma ja toiminnassaan passiivinen henkilö. Kun päähenkilö teoksen kulussa aktivoituu toiminnassaan, siitä on tällöinkin tehty ei-vapaaehtoista tai epätoivoista toimintaa. Aktiivinen toiminta ei siis lähde päähenkilöstä itsestään omavalintaisesti. Aktiivinen toiminta myös torjutaan esimerkiksi juonellisesti, ja tällä kaikella on teoksen sanoman tulkinnan kautta tarkoituksensa.

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen, eli lähinnä kuvailen ilmiötä. Työssäni on siis kyse tavallaan ”tapaustutkimuksesta”, eikä työni tuloksia voi yleistää tämän teoksen suomennoksen ulkopuolelle. Työni antina muille tutkimuksille voisi olla lähinnä uusien tarkastelukulmien, -menetelmien ja -välineiden kehittyminen. Kaunokirjallisen teoksen tarkasteluun näkökulmani antaa paljonkin uusia virikkeitä. Ammatillisesti minulle äidinkielen ja kirjallisuuden opettajaksi valmistuvana tulkinnan muodostavien elementtien ja kokonaisuuden hahmottumisen tarkastelu on myös hyvin hyödyllistä.

Tutkimukseni lähtökohtana on oma tulkintani kirjasta ja sen sanomasta. Lähtökohtanani on siis uudemman kirjallisuudentutkimuksen suhtautumistapa, joka korostaa lukijan ja tekstin vuorovaikutussuhdetta (ks. esim. Iser 1971). Perinteisessä mielessä lähestymistapaani voi siis ajatella hyvinkin subjektiiviseksi ja tämän vuoksi tieteellisesti arveluttavaksi. Kaunokirjallisen teoksen tarkastelu tulkinnalliset elementit unohtaen olisi kuitenkin vähintäänkin kyseenalaista, sillä tulkinta kuuluu olennaisena osana kaunokirjallisen teoksen lukemiseen. Tulkinnalla on tär-

keä rooli analyysissä, koska tulkinnan kautta huomio osataan keskittää teoksen olennaisiin piirteisiin.

Tulkinta naisen representoinnista syntyy lukukokemuksen kautta, ja tämä tulkinta alkaa syntyä heti ensimmäisestä naista kuvaavasta tai naiseen liittyvästä ilmauksesta teoksessa. Tulkinta ei ole kuitenkaan systemaattinen tapahtuma, jonka voisi jälkeenpäin jakaa osiin ja analysoida auki. Tulkinta syntyy kyllä osista, mutta nämä osat sitoutuvat toisiinsa saumattomasti ja muodostavat kokonaisuuden, jota ei jälkeenpäin pystytä erittelemään. On kuitenkin mahdollista pyrkiä selvittämään analysoimalla tulkinnan muodostavia elementtejä, ja tämä on työni perus-idea.

Tulkinta on aina yksilöllinen tapahtuma. Tämä tarkoittaa, että tulkinta on samanlainen prosessi kuin muukin maailman hahmottaminen: jokainen meistä hahmottaa asiat omalla tavallaan, omien skeemojensa kautta. Skeemalla tarkoitan tässä mentaalisten rakenteiden kategoriaa, joka varastoi ja järjestää aikaisempaa kokemusta sekä ohjaa havaintoja ja kokemuksia (ks. esim. Mandler 1985, 36). Skeemat muodostuvat siis elämäkokemustemme ja taustamme kautta ja ovat siten aina yksilöllisiä. Skeemat ohjaavat tulkintojamme maailmasta ja sen ulottuvuuksista, eli ne ohjaavat esimerkiksi myös kielellisten ilmausten tulkintaamme. Muun muassa Leinon (1989, 41) mukaan kielellisen ilmauksen tulkinta ei ole automaattinen, vaan vaihtelee tulkitsijan mukaan.

Tulkintani *Miestä ei voi raiskata* -teoksesta syntyy siis omien skeemojeni kautta eikä näin ole todellakaan ainoa mahdollinen, sillä tulkintoja on periaatteessa yhtä monta kuin lukijoitakin. Tämän perusteella *oikeaa* tulkintaa ei edes ole, sillä kaikki tulkinnat ovat lähtökohdaltaan yhtä oikeita tai vääriä. Oma tulkintakäsitykseni pohjaa käsitykseen monien oikeiden, keskenään ristiriitaistenkin tulkintojen mahdollisuudesta. Tulkintaansa kuitenkin voi ja oikeuttaakseen sen pitääkin perustella tekstin elementeillä, ja tähän tulkintani perustelemiseen pyrin tutkimuksessani. Näin tulkinnastani tulee uskottava. Saman kulttuurin ja suunnilleen saman aikakauden ihmisillä on myös taipumus tulkita asioita samantyyppisesti, koska kokemusmaailma on suurilta linjoiltaan sama. Esimerkiksi kirjallisuuden klassikot ovat klassikkoja osaltaan juuri tämän vuoksi: ne herättävät meissä samantyyppisiä tunteita ja tulkintoja.

Tutkin Miestä ei voi raiskata -teoksen naisen representointia ja naista toimijana kielellisen analyysin kautta. Analyysissäni minulla on taustaoletuksena funktionaalinen kielikäsitelmä, jonka mukaan kielen merkitykset syntyvät aina sosiaalisissa tilanteissa. Kielen rakenteita ja muotoja ei voi siis ymmärtää ja kuvata irrallaan niiden käyttötehtävistä. Kielitieteen tehtävänä on tätä kautta selvittää, mitä kielen avulla tehdään ja miten merkitykset välittyvät vuorovaikutustilanteissa kielen avulla. Tarkemmin selvitän funktionaalista kielikäsitelmää tutkimukseni kolmannessa kappaleessa. (Funktionaalista kielikäsitelmästä ks. esim. Halliday 1994; Luukka 1995 ja 1999.)

Funktionaalisen taustaoletuksen pohjalta tarkastelen esimerkiksi Tovaan liitettyjä predikaatteja, adverbiaaleja ja modalisuutta. Tutkin, millaisia predikaatteja Tovaan liitetään, ovatko ne esimerkiksi mentaalista tai puhtaasti toiminnallista toimintaa ilmaisevia ja millainen rooli Tovalle näiden predikaattien myötä muodostuu. Lisäksi tarkastelen, millaisia adverbiaaleja eli määritteli näihin predikaatteihin liitetään, muutetaanko niillä jotenkin esimerkiksi predikaatin merkitystä tai vaikutusalaa ja millainen vaikutus sillä on Tovan rooliin toimijana. Modalisuuden kautta taas pääsen osaltaan käsiksi siihen, miten Tova itse tai kertoja, ulkopuolinen havainnoija, suhtautuu Tovan toimintaan ja toiminnan toteutumiseen. Modalisuudella tarkoitetaan kaikkia niitä keinoja, joilla puhuja voi ilmaista suhtautumistaan proposition, lauseen ytimenä olevaan väitteeseen (ks. esim. Hakulinen – Karlsson 1988: 261). Määrittelen työssäni modalisuuden funktionaalisen kielikäsitelmän pohjalta, jonka mukaan modalisuus syntyy tilannekontekstissaan eikä pelkästään muoto- ja lauseopillisesti määriteltujen modalisuuden ilmaisimien kautta (ks. esim. Luukka 1995: 23 – 24). Tuon esiin myös muita tekstikatkelmia esiin nousevia naisen kuvaa ja roolia luovia elementtejä, koska tulkinta naisesta syntyy kokonaisuuden ja kaikkien sitä luovien elementtien kautta.

1.2. Tutkimuksen aineisto ja rakenne

Tutkimukseni aineistona on siis Märta Tikkasen Miestä ei voi raiskata teoksen suomennos, joka on Kyllikki Villan tekemä. Analyysini pohjautuu vain käännök-

seen, enkä tutki lainkaan alkuperäistä ruotsinkielistä teosta. Tutkin vain käännöstä rajauksen vuoksi, sillä alkuperäisen ruotsinkielisen teoksen ottaminen tutkimukseen mukaan tekisi työstäni kohtuuttoman laajan pro gradu -työksi. Teoksen suomennos on tutkimukseni kohteena siksi, että teen työtäni suomen kielen laitokselle. Tältä pohjalta analyysini tuloksia ei siis voi yleistää koskemaan Tikkasen ruotsinkielistä teosta.

En analysoi lingvistiksi koko teosta, koska se ei pro gradu -työn puitteissa ole mahdollista, vaan olen valinnut tarkempaan analyysiini katkelmia teoksesta. Katkelmat ovat valikoituneet analyysiin juonianalyysini pohjalta. Juonianalyysini on ollut prosessi, joka on lähtenyt liikkeelle teoksen kokonaisuanalyysistä. Teoksessa on analyysini perusteella kaksi tasoa: pintarakenne, jossa juonelliset käänteet tapahtuvat ja taustarakenne, joka valaisee ja hahmottaa Tovan taustoja ja yleensä naisen elämää. Tämä taustarakenne on siis pohjana pintarakenteelle, ja pintarakenteessa konkretisoituvat taustarakenteen aiheet ja asiat. Analyysini katkelmat ovat pintarakenteesta, koska tulkintani mukaan pintarakenteessa kärjistyvät ja konkretisoituvat teoksen sanoman olennaisimmat piirteet. Tämän perusteella pintarakenteen kohdat ovat hedelmällisimpiä kielelliselle analyysille. Katkelmat ovat juonen kannalta kriittisimmistä kohdista, ja oletukseni on, että ne kertovat olennaisia asioita naisen eli Tovan roolista toimijana teoksessa.

Käsittelen rakenteellisesti tutkimuksessani ensin henkilön rekonstruoinnista eli sitä, kuinka henkilö rakentuu tekstin ja lukijan vuorovaikutuksessa. Tarkastelen samassa luvussa lisäksi kertojaa ja näkökulmaa ja näiden erottelua tekstistä, sillä tutkimukseni kannalta on olennaista analysoida, kenen näkökulmasta Tovia tarkastellaan katkelmissa, Tovan itsensä vai ulkopuolisen havainnoijan. Tämän jälkeen käsittelen tutkimukseni kielellistä teoriapohjaa eli funktionaalista kielikäsitystä ja valaisen, miten ja miltä pohjalta analysoin kielellisesti Tovan representointia teoksessa. Teorian jälkeen käsittelen katkelmia näistä näkökulmista ja lopuksi teen katkelmista yhteenvetoa. Päätännössä mietin, miten tutkimukseni onnistui ja mitä tämännäköisyydestä analyysistä sai irti. Lisäksi pohdin tutkimustyössä mahdollisesti esiintulleita ongelmia sekä tulevaisuudennäkymiä. Käytän tutkimuksessani sitaattikohdissa teoksesta lyhennettä MEVR.

1.3. Tekijä Märta Tikkanen ja suomentaja Kyllikki Villa

Kirjailija Märta Tikkanen syntyi 3.4.1935 Helsingissä. Hän valmistui vuonna 1958 Helsingin yliopistosta filosofian kandidaatiksi ja on toiminut sen jälkeen toimittajana, äidinkielen lehtorina, rehtorina, kolumnistina sekä vapaana kirjailijana. Naimissa hän on ollut kaksi kertaa, ja toinen aviomies Georg Henrik Tikkanen on myös tunnettu kirjailija. Tikkasella on myös lapsia, mutta kirjailijätiedoista lasten määrä tai muut tarkemmat seikat eivät käy ilmi. Tikkanen on kuitenkin kirjoittanut yhdessä Katarina Michelssonin kanssa vuonna 1982 kirjan tyttärestään Sofiasta ja tämän MBD:stä. Teos on suomennettu nimellä *Sofian oma kirja*. Kirjailijanuransa Märta Tikkanen aloitti vuonna 1970 televisionäytelmällä *Eller vad tycker ni?* ja romaanilla *Nu imorron*. Ensimmäinen suomennettu teos oli *Yötöpäivää* vuonna 1972. Kirja oli yhdistelmä kahdesta teoksesta, *Nu imorron* -teoksesta ja *Ingenmansland*-teoksesta, joka ilmestyi vuonna 1972. (Ks. Suomen kirjailijat 1945 – 1980 [1985]: 697.)

Muita mainittavia Tikkasen teoksia ovat esimerkiksi suomeksi käännetyt romaanit *Kuka välittää Doris Mihailovista* (suomeksi 1975), *Punahilkka* (1986) ja oman tutkimukseni kohde *Miestä ei voi raiskata* (suomeksi 1976). Tikkasen pääteoksena pidetään runokokoelmaa *Vuosisadan rakkaustarina* (suomeksi 1978). (Koskela 1990: 410 – 412.) Tikkanen on saanut Svenska Litteratursällskapet i Finland -palkinnon vuosina 1973 ja 1979, Längmannin palkinnon vuonna 1974 ja Nordiska Litteraturpris -palkinnon 1979 (Suomen kirjailijat 1945 – 1980 [1985]: 697). Koskela (1990: 410) luonnehtii, että Tikkanen on teoksissaan käyttänyt naisnäkökulmaa johdonmukaisemmin, intohimoisemmin ja suoraviivaisemmin kuin kukaan toinen suomalainen kirjailija. *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa tämä feminismi on suoraviivaisimmillaan ja tunnetuimmillaan. (Koskela 1990: 410 – 412.)

Miestä ei voi raiskata -teoksen kääntäjä Kyllikki Villa (s. 12.9.1923) on valmistunut filosofian maisteriksi Turun yliopistosta 1950 ja suomentanut kirjoja ja muita tekstejä vuodesta 1947. Tämä työ jatkuu edelleen, nykyisin kuitenkin vähäisempänä. Hän on suomentanut ruotsin, tanskan, norjan, saksan, englannin, ranskan ja espanjan kielistä kirjallisuutta. Omia suomennoksia hänellä on yhteensä tä-

hän mennessä yli 140, muun muassa romaaneja, novellikokoelmia, runokirjoja, lastenkirjoja, tutkielmia, ruokakirjoja, matkakirjoja, erilaisia tietokirjoja, kuunnelmia, näytelmiä, kokoomateoksia ja artikkeleita. Näiden lisäksi hän on suomentanut yli 30 erilaista teosta yhteistyössä jonkun tai joidenkin muiden kanssa. Mieluisimpia suomennoksia hänelle ovat olleet esimerkiksi Mikael Enckellin, August Strindbergin ja Karen Blixenin teokset sekä Märta Tikkasen teos *Yötäpäivää*. Lisäksi Villa on kirjoittanut itse kaksi runokokoelmaa *-Ei, ei matkavakuutusta minulle* (1976) ja *Pitelen kiinni hetkestä kuin kädestä* (1978) – sekä ruokakirjoja. Villa on kirjoittanut myös muun muassa useita kirjallisuusarvosteluja sekä muita kirjoituksia erilaisiin kokoomateoksiin ja kausijulkaisuihin. (K. Villa, henkilökohtainen tiedonanto 5.1.2000.)

Villa ei muista *Miestä ei voi raiskata* -teoksen suomentamisesta mitään sen erikoisempaa, tosin *Yötäpäivää* oli hänelle mieluisampi. Tikkasen kieli ja tyyli ovat sinänsä miellyttäneet Villaa. Työtavastaan tai kääntämisen periaatteistaan Villa ei sinänsä mielellään puhu mitään, koska sopiva tyyli vain ”kääntyy” hänen päässään. *Miestä ei voi raiskata* -teoksen käännöksen valmiin version Villa hyväksytti Tikkasella ennen kuin luovutti käännöksen Tammelle. Työstään kääntäjänä hän on saanut harvoin arvosteluja, mutta muistaa esimerkiksi Kai Laitisen kiittäneen hänen Mikael Enckell -käännöksiään. (K. Villa, henkilökohtainen tiedonanto 5.1.2000.)

Villa on ollut hyvin tuottelias ja käytetty kääntäjä eri kustannusyhtiöissä, joten häntä on mitä ilmeisimmin pidetty taitavana kääntäjänä. Myös *Miestä ei voi raiskata* -teoksen arvosteluista löytyy kiittäviä kommentteja Villan työstä: *Kyllikki Villa on suomentanut romaanin herkin sormin* (Savolainen, Savon Sanomat 7.7.1976) ja *Kääntäjällä on sama sujuva ja herkkävaistoinen tyyli välittää kirjailijan ominaislaatu kadottamatta alkuperäistä intensiivisyyttä ja rytmiä* (Pellikka, Kauppalehti 13.7.1976). Kääntäjää harvoin mainitaan arvostelujen yhteydessä, joten kaikki kiittävät arvioinnit on otettava vakavasti.

1.4. Teos *Miestä ei voi raiskata*

Miestä ei voi raiskata -teos ilmestyi siis ruotsiksi 1975 ja suomeksi 1976. Teoksen juoni on lyhykäisyydessään seuraava: 40-vuotias kirjastoapulainen Tova Randers raiskataan, ja kostoksi hän päättää itse raiskata hänet raiskanneen miehen. Raiskaus tavallaan onnistuu, mutta Tovan teko mitätöidään, sillä asiasta ei tule oikeudenkäyntiä, poliisitkin lähinnä vain nauravat Tovalle - eihän nainen voi raiskata miestä. Teos kulkee Tovan mukana, hänen ajatuksiaan peilaten. Lähinnä Tovan ajatusten kautta kuvataan myös kirjan muita henkilöitä, Tovan lapsia, ex-miestä, rakastettuja, työtovereita ja raiskaajaa eli Martti Westeriä.

Miestä ei voi raiskata -teos ja sitä kautta myös Tikkanen itse on saanut ristiriitaisen vastaanoton yhteiskunnallisesta kritiikistään ja sen onnistumisesta. Arvosteluissa useimmat ovat myöntäneet Tikkasen tarttuneen tärkeään asiaan, naisen alisteiseen asemaan yhteiskunnassa, mutta aiheen käsittely kokonaisuudessaan ja teoksen rakenne sekä kieli ovat saaneet hyvin ristiriitaisia arviointeja. Samat asiat ovat joko ihastuttaneet tai vihastuttaneet. Tikkasella on oma erikoinen kirjoitustyyli: hän rikkoo jatkuvasti normatiivisen kieliopin sääntöjä, tekstin ja kielen rytmi on runollista ja teksti on useissa kohdissa äärimmäisen tajunnanvirtamaista. Kirjoitustyylistä on monia erilaisia mielipiteitä:

Se on kirjoitettu hauskasti ja jännittäväksi. Tehokeinoina on käytetty konstailevaa, kieliopin sääntöjä rikkovaa kirjoitustapaa. (Eho, Hyvinkään Sanomat 5.1.1977.)

Tikkanen muuten hallitsee hyvin juoniensa rakenteellisen kehittelyn ja häntä olisi nautinto lukea ellei itse tekstiä olisi huiskittu kuin humalassa (Viitapohja, Hämeen Yhteistyö 28.5.1976).

Myös kirjan rakenne ja henkilöhahmot saivat aikaan ristiriitaisia kannanottoja. Henkilöhahmot ovat toisen mielestä syviä, toisen mielestä litteitä.

Hän valottaa kerta kerralta syvemmin sekä naista että miestä (Savolainen, Savon Sanomat 7.7.1976).

– – teksti ryöppyää toisinaan turhan holtittomasti, henkilöt ovat ohuita paperinukkeja, kokonaisuutta hajottavat toisaalta taas turhat detaljit – – (Aronen, Helsingin Sanomat 26.4.1976).

Kokonaisuutena teosta on arvioitu ristiriitaisesti. Toiset ovat haukku-
neet sitä, sillä joissain teoksen kohdissa sotaisia feminismi voi todellakin alkaa ärsyt-
tää lukijaa ja nousta liikaa huomion keskipisteeksi.

*Kirja käykin propaganda-lentolehdistä. Taistelun myöhemmässä
vaiheessa on kyllä oikeutettua odottaa jotakin, jossa on enemmän
lihaa luitten päällä.* (Aronen, Helsingin Sanomat 26.4.1976.)

*Märta Tikkasen – – yliampuva, irrallinen ja yhteiskunnan luokka-
rakenteesta erillään oleva analysointi ei kuitenkaan esiintyviä epä-
kohtia paranna – –. Kun ”Miestä ei voi raiskata ei täytä keveitä-
kään kaunokirjallisuuden vaatimuksia – – Nyt kirjasta jäi pinnalli-
sen ja hutiloidun työn maku.* (Rosenlund, Turun Päivälehti
4.6.1976.)

Toisaalta kirja on saanut myös ansaitsemaansa kiitosta, sillä aiheella ja sen käsitte-
lytavalla on paljonkin sanottavaa ihmisille.

*Tikkasen kirja on niin hyvä, ettei se kaipaa osoitelappua naisille tai
miehille. Se on kyllä kirjoitettu kaikille, mutta luulen, että nainen
tämän romaanin syvimmin ymmärtää.* (Karjalainen, Arvosteleva
kirjaluettelo, nro 5, 1976.)

*Kirja on hyvin tehty ja asiallinen. Se on ihmisen puhetta ihmiselle
rehellisesti ja syvästi* (Autere, Kirjallisuus ja taide 3.8.1976.)

Kirjassa on tartuttu yhteiskunnan, mutta ennen kaikkea naisen kannalta tärkeisiin
asioihin. Kirjan tarkoituksena on ilmeisesti ollut herättää keskustelua, ja sen se
käsittääkseni saikin aikaan.

Teoksen kieli on kaiken kaikkiaan erilaisia tyylejä yhdistelevää. Toi-
saalta tekstissä on hyvin normatiivista kieltä, joskus suorastaan äärimmilleen viety-
nä toteavuudessaan; toisaalta teksti ja kieli on välillä äärimmäisen lyyristä esimer-
kiksi asettelultaan ja lauserakenteeltaan. Kielessä on siis dialogissa konventionaali-
suus ja rönsyilevä, hajoava lyyrillisyys. Kielellistä olemusta voisi tarkastella nais-
tutkimuksen käsitteiden kautta: Tikkasen teoksen teksti ja kieli voisivat olla ns.
feminiinisen kirjoituksen eli ruumiinkirjoituksen sekä maskuliinisen diskurssin välis-
tä dialogia. Naistutkimuksessa feminiinisellä kirjoituksella tarkoitetaan maskuliini-
sen diskurssin elementtien eli ilmaisujen yksiselitteisyyden ja kiinteyden sekä muo-
don eheyden rikkovia strategisesti tietoisia ilmaisutapoja. Näitä ovat merkityksen
tuotannon ääripäät eli hiljaisuus, katkeileva puhe ja näennäisen epälooginen hyppe-
lehtivä lörpöttely. (Ks. esim. Cixous 1980: 245 – 246, 1986: 63 – 129; Gauthier
1980: 161 – 164.) Kuvaus sopii hyvin myös Tikkasen tekstiin. En kuitenkaan

analysoi tekstiä tästä naistutkimuksen näkökulmasta, vaan sitä, millainen naisen kuva ja rooli teoksen päähenkilöstä Tovasta ja tätä kautta naisesta lukijalle syntyy.

Teoksen sanoma avautui minulle päällimmäiseltä tasoltaan melko vaivattomasti, ja oletan, että niin myös yleensäkin teoksen lukijoille, tulkintojen ainutkertaisuudesta ja erilaisuudesta huolimatta. Teos kritisoi tulkintani mukaan yhteiskuntaamme, jossa nainen on alistetussa asemassa mieheen nähden. Nainen on alistettu ja passivoitu niin yksityiselämässään kuin yhteiskunnallisella tasolla, ja raiskaus on vain tämän epätasa-arvon kärjistymä.

Usein on tulkittu, että päähenkilö Tova havahtuu toimintaan eli aktivoituu raiskauksen myötä. Myös Tikkanen itse sanoo, että *päähenkilö Tova alistaa miehen samalla tavalla kuin mies alistaa hänet* (Luoma, Me Naiset 14.1.1976). Näennäisesti näin tapahtuukin, mutta kielellisen analyysin kautta tekstissä korostuu kuitenkin, ettei Tovan toteuttama alistaminen ole häneltä toimintana vapaaehtoista tai mitenkään ratkaisevaa. Toiminnasta tehdään ulkopuolista kielellisin keinoin ja rakenteellisesti ja juonellisesti mitätöityä siten, että miehet – tässä poliisit – kuittavat raiskauksen lähinnä naurulla. Alistaminen ei siis onnistu oikeastaan millään tasolla.

Sanoman syvemmän tulkinnan kautta toiminnan epäonnistumiselle löytyy myös tarkoitus. Naisen näennäinen aktivoituminen onkin tapahtunut miehen maailman ehdoilla eikä näin ole naisen kannalta oikea ratkaisu. Väkivalta on miehen toiminnan tapa, johon ryhtymällä nainen vain tunnustaa heikommuutensa. Kirjan toisena sanomana on, että turvautuminen väkivaltaan ei ole kapinaa, vaan kapina syntyy siitä, että nainen elää naisen tavalla, rinnakkain muiden ihmisten kanssa ja siirtää tätä ajatustapohjaa lapsilleen. Toiminnan tasolla, myös kielellisen analyysin kautta, nainen eli Tova jää toiminnassaan passiiviselle tasolle, ja tämä on tulkinnan pohjalta myös teoksen tarkoitus. Sinänsä voi erikseen kyseenalaistaa, tapahtuuko tällaisen ajatuksellisen ”kapinan” kautta sitten todellisuudessa mitään muutoksia ensinnäkään Tovan tai toiseksi naisen roolissa ja asemassa henkilön tai yhteiskunnan tasolla, teoksen tai todellisessa maailmassa.

2. KAUNOKIRJALLISEN TEOKSEN HENKILÖ, KERTOJA JA NÄKÖKULMA

2.1. Henkilön rekonstruoiminen tekstistä

Kaunokirjallisen teoksen tarinassa on yleensä henkilöitä, joiden elämästä ja maailmasta teos kertoo. Lukijalle tarinan henkilöt ovat tärkeitä, sillä lukija tekee tulkintoja henkilöistä ja tulkitsee tarinaa näiden kautta. Mitä teoksen henkilöt sitten ovat? Pricen (1968: 290) mukaan kirjalliset henkilöt ovat kaksiulotteisia: ne ovat yhtäaikaan henkilöitä ja rakenteen osia. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöt ovat tekstissä sanoja, mutta tarinassa henkilörakenteita ja siten ei-verbaalisia tai esiverbaalisia. Rakenteet eivät ole ihmisolentoja kirjaimellisesti, mutta ihmisen kaltaisia, ihmiskäsityksen pohjalta luotuja hahmoja, joten niitä voi periaatteessa tulkita yleisen ihmistä koskevan tiedon pohjalta. Tekstin osina henkilöitä ei voi irrottaa tekstikokonaisuudestaan, kun taas tarina erottaa henkilöhahmon irti tekstuaalisuudestaan. (Ks. Price 1968: 290.)

Lukija rekonstruoi henkilön tekstistä eli rakentaa ja nimeää henkilön lukemistapahtuman kautta (Barthes 1970: 98 – 99). Esimerkiksi Chatmanin (1978: 127) mukaan henkilöhahmo on piirteiden paradigma, jolloin persoonallisuuden piirteet ovat nimeämisen kohteena. Persoonallisuuden piirre on kertova adjektiivi, joka on sidottu kertovaan kopulaan, kuten esimerkiksi *Tova on epävarma*. Siirtymä tekstuaalisesta aineksestä abstrahoituun piirteeseen tapahtuu eriasteisten yleistysten kautta. (Chatman 1978: 125 – 127.) Jos jotain ainesta ei pysty integroimaan rakennettuun kategoriaan eli henkilöhahmoon, yleistykset ovat menneet harhaan tai henkilöhahmo on muuttunut (Rimmon-Kenan 1991: 52).

Henkilöhahmon luonnetta voidaan luonnehtia pääasiassa kahdella erilaisella tavalla: suoralla määrittelyllä ja epäsuoralla esittämisellä. Suorassa määrittelyssä on kyse piirteen nimeämisestä suoraan esimerkiksi adjektiivilla (*Tova on epävarma*), abstraktilla substantiivilla (*hyvyytensä*), muunlaisella substantiivilla (*epeli*) tai jonkin muun sanaluokan sanalla (*rakastaa vain itseään*). Esimerkiksi arvovaltainen kertoja voi puhua näistä piirteistä, ja suoraa määrittelyä voidaan ke-

ventää yksityiskohdilla ja havainnollistamisilla. Epäsuorassa esittämisessä puolestaan ei mainita luonteenpiirrettä, vaan sitä esitetään ja havainnollistetaan eri tavoin, ja lukijan tehtävänä on päätellä henkilön luonne. 1900-luvun kirjallisuudessa epäsuora esittäminen on ollut suositumpaa kuin suora määrittely. (Rimmon-Kenan 1991: 77 – 79.)

Epäsuorassa esittämisessä esimerkiksi toiminta tai käyttäytyminen voi olla merkittävänä tekijänä henkilön luonteen päättelyssä, sillä henkilö ja toiminta ovat riippuvuussuhteessa keskenään (Rimmon-Kenan 1991: 47 – 49). Lukija käyttää henkilön käyttäytymistä aineksina, joita kerää henkilöhaamoon tulkintaa varten. Keskeisiä tapoja yhdistää käyttäytyminen ja henkilöhaamo toisiinsa ovat käyttäytymisen toiston, samankaltaisuuden ja ristiriitojen arviointi sekä implikaatio eli päättely, jossa käytetään fyysisiä ominaisuuksia tai psykologisia ominaisuuksia toisen psykologisen ominaisuuden päättelyssä. (Rimmon-Kenan 1991: 52 – 53.) Varsinaisen toiminnan tasolla lukija tulkitsee henkilön toiminnan tavanomaisuutta tai ainutlaatuisuutta, toimeenpanoja, laiminlyöntejä tai aikomuksia. Esimerkiksi aiomukset voivat tavanomaistuuksaan kertoa henkilön passiivisuudesta tai toiminnan kaihtamisesta. Lukija tulkitsee lisäksi esimerkiksi henkilön puhetta tai ulkoista olemusta. (Rimmon-Kenan 1991: 79 – 84.)

Henkilöhaamoja on perinteisesti luokiteltu litteiksi ja täyteläisiksi, joista litteät ovat karikatyyrimäisiä haamoja, jotka eivät kehity ja täyteläiset kehittyviä, useampien ominaisuuksien haamoja (ks. Forster 1963). Henkilöhaamoja voidaan luokitella myös jatkumolla, jossa akseleina ovat kompleksisuus, kehittyvyys ja sisäisen elämän kuvaus. Jatkumolle sijoittuvat siten esimerkiksi allegoriset henkilöhaamot, joilla on vain yksi hallitseva tai muutama toissijainen piirre ja joiden nimi edustaa luonteenpiirrettä, karikatyyrit, joiden jotain piirrettä on esimerkiksi liioiteltu, tyytit, joiden silmiinpistävän piirteen voi katsoa edustavan kokonaista ihmisryhmää ja kompleksiset haamot, jotka ovat täyteläisesti kehiteltyjä henkilöhaamoja. Aste-eroja on lisäksi olemassa rajattomasti. (Rimmon-Kenan 1991: 55 – 56; Ewen 1971: 7.) Henkilöhaamon ihmisenkaltaisuuskin on siis häilyvä käsite.

Henkilöhaamo rekonstruoituu lukemistapahtumassa tekstistä vihjeiden ja päätelmien kautta. Henkilön rekonstruoimisessa avaintekijänä on siis lukija, joka havaitsemiensa vihjeiden kautta tekee päätelmiä henkilöstä ja näin todellisuus-

nessa luo henkilöahmon tekstistä. Tekstin ja lukijan vuorovaikutus on siis myös henkilön rekonstruoinnissa keskiössä, kuten kaunokirjallisuuden tulkinnassa yleensäkin.

2.2. Kertoja ja näkökulma – ominaisuudet ja erot

Kaunokirjallinen teos on aina oma maailmansa, suljettu ja erillinen todellisesta maailmastamme, vaikkakin kaunokirjallisen teoksen maailma voi heijastaa todellisen maailman ulottuvuuksia. Myös tulkintamme teoksesta heijastelee käsityksiämme todellisesta maailmastamme, mutta nämä kaksi maailmaa ovat silti erillisiä. Teoksen kirjoittaja ei kerro omasta maailmastaan eikä edes kenenkään tuntemansa maailmasta sinällään, ja tämä on teosta luettaessa pidettävä mielessä.

Koska tekijä ei ole osallistujana kertomansa kaunokirjallisen teoksen maailmassa, hän ei kerro teoksen tarinaa vaan luo konstruktion, joka kertoo tarinan. Tätä konstruktiota sanotaan kertojaksi. Kertoja on fiktiivisen maailman ja kirjoittajan välillä, väline, jonka kautta kirjailija tarkastelee fiktiivistä maailmaa ja sen henkilöitä. Kaunokirjallisen teoksen tekijä on perinteisesti pidetty kirjallisuudentutkimuksessa teoksen tulkinnasta tiukasti erossa eikä teoksen tekijän ajatuksia ja intentioita ole pyritty selvittämään. Tammi (1992: 21 – 22) pyrkii teoksessaan *Kertova teksti – esseitä narratologiasta* spekuloidaan tekijän osuudella teoksen tulkinnassa ja kertomuksen teoriassa, mutta itse en kuitenkaan omassa työssäni edes pyri väittämään mitään teoksen tekijän pyrkimyksistä ja ajatuksista. Tulkintamallini on tekstilähtöinen, eikä siihen kuulu pyrkimys kirjailijan intension määrittelyyn. Tekijä ei itsekään välttämättä pysty analysoimaan kirjoitustyönsä tarkoituksia ja aikomuksia. Voi käydä myös niin, ettei *tarkoitettu* intentio ilmenekään teoksessa, vaan teokseen syntyy aivan oma sanomansa. (Tulkinnasta ja kirjailijan roolista ks. esim. Barthes 1974; Lehtonen 1996: 113 ja Rimmon-Kenan 1991.) Pysyn siis tämän vuoksi analyysissäni tiukasti teoksen fiktiivisen maailman sisällä.

Tammen (1992: 9 – 11) mukaan kertovassa fiktiossa on mukana kolmenlaisia agenteja eli henkilöt, kertoja ja teksti, sekä kolmenlaista toimintaa eli havaitsemista, kertomista ja esittämistä. Kaunokirjallisen teoksen maailma välittyy

lukijalle karkeistaen niin, että henkilöt havaitsevat fiktiivisen maailman, kertoja kertoo, että henkilöt havaitsevat ja teksti esittää, kuinka kertoja kertoo, että henkilöt havaitsevat. Näin ajateltuna asia tuntuu yksinkertaiselta, mutta käytännössä, kielen tasolla, asia ei olekaan enää näin yksinkertainen. Kertojan käsitteen ongelmallisuus piileekin siinä, että se on toisaalta fiktiivinen ”henkilö”, mutta toisaalta rakenteellinen kategoria, kirjallisten keinojen joukko, jolla on tuotettu kertova teksti. Tältä pohjalta kertojaa on usein vaikea erottaa selvästi tekstistä. (Ks. Tammi 1992: 9 – 11.)

Kertojat voidaan karkeasti jakaa ikään kuin tarinan yläpuolella olevaan eli ekstradiegeettiseen ja kertomuksen henkilönä olevaan eli intradiegeettiseen kertojaan. (Rimmon-Kenan 1991: 120 – 121.) Ns. kaikkietäväksi kertojaksi kutsutaan kertojaa, joka on kertomansa tarinan yläpuolella eikä osallistu tarinaan. Kaikkietävä kertoja esimerkiksi ainakin periaatteessa tietää henkilöiden sisimmät ajatukset, menneen, nykyhetken ja tulevan sekä mitä useassa paikassa tapahtuu samaan aikaan. (Ewen 1971: 144 – 146.)

Tammi (1992: 12 – 16) puolestaan puhuu klassisista kertojatypologioista, joissa sama asia on esitetty jakamalla kertojat ”minä-kertojaan” ja ”hän-kertojaan”. Oletuksena on ollut, että ”minä-kerronnassa” on minänä fiktiivisen maailman henkilö, joka kertoo omasta elämästään ja ”hän-kerronnassa” kertoja kertoo fiktiivisen maailman henkilön tai henkilöiden elämästä. ”Hän-kerronnan” kertojan klassinen esimerkki on edellä mainitsemani ns. kaikkietävä kertoja. Ideana on ollut, että ”minä-kerronnassa” kertoja on mukana fiktiivisen maailman tapahtumissa ja ”hän-kerronnassa” ei. Näiden luokittelujen ongelmallisuuden ja riittämättömyyden huomaa kuitenkin heti, kun ajattelee esimerkiksi tapauksia, joissa kertoja voi puhua itsestään henkilönä käyttäen kolmatta persoonaa tai kertoja puhuu itsestään ensimmäisessä persoonassa, mutta kyseessä ei ole klassinen minäkerronta, jossa kertoja on mukana fiktiivisen maailman tapahtumissa. Esimerkiksi Aleksis Kiven Seitsemässä veljeksessä on tällainen klassisesta poikkeava minä-kertoja. Erottelu ei näin ollen lopullisesti toimikaan. (Ks. Tammi 1992: 12 – 16.) Perinteisten luokittelujen sijaan kertojan luonne pitääkin arvioida joka kerta erikseen, kaikkien ominaisuudet huomioon ottaen.

Kertoja on tavalla tai toisella aina mukana teoksessa, mutta läsnäolon ja havaittavuuden aste voi vaihdella (Rimmon-Kenan 1991: 122). Kertojan havaittavuuden aste vaihtelee täydellisestä näkymättömyydestä täydelliseen näkyvyyteen. Näkymättömimmillään kertoja on dialogissa, mutta kertoja on siinäkin silti olemassa, sillä joku ”kertoo” myös dialogin. Havaittavuuden asteita on olemassa lukemattomia eri tasoja. (Rimmon-Kenan 1991:122 –123.) Chatmanin (1978: 220 – 252) mukaan havaittavuus kasvaa aste asteelta miljöön kuvauksen, henkilöiden identifioinnin, ajallisen yhteenvedon, luonteen määrittelyn, henkilöiden sanomatta tai ajattelematta jättämisen raportoinnin ja kommentaarin eli esimerkiksi arvostelman tai yleistyksen myötä. Kertojan kommentaari on siis vahvin kertojan havaittavuuden ilmaisin.

Fiktiossa samaa asiaa voidaan havainnoida monesta eri näkökulmasta, jonka kertoja verbalisoi, mutta joka ei välttämättä ole kertojan (Rimmon-Kenan 1991: 92). Esimerkiksi Genette (1972) käyttää näkökulmasta termiä fokalisointi. Fokalisaatiota voi olla sisäistä tai ulkoista; sisäinen fokalisointi tapahtuu esitettyjen tapahtumien sisältä käsin ja on yleensä henkilön fokalisointi, kun taas ulkoinen fokalisaatio tuntuu lähenevän kertovaa agenttia. Fokalisaatioon eli näkökulmaan kuuluvat havainnon eli aistien alue, psykologian eli kognition ja emotion alue sekä ideologian alue. (Rimmon-Kenan 1991: 99 – 105.) Käytän tutkimuksessani näkökulma-termiä ilmaisemassa tätä aspektia.

Kertoja, oli se sitten minkämuotoinen vain, ei siis läheskään aina kerro asioita vain omasta näkökulmastaan, vaan henkilöiden näkökulmat voivat tavaltaan olla kertojan käytössä, jolloin kertoja kertoo henkilöiden näkökulmasta. Kertoja ja näkökulma on siis erotettava toisistaan, jotta todella pystyy havaitsemaan, kuka milloinkin on havaitsijana. Erottelu on tarpeen, jotta tutkimuksessa voidaan tarkastella, kenen näkökulmasta tutkittavaa asiaa kuvataan. (Ks. esim. Tammi 1992: 15.)

Näkökulmarakennelmiakin on olemassa lukematon määrä, ja ne rakentuvat kolmesta tekjästä: kuka kertoo, kuka havaitsee ja kenet. Esimerkiksi samassa virkkeessä voi olla hyvinkin monimutkaisia upotusrakenteita, joissa näkökulmia voi perätysten olla useita. (Ks. Tammi 1992:19.) Näkökulman vaihdokset ovat siis mahdollisia, ja nämä vaihdokset voivat tapahtua hyvinkin huomaamatta,

esimerkiksi kesken virkkeen. Näkökulma itsessään on tietenkin ei-verbaalista, mutta se ilmaistaan kielellä, kuten kaikki muukin tekstissä. Siirtymä fokalisoijasta toiseen voidaan osoittaa kielellisillä keinoilla, kuten nimeämisellä, arvottavilla adjektiiveilla, sanastolla ja syntaktisilla seikoilla. (Rimmon-Kenan 1991: 106 – 108.)

Tammi (1992) käsittelee teoksessaan kertojaa ja näkökulmaa ja näiden erottamista toisistaan vapaassa epäsuorassa esityksessä. Vapaa epäsuora esitys kerronnassa on suoran esityksen ja epäsuoran esityksen välimuoto ja yleisin kerrontamuoto 1900-luvun kaunokirjallisuudessa. (Ks. Rimmon-Kenan 1991: 138 –144; Tammi 1992: 28 – 32.) Esimerkiksi kun suorassa esityksessä sanotaan *Hän sanoi: ”Minä rakastan sinua”* ja epäsuorassa esityksessä *Hän sanoi rakastavansa Liisaa*, niin vapaassa epäsuorassa esityksessä sama asia ilmaistaan *Hän rakasti Liisaa* (Rimmon-Kenan 1991: 141 – 142). Vapaa epäsuora esitys on siis kielellisesti näiden kahden yhdistelmä, johon näkökulman vaihdokset on helppo piilottaa.

Tammi (1992: 31) käyttää diskurssin käsitettä ilmaisemassa puhetta tai muuta sanallista esitystä sekä henkilöiden että kertojan tasolla. Henkilön diskurssissa on kyse kertomuksen henkilöiden itsensä tuottamasta esityksestä, kuten dialogista tai sisäisestä monologista, jota kertoja vain siteeraa. Kertojan diskurssi taas on kertojan lausumaa esitystä, jolle henkilöiden oma diskurssi on aina alistettu. Alisteisuus on usein piilevää, mutta sitä voidaan myös korostaa: esimerkiksi kertojan kertoma tieto voi ylittää henkilöiden havaintokyvyn rajat. Tämä erottelu voi tekstin tasolla olla hyvinkin selkeää. On kuitenkin olemassa välittäviä muotoja, jolloin tapaukset eivät ole niin puhtaita, esimerkiksi saman tekstisegmentin sisällä voi esiintyä sekä kertojan että henkilön diskurssiin kuuluvia ominaisuuksia, eli kertoja ja tälle alisteinen henkilö on tuotu yhteen. Tästä yhdistämisestä Tammi käyttää käsitettä kertojan ja henkilön diskurssi erotukseksi puhtaasta kertojan tai henkilön diskurssista. (Tammi 1992: 31.) Näkökulmaa voi olla joskus todella vaikea erottaa näistä yhdistelmistä, ja jonkinlaiset kielelliset ynnä muut välineet ovat tarpeen erottelussa.

2.3. Näkökulman lingvistiset ja translingvistiset merkit

Tammi (1992: 35 – 66) on tarkemmin esitellyt ja pyrkinyt myös edelleen kehittämään välineitä, merkkejä, näkökulman erottelun avuksi vapaassa epäsuorassa esityksessä. Näkökulman selvittämiseen käytetyt tuntomerkit ovat perinteisesti olleet lingvistisiä eli kielellisiä, tai siis. kieliopillisia. Tammi (1992: 35) on tuonut kuitenkin rinnalle myös kielen ulkopuolisen eli translingvistisen kategorian, koska näkökulma on kielen ulkopuolinenkin kategoria. Näkökulma ei siis näy pelkästään kieliopillisissa tuntomerkeissä, vaan myös näiden ulkopuolella. Translingvististen merkkien myötä tarkasteluun tulee koko tekstin merkitys ja sen tulkinta, ja tämä tarkastelukulma onkin sopiva tutkimustani ja menetelmiäni ajatellen. Merkkien toimivuus ja käyttö erottelussa ei kuitenkaan läheskään aina todellisuudessa ole ongelmaton, eikä merkkien järjestelmällinen käyttö erottelussa useinkaan onnistu. Suuri osa erottelusta jää näistä apuvälineistä huolimatta lukijan tulkinnan varaan. Merkkejä voi kuitenkin käyttää apuna, joten esittelen ne tässä. Osa merkeistä auttaa erottamaan henkilöahmon kertojasta, osan avulla taas voidaan erottaa henkilöahmojen diskurssit toisistaan. Olennaista työni kannalta on erottaa, milloin kertoja luonnehtii ja kuvaa Tova, milloin taas Tova itseään.

Kuten edellä mainitsin, myös Rimmon-Kenan (1991: 106 – 108) esittää, että siirtyminen fokalisoijasta toiseen voidaan osoittaa kielellisin keinoin. Hän tuo esiin kuitenkin vain hyvin yleisellä tasolla nimeämisen, arvottavat adjektiivit, sanaston ja syntaktiset seikat, kun taas Tammi pyrkii esittämään merkit yksityiskohtaisemmin. Tämän vuoksi turvaudun näkökulman merkeissä Tammeen. Esimerkit ovat mahdollisuuksien mukaan *Miestä ei voi raiskata* -teoksesta, mutta tällaisten esimerkkien puuttuessa omia kehitelmiäni. Teoksesta otetuissa esimerkeissä on viitteet.

Lingvistiset merkit Tammi (1992: 36 – 53) erottelee yhteensä yhdeksään kategoriaan. Näitä ovat sitaatin merkitseminen, persoonamuodot, aikamuodot, johtolause, deiktiset viittaukset, leksikaaliset täytteet, syntaksi, idiomi ja tyyli. Sitaaatin merkitsemisellä tarkoitetaan tekstikappaletta, jossa kertojan diskurssin yhteydessä tai välissä esitetäänkin henkilön puhetta tai ajatuksia. Modernille romaanille ovat luonteenomaisia siirtymät kerronnan muodosta toiseen ilman yhteyttä

välimerkitykseen. Varsinaisia sitaatin merkkejä eli lainausmerkkejä ei normaalisti käytetä, ja pidämmekin tällaisia jaksoja osana epäsuoraa esitystä. (Tammi 1992: 36.)

Voi ei, Tova ajattelee, ei nyt. Ei nyt kun minun on mentävä kahdenkymmenen minuutin päästä. (MEVR: 94.)

Tämän esimerkin toisessa virkkeessä ei ole lainausmerkkejä, mutta yksikön ensimmäisen persoonan käyttö paljastaa sen suoraksi Tovan ajatusten lainaukseksi.

Persoon- ja possessiivimuodot ilmaisevat kertojan läsnäolon diskurssissa, eli vapaassa epäsuorassa esityksessä henkilön diskurssin ensimmäinen ja toinen persoona korvataan epäsuoraan esitykseen kuuluvilla muodoilla eli kolmannella persoonalla (Tammi 1992: 37 – 38). Kertojan läsnäolo näkyy siis pronomineissa. Persoonamuodot ilmaisevat kertojan läsnäolon, vaikka muut merkit tekstisegmentissä viittaisivat siihen, että henkilö puhuu tai ajattelee. Tällöin on kyse henkilön ja kertojan yhteisestä diskurssista.

hän olisi voinut tyytyä pihviin, miksi hänen pitikin tilata konjakkia ja kahvia, mitä tekemistä hänellä oli sen miehen kanssa (MEVR: 14.)

Katkelmassa Tova soimaa itseään, ja on selvästi kyse Tovan ajatuksista, sillä rakenteellisesti on pyritty luomaan ajattelua muistuttava kokonaisuus. Ajatukset tulivat Tovan päähän: samassa virkkeenomaisessa kokonaisuudessa on kolme samanarvoista päälausetta, jotka liittyvät semanttisesti, mutta eivät syntaksin sääntöjen mukaisesti yhteen. Persoonamuodot tulevat kuitenkin kertojalta, jolloin kyseessä ei ole pelkästään henkilön diskurssi.

Yleensä myös aikamuodot tulevat kertojan ja henkilön yhteisessä diskurssissa epäsuorasta esityksestä eli kertojan diskurssista. Tämä tarkoittaa sitä, että aikamuodot tulevat ”jäljessä” siitä, kuinka niitä käytettäisiin henkilön diskurssissa: preesens muuttuu imperfektiksi, imperfekti ja perfekti pluskvamperfektiksi, pluskvamperfekti säilyy luonnollisesti pluskvamperfektinä ja futuuri ilmaistaan konditionaalilla. Edellinen *Miestä ei voi raiskata* -teoksesta ottamani esimerkkikatkelma jatkuu seuraavasti:

eihän mikään voi olla vaarallista kello viisi iltapäivällä keskellä viikkoa, keskellä kesää (MEVR: 14).

Ensimmäisen esimerkin aikamuodot eli konditionaali ja imperfekti ovat kertojalta, mutta tämän toisen katkelman preesens-aikamuoto onkin henkilöltä. Yhdistyessään edelliseen katkelmaan tämä korostaa Tovan näkökulmaa tekstikatkelmassa. Yksittäisenä virkkeenä se voisi tietenkin viitata myös kertojan kommenttiin, joten aikamuotojen käyttö tuntomerkinä on selvästi ongelmallista.

Edelliset kolme tuntomerkkiä tuovat periaatteessa esiin kertojan läsnäolon, ja seuraavat kaksi piirrettä taas liittyvät henkilön näkökulmaan eli tuovat henkilön näkökulman esiin. Kertoja voi myös ilmaista suoraan johtolauseella, että jaksossa on kyse henkilön näkökulmasta: *Niin kuin äitiysjumpassa, Tova ajattelee* (MEVR: 81). Kertojan ja henkilön yhteinen diskurssi ei ole kuitenkaan yleensä kertojan johtolauseelle alisteinen, näin varsinkin jos jaksosta puuttuu henkilön puhumista tai ajattelua osoittavat verbi. Tällöin siteerataan vapaan epäsuoran puheen tapaan henkilön ajatuksia tai puhetta: *Hän oli täällä turhaan.* (Ks. Tammi 1992: 32, 42.)

Deiktiset viittaukset tulevat kertojan ja henkilön yhteisessä diskurssissa kokevan subjektin näkökulmasta, ja tällaisia elementtejä ovat ajan- ja paikanmääreet ja determinatiivit eli demonstratiivipronominit ja joskus pelkät erisnimet. Ajanmääreissä viitataan henkilöhahmon kokemaan aikaan, ja ajanmääre on yhdistetty kertojan diskurssin menneeseen aikamuotoon. (Tammi 1992:43 – 44.)

*Kaisan vuoro oli nyt tullut.
Hänen piti tehdä työ tänään.*

Samoin paikanmääreissa henkilöhahmon näkökulma tulee esiin, kun paikat vertautuvat henkilöhahmon maailman mukaan (Tammi 1992:43 – 44).

*Hän oli pelännyt tänne tullessaan.
Tuonne asti hänen pitäisi vielä jaksaa.*

Determinatiivit tuovat henkilön näkökulman esiin viitatessaan johonkin tiettyyn asiaan tai henkilöön tämän kokevan subjektin maailmassa. Erisnimi voi viitata kertojan tai lukijan kannalta tuntemattomaan, mutta henkilöiden näkökulmasta tunnettuun agenttiin fiktiivisessä maailmassa, jolloin nimen käyttö tuo esiin henkilön näkökulman. (Tammi 1992:43 – 44.)

*Tämä oli hänen työnsä, tämä, jota hän inhosi yli kaiken.
Hän näki sen miehen.
– Miksi sanoit noin, kysyi valmentaja Virtanen. – Kuinka niin,
Määttä kääntyi Jarin puoleen.*

Leksikaaliset täytteet eli täyteilmaisut, jotka esiintyvät epäsuorassa esityksessä, osoittavat henkilön näkökulman. Näkökulman voi osoittaa usein emfaattisessa tehtävässä käytetyt *kyllä* ja *ei* tai huudahdusilmaisut, kuten *ah*, *voi* jne. (Tammi 1992: 45 – 46.)

Voi, olisipa hän arvanut etukäteen.

Hitto, hänkö pyyhkisi yli ja jatkaisi niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Ei. (MEVR: 22.)

Muilla täyteilmaisuilla voidaan muun muassa korostaa henkilön epävarmuutta tai oletusta tai meneillään olevaa päättelyprosessia tai jonkinlaista vastaväitettä (Tammi 1992: 46 – 47).

Ehkä hän sentään toivoisi etteivät he olisi aivan niin puisevia (MEVR: 7.)

Mies oli siis se mies, kirjeestä näki hänen osoitteensa.

kun he lähtevät, Tova ei suinkaan ole päättänyt mennä hänen mukaansa – – (MEVR: 15.)

Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua se, kuinka erottaa henkilön ja kertojan näkökulman täyteilmaisut; eihän ole mahdotonta, että kertojakin voi esimerkiksi ilmaista epävarmuutta tai kommentoida tilannetta.

Myös syntaktisilla merkeillä voidaan kertojan ja henkilön yhteisessä diskurssissa tuoda näkyviin henkilön subjektiivinen näkökulma. Selvä tällainen tapaus on kysymyslause. (Tammi 1992: 47 – 49.)

hän olisi voinut tyytyä pihviin, miksi hänen pitikin tilata konjakkia ja kahvia, mitä tekemistä hänellä oli sen miehen kanssa

eihän mikään voi olla vaarallista kello viisi iltapäivällä keskellä viikkoa, keskellä kesää (MEVR: 14.)

Syntaksin ja sanajärjestyksen kautta voidaan myös ilmaista henkilön diskurssin ”intonaatio”, esimerkiksi huudahduksen, sanojen siirron, puhekieltä jäljittelevän rakenteen tai eriasteisen toiston kautta. (Tammi 1992: 47 – 49.)

herranjestas, entä jos hän onkin? ? ? (MEVR: 41.)

Tiina heräsi ja mielti, unta se oli.

Tämänhän täytyisi luulla että hän on kärkkymässä uutta erää (MEVR: 41.)

Tummanpunaista. Kaikki ympärillä muuttuu tummanpunaiseksi kun hän näkee köyden. Tummanpunaiset aallot lyövät hänen ylitseen (MEVR: 152.)

Henkilön puhetapa eli idiolekti voi tulla esiin epäsuoran esityksen yhteydessä ja tuoda esiin henkilön näkökulman. Tätä kutsutaan idiomiksi. Joskus proosassa on käytetty eri kieliä ilmaisukeinona, mutta yleisempi tapa on käyttää esimerkiksi henkilön murretta tai slangia, jotka tunkeutuvat kirjakielen mukaiseen tekstiin. (Tammi 1992: 49 – 50.)

*Hän oli tullut yliopistolle kotonta.
Hän oli ollut ihan hirveä, itkenyt ja valittanut.*

Edelliset ilmaisut tuovat esiin henkilön näkökulman, ensimmäinen murteellisen ilmaisun ja jälkimmäinen puhekielisyyden kautta. Puhekielisyyys liittyy läheisesti henkilön ”intonaatioon”, jota käsittelin syntaksin yhteydessä.

Merkkien tulkinnanvaraisuus tulee yhä enemmän esiin tyylin kohdalla. Tyyliä pidetään yleensä tekijään liittyvänä asiana, ja esimerkiksi tyylilliset poikkeamat, sekavuus jne. luetaan usein tekijän tyylin puutteellisuuksiksi. Tyyliä voidaan kuitenkin käyttää myös tehokeinona, jonka avulla kuvataan henkilöitä tai heidän mielialaansa, esimerkiksi sanaston tai kuvakielen avulla. Mitään sääntöä ei kuitenkaan ole, että kuvasto aina sattuisi yhteen henkilöiden näkökulman kanssa. (Tammi 1992: 50 – 53.)

Lingvististen merkkien jälkeen tarkastelen translingvistisiä merkkejä, jotka on jaoteltu kolmeen: havaintoon, arvoihin ja asenteisiin sekä upotuksiin. Havainnolla tarkoitetaan sitä, että havainto voi olla henkilön, vaikkeivät mitkään muodolliset seikat sinänsä niin osoittaisikaan. Kontekstuaalisten vihjeiden perusteella havainto kuitenkin käsitetään henkilön havaitsemaksi, esimerkiksi voidaan kuvata, kuinka henkilö katsoo ikkunasta ja tämän jälkeen kuvataan henkilön näkökulmasta näkymä: *Marko katsoi katolta alas. Ihmisten kasvot olivat kuin linnunpoikasten nälästä avoimet suut.* Sinänsä neutraalin asian havaitsemisessa voi olla myös subjektiivinen painotus, joka tulee henkilön näkökulmasta. Henkilön näkökulma ei kuitenkaan häviä, vaikkei todella näkyvää subjektiivista painotusta olisi. Henkilön havainto voi myös koskea kaikkia aisteja. Tuntomerkkinä on usein läheisyydessä esiintyvä eksplisiittisesti havaitsemiseen viittaava verbi. Esimerkkilauseessa tällainen on *katsoa*-verbi. Myös muut kontekstuaaliset merkit voivat ilmaista henkilön ja kertojan yhteisen diskurssin: lauseet voivat mukaila kieliopilli-

sesti tätä diskurssia tai verbin asemesta voi olla muita viittauksia havaitsemisen ulkoisiin olosuhteisiin.

Kellot kilisivät ulkona. Miten ne soivatkin juuri nyt, olisivat hiljaa. Sini meni ikkunaan. Lintu keikkui keinun orren päällä.

Nämä merkit huomaa, kun niitä osaa tekstistä etsiä. (Ks. Tammi 1992: 54 - 56.)

Henkilölle kuuluvien arvojen ja asenteiden havaitsemiseen tarvitaan tietoa siitä, että niitä on olemassa tekstissä, jolloin niihin osaa kiinnittää huomiota. Henkilön asenteet ja niiden merkitys voidaan ymmärtää vain suhteessa koko tekstin sisältämään arvojärjestelmään. Periaatteessa mikä tahansa sana tai ilmaus voi sisältää useita näkökulmia, joten merkitystä voidaan tarkastella vain laajemmassa käytöyhteydessään. Arvottavien painotusten erottaminen vaatii tekstin kokonaisuuden ymmärtämisen edellyttämää päättelyä, eikä tätä kykyä aina kaikilla ole. Joskus päättely on kuitenkin helppoa, kun kerrontaan on liitetty avoimesti arvottavia tai muuten subjektiivisia epiteettejä. Jokin asia voi olla *hyvä*, ihminen *tyhmä*, tyttö *uskomattoman kaunis* ja niin edelleen. Kerronta voi myös kokonaisuudessaan muokautua henkilön arvomaailmaan, ei vain osiltaan, jolloin näkökulma tässä suhteessa on aina henkilön, vaikka esitys muodollisesti olisikin epäsuoraa. (Ks. Tammi 1992: 57 – 60.)

Upotukset tekevät näkökulmarakenteista ongelmallisia ja tarkkuutta vaativia. Välitetty maailmankuva voi tällöin olla asetettu useampikerroksisten upotusrakenteiden sisään. Näkökulma voi muodostua esimerkiksi siten, että kertoja kertoo päähenkilöstä, joka muistelee aikaisempaa minäänsä, joka tarkkailee jotain henkilöä, joka tarkkailee kolmatta henkilöä. Henkilöt voivat pyrkiä tulkitsemaan siis toistensa ajatuksia. Näkökulmien erottaminen voi olla siis hyvin hankalaa, joskus jopa ylivoimaista täydellisellä tarkkuudella. Useinkaan ei edes ole yhtä oikeaa tulkintaa näkökulmasta. (Ks. Tammi 1992: 61 - 66.)

Käytän hyväkseni näitä Tammen näkökulman tuntomerkkejä mahdollisuuksien mukaan erotellessani kertojan ja Tovan omaa näkökulmaa *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa. Merkkien ongelmana on siis kuitenkin, että ne eivät toimi läheskään aukottomasti eikä niitä pysty käyttämään ilman subjektiivisen tulkinnan ulottuvuutta. *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa näkökulman merkkejä joutuu myös

soveltamaan joidenkin teoksen kieleen liittyvien seikkojen vuoksi, joita valotan seuraavassa kappaleessa.

2.4. Henkilö, kertoja ja näkökulma teoksessa *Miestä ei voi raiskata*

Miestä ei voi raiskata -teoksen päähenkilö on siis Tova Randers, neljäkymmentävuotias kahden pojan eronnut äiti. Nämä selkeät Tovaa luonnehtivat seikat ilmaistaan heti teoksen alussa, minkä kautta lukija alkaa muodostaa kuvaa Tovasta yleisinhimillisen tietonsa varassa. Tovaa kuvataan jonkin verran suoran määrittelyn kautta, mutta enimmäkseen kuitenkin epäsuoran esittämisen kautta. Lukija tekee Tovasta päätelmiään esimerkiksi Tovan puheen, toiminnan, aikomusten ja ajatusten avulla. Kertoja tuo esiin Tovasta toistuvasti esimerkiksi ajatuksia, joissa Tova *ai-koo* tehdä jotain tai ajatuksia, joissa Tova ilmaisee hyvin epäselvästi ja epävarmasti, mitä mieltä on. Vain erityistapauksissa Tova on selvästi jotain mieltä tai toimii varmanoloisesti. Näin lukija muodostaa tulkinnassaan Tovasta passiivisen, epävarman henkilöahmon.

Henkilöahmona Tova on pikemminkin litteä kuin kovin täyteläinen, sillä Tovan ominaisuudet ovat periaatteessa sisällytettävissä yhteen lauseeseen: Tova on epävarma ja passiivinen henkilö. Kokonaistulkinnan myötä lukija tulee lisäksi siihen tulokseen, ettei Tovassa tapahdu teoksen kulussa merkittävää muutosta. Teoksessa kuvataan kyllä runsaasti Tovan sisäistä elämää, mutta tämän sisäisen elämän kuvaus keskittyy näiden parin keskeisen piirteen ympärille. Tova asettuu henkilöahmon ja teoksen tulkinnan myötä jatkumolla tyypiksi, jonka silmiinpistävin piirre eli passiivisuus edustaa kokonaista ihmisryhmää eli naisia.

Tutkimukseni kannalta olennaista ei ole, millaisia erilaisia kertojia tai näkökulmia yleensä on olemassa, vaan millainen kertoja ja kenen näkökulmasta juuri tutkimassani teoksessani on kyse. Kuka kuvaa Tovaa, kuka liittää predikaatit ja adverbiaalit Tovaan – kertoja vai Tova itse? Millaisena kertoja näkee Tovan, entä Tova itse, ja eroavatko näkemykset? Nämä ovat tutkimukseni kannalta hyvin tärkeitä kysymyksiä. *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa kertojana on periaatteessa tarinan yläpuolella oleva eli ekstradiegeettinen kertoja, joka ei osallistu tarinaan.

Kertoja tietää Tovan sisimmät ajatukset ja Tovalle eri aikoina tapahtuneet asiat, mutta kertojan tietämys rajoittuu juuri Tovaan ja hänen asioihinsa, joten hän ei ole kaikkietävä kertoja. Kertoja ei kerro esimerkiksi muiden henkilöiden ajatuksia tai heille tapahtuvia tapahtumia. Teoksessa on klassisen kertojatypologian mukaan ”hän-kertoja”. Asioita tarkastellaan teoksessa siis vain kertojan ja Tovan näkökulmista.

Miestä ei voi raiskata -teoksen kertojan erottaminen henkilön näkökulmasta on vaativa urakka. Kokonaisuudessaan kertojan kommentit ja ajatukset Tovasta kietoutuvat Tovan omiin ajatuksiin niin tiukasti, että niitä on usein käytännössä mahdoton selkeästi erottaa toisistaan. Teoksessa on siis voimakkaasti yhteenkietoutunut kertojan ja henkilön diskurssi.

Tammen (1992: 36 – 66) lingvististen ja translingvististen merkkien käyttö on myös ongelmallista *Miestä ei voi raiskata* -teoksen kertojan ja henkilön näkökulmien erottamisessa. Ensimmäinen jonkinlaista sovellusratkaisua vaativa seikka on, että teoksessa käytetään lähes kauttaaltaan preesensia, jolloin teksti ei perinteisessä mielessä ole vapaata epäsuoraa esitystä, jossa aikamuotona on mennyt aikamuoto ja jota Tammi tarkastelee. Koska preesensin käyttö on kuitenkin niin järjestelmällistä läpi teoksen, sovellan Tammen merkkejä teoksen näkökulman erottelemiseen preesensistä huolimatta. Käytän siis tuntomerkkejä mahdollisuuksiensa mukaan siitä huolimatta, etteivät ne yhdisty vapaaseen epäsuoraan esitykseen, sillä niillä on kuitenkin mielestäni lähes poikkeuksetta näkökulman ilmaisijan merkitys.

Henkilön puhe on merkitty repliikkimerkein, mutta ajatuksia ei. Tovan ajatuksia on osoitettu ilman repliikkimerkkejä suorina lainauksina, mutta kokonaisuudessaan varsin vähäisessä määrin:

Voi ei, Tova ajattelee, ei nyt. Ei nyt kun mimun on mentävä kahdenkymmenen minuutin päästä. (MEVR: 94.)

Jonkin verran on myös käytetty johtolauseita ilmaisemassa Tovan näkökulmaa ja ajatuksia, kuten edellisen esimerkin ensimmäisessä virkkeessä. Persoonamuodot eivät perinteisessä mielessä myöskään paljasta sitä, milloin on kyse Tovan ajatuksista. On kuitenkin huomattavissa, että usein kertoja jättää kokonaan merkitsemättä

persoonan, kun on kyse Tovan ajatuksista: *Varjostettava häntä* (MEVR: 66), eli persoonamuodon puuttumisen voinee tulkita henkilön diskurssin ilmaisuksi.

Kuten edellä olen esittänyt, aikamuotojen käyttö tuntomerkinä ei oikeastaan siis luonnistu *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa, koska kertoja käyttää lähes aina preesensia. Kertoja elää aivan kuin Tovan mukana ja tuo näin koko kertomukseen voimakkaasti Tovan näkökulman. Preesensin käyttö on myös hyvä tyylikeino lukijan eläytymisen aikaansaamiseksi:

Silloin hän antaa periksi. Yrittää ajatella itsensä muualle. Unohtaa missä on. (MEVR: 16.)

Preesensin käytön myötä myös deiktisten viittausten käyttö ajan- ja paikanmääreineen sekä demonstratiivipronomineineen on teoksen kohdalla ongelmallista, koska preesensissä deiktiset viittaukset eivät yhdisty perinteiseen kertojan diskurssin aikamuotoon eli menneeseen aikamuotoon. Kuitenkin mielestäni deiktisillä viittauksilla pyritään luomaan henkilön näkökulma myös *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa, preesensin käytöstä huolimatta. Aikamuodon käyttö tuo näkökulman erottamiseen vain lisää tulkinnallisuutta.

Kuten tunnusmerkkien teorian kohdalla kävi ilmi, *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa käytetään runsaasti leksikaalisia täyteilmaisuja, jotka ilmaisevat Tovan näkökulman ja joiden avulla on hyvin saatu Tovan ääni kuuluville. *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa syntaktisten merkkien kautta on myös helpompi pyrkiä erottamaan näkökulmia kuin aikaisempien merkkien. Teoksessa käytetään tässä tarkoituksessa kysymyslauseita, huudahduksia, puhekielisiä rakenteita ja eriasteista toistoa:

Mitä hän täällä tekee? (MEVR: 130.)

Hänen itsevarmuudestaan ja kauhistuksestaan, hänen

Kauhistuksesta!

Kauhistunut, sitä juuri Tova on, ei syvästi satutettu vaan kauhistuksen lamaanuttama. (MEVR: 20.)

Hitto soikoon. Hitto, siihen hän ei suostu. Hitto, hänkö pyyhkisi yli ja jatkaisi niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Ei. (MEVR: 22.)

Puhekielisyys myötä myös idiomi on tuntomerkinä käyttökelpoinen, tosin ei kovin pitävästi.

Tyyli on läpi teoksen samanlainen, ja tämän perusteella on vaikea erottaa kertojan ja henkilön näkökulmia toisistaan. Kertoja ja henkilö tuntuvat sa-

mantyyilisiltä konstruktioilta, on tämä tapahtunut kirjoittajalla sitten tiedostetusti tai tiedostamattomasti.

Translingvistisia merkkejä ovat siis havainto, arvot ja asenteet eli maailmankuva sekä upotukset. Havainto on tuntomerkkinä *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa käyttökelpoinen, koska havaintoa käytetään henkilön näkökulman ilmaisijana teoksessa melko runsaasti:

Hän seuraa silmillään nimiä taululla. Peltonen, Kauhanen, Strandberg, Oksanen, Wester, Niemi. (MEVR: 41.)

Kuten jo edellä mainitsin, kertojan ja Tovan maailmankuva kietoutuvat yhteen niin, että on vaikea erottaa, onko heillä maailmankuvassaan oikeastaan edes eroja. Mahdollisesti joissakin kohdissa voi tulkita niin, että kertoja hieman arvostelee Tovan epävarmuutta, mutta arvot ja asenteet eivät mielestäni noin yleisesti ole erotettavissa toisistaan. Myös Tammi (1992: 59) mainitsee, että henkilöiden asenteet voivat esiintyä niin laajasti, että kerronta kokonaisuudessaan mukautuu henkilön arvo-maailmaan.

Upotus translingvistisenä merkinä jää tarkasteluni ulkopuolelle, sillä *Miestä ei voi raiskata* -teoksessa on toisiinsa upotettuina vain kertojan ja Tovan näkökulmat, joiden erottelemisessa pyrin käyttämään näitä muita edellä mainitsemiä merkkejä. Tammikaan ei sinänsä tuo käsitellessään upotusta esiin varsinaisesti mitään tuntomerkkejä, vaan oikeastaan toteaa vain, että tekstissä voi olla upotettuina useampia näkökulmia (ks. Tammi 1992: 61 – 66).

3. FUNKTIONAALINEN KIELIKÄSITYS TUTKIMUKSEN TAUSTANA

3.1. Funktionaalinen kielikäsitys

Funktionaalinen lähestymistapa on suuntaus, joka keskittyy tutkimaan kielen toimintaa sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä. Funktionaalinen lähestymistapa ei ole yhtenäinen koulukunta tai teoriamalli, vaan monia funktionaalisia suuntauksia sisältävä lähestymistapa. Keskeistä funktionaalisisessa lähestymistavassa on, että kielen fonologiset, kieliopilliset ja semanttiset rakenteet määräytyvät niiden tehtävien kautta, joita niillä kussakin yhteisössä on. Kielellisten ilmausten merkitys ei siis ole pysyvä vakio, vaan riippuvainen kulttuurista, tilanteesta, kielen käyttäjistä, non-verbaaleista viesteistä ja puheenaiheista. (Luukka 1999: 1 – 4.)

Tunnetuin funktionaalisisista kieliteorioista on Hallidayn systeemifunktionaalinen teoria, jota itsekin tutkimuksessani käytän osittain ja soveltaen (systeemifunktionaalisisesta kieliteoriasta ks. esim. Halliday 1994). Hallidayn mukaan funktio ei ole vain yksittäisten ilmausten tai tekstien ominaisuus, vaan koko kielisysteemiin vaikuttava ja sitä rakentava asia. Kielenkäyttö on kontekstisidonnaista, eikä kielen rakenteita ja muotoja voi ymmärtää ja kuvata irrallaan niiden käyttötehtävistä. Kielen keskeinen ominaisuus on merkitysten rakentaminen ja ensisijainen tehtävä ihmisyhteisöissä sosiaalinen. Kielen kuvaus on siis kielellisten valintojen eikä vain kielijärjestelmän sisäisen rakenteen kuvausta. (Halliday 1994: xiii – xxxv; Luukka 1999: 4.)

Funktionaalisen kielikäsituksen mukaan kielen rakenteet ovat alisteisia merkitykselle, ja jokaisella kielen piirteellä on jokin funktio merkityksen välittämisessä. Merkitys syntyy siis tilanteessa, kontekstissa ja luo näin omaa ainutkertaista kielioppiaan. Kielioppia ja semantiikkaa ei näin ollen voi erottaa toisistaan, koska muodot ovat riippuvaisia merkityksistä. (Luukka 1999: 6 – 7.) Funktionaalisen kielikäsituksen kieli on sosiaalinen ilmiö ja vuorovaikutuksen väline, jolloin siihen olennaisesti kuuluvat variaatio ja monitulkintaisuus. Koska merkitys ei ole sanaan sidoksissa, voi yhdellä ilmauksella olla useita merkityksiä ja funktioita. Funktionaalisen kuvauksen keskeinen tehtävä on kielen käytön ja merkitysten rakentamisen selittäminen kontekstissaan, eikä kieltä voi kuvata kontekstista irrall-

laan. Kontekstin taustalla ovat sosiaalisen kontekstin arvot, asenteet ja käyttäytymistavat, ja kieli muovaa tätä taustalla olevaa sosiaalista systeemiä, kuten myös puolestaan sosiaalinen systeemi kieltä. (Luukka 1999: 4 – 6.)

Tältä funktionaaliselta pohjalta tarkastelen tutkimuskohdettani eli Tikkasen *Miestä ei voi raiskata* -teoksen suomennosta. Vaikka tarkastelen teosta suljettuna tekstuaalisena elementtinä, teoksen kieli on kuitenkin luotu tekijän sosiaalisen taustan puitteissa, sen sosiaalisen kontekstin arvojen, asenteiden ja käyttäytymistapojen pohjalta. Teos ei ole siis syntynyt tyhjiössä, vaan se on sidoksissa taustaansa. Käytänkin omaa tietämystäni maailmasta teoksen kielen luomien merkitysten tulkinnassa.

Tutkimukseni kohteena ei siis ole tekstin rakenne tai tekstin osien muodot, vaan merkitykset, jotka syntyvät tekstissä muotojen ja rakenteiden kautta. Vaikkakin analyysissäni on katkelmia teoksesta, en tarkastele näitä katkelmia itsenäisinä ja irrallisina kokonaisuuksina, vaan ne ovat osa kokonaisuutta, jonka teos muodostaa. Taustalla hämöttävät myös käsitykset sosiaalisesta todellisuudesta kokonaisuutta ja sen tulkintaa luomassa. Tutkimukseni keskittyy kuitenkin teokseen itseensä, enkä sinänsä pyri sanomaan sen ulkoisesta todellisuudesta mitään, jolloin tutkimukseni uloin kehä jää kuitenkin teoksen sisäpuolelle. Tutkimukseni edustaa siis pikemminkin interaktionaalista kuin konstruktionistista lähestymistapaa, joita Luukka (1999: 8 – 16) tekstissään esittelee. (Erilaisista funktionaalista lähestymistavoista ks. esim. Luukka 1999: 8 – 16.)

Interaktionaalisessa lähestymistavassa tutkitaan yksittäisiä vuorovaiikutustilanteita ja niiden etenemistä, ja oletuksena on, että kielenkäyttö ei ole yksioikoista merkitysten välitystä, vaan aktiivista, monimutkaista toimintaa, jossa tekijöinä ovat sekä teksti että lukija tietyssä tilanteessa. Merkitysten välittyminen on siis kiinni sekä tekstistä että sen lukijasta. Interaktionaalisen lähestymistavan mukaan tekstin lukija on aktiivinen tiedon prosessoija, joka luo merkityksiä omien kokemustensa ja tietojensa pohjalta. Merkityksen syntymisestä tulee tämän tarkasteltavan myötä entistä ainutkertaisempaa ja vaihtelevampaa. Periaatteessa interaktionaalisessa lähestymistavan mukaan myös tekstin tuottaja eli kirjoittaja on mukana merkityksen luomisessa, koska hän osallistuu kirjoittaessaan keskusteluun oletetun lukijan kanssa ja luo kirjoittaessaan tekstiinsä esimerkiksi yhteistä taustaa

lukijan kanssa. Näin on varmasti myös kaunokirjallisen teoksen kohdalla, mutta kuten aikaisemmin olen jo sanonut, en tee minkäänlaisia oletuksia kirjoittajan tarkoittamista merkityksistä tai niiden yrityksistä oletusten epävarmuuden vuoksi.

Konstruktivistisessa lähestymistavassa kieli ja kielenkäyttö ulotetaan vuorovaikutustilanteen ulkopuolelle laajemmin niihin yhteisöihin, joissa kieltä käytetään. Kiinnostuksen kohteena ovat sosiaaliset yhteisöt ja niiden vaikutus jäsenten diskurssiin. Sosiaalinen yhteisö siis muokkaa esimerkiksi jäsentensä puhetapoja ja normeja, ja tämä koskee sekä sisältöjä että muotoja. (Luukka 1999: 13 – 14.) En siis kuitenkaan pyri tekemään päätelmiä sosiaalisen yhteisön vaikutuksesta tekstin rakentumiseen ja tekstin merkitysten syntymiseen, sillä kaunokirjallisen teoksen sanoman on tarkoitus päteä ajasta riippumatta. Tällöin teoksen kirjoittamisajankohdan olosuhteita ynnä muita seikkoja on turha sekoittaa sanoman tulkintaan. Tämä mahdollistaa sen, ettei minun tarvitse *Miestä ei voi raiskata* -teoksen tulkinnassani perehtyä esimerkiksi 1970-luvun taustaan, vaan voin nojautua omaan periaatteessa ainutkertaiseen tulkintaani teoksesta.

3.2. Hallidayn kieliteorian soveltaminen tutkimuksessa

Halliday on luonut funktionaalisen kielikäsitteiden pohjalta systeemifunktionaalisen kieliteorian, joka on laaja, koko kielenkäytön alueen kattava teoria. Teoria ulottuu kielen yleisistä tehtävistä aina lauseen jäseniin saakka. En kuitenkaan sovello Hallidayn teoriaa tutkimukseeni kuin pieneltä osin, koska käytännön tasolla en pyri tarkastelemaan minkäänlaista kielioppimallia, vaan kuvaamaan niitä olennaisia merkityksiä, jotka syntyvät juuri tämän tekstin luomassa kontekstissa. Tavoitteenani ei ole luoda aukotonta kieliopillista järjestelmää, vaan nostaa esiin seikkoja, jotka ovat olennaisia merkitysten muodostumisessa ja sitä kautta tulkinnassa.

Tältä pohjalta käytän soveltaen Hallidayn luomaa luokitusta erilaisista mahdollisista prosesseista, jotka syntyvät lauseissa. Prosessit tarkoittavat toiminnan, osallistujien ja olosuhteiden muodostamaa kokonaisuutta, ja näitä prosesseja voidaan luokitella erilaisiin kategorioihin niiden merkitysten pohjalta. Kategoriat eivät ole kovin selvärajaisia, ja prosessien jakaminen kategorioihin ei ole mitenkään

yksiselitteistä tai selvää. Luokittamisessa joutuu käyttämään myös omaa tulkintaa. Halliday jakaa prosessit materiaalisiin (*material*), mentaalisiin (*mental*) ja relationaalisiin (*relational*) prosesseihin sekä näiden välimuotoihin verbaalisiin (*verbal*), behavioraalisiin eli käyttäytymistä ilmaiseviin (*behavioral*) ja eksistentiaalisiin eli olemassaoloa ilmaiseviin (*existential*) prosesseihin. (Halliday 1994: 106 – 143.)

Materiaaliset prosessit ilmaisevat tekemistä, kuten esimerkiksi *juosta* tai *nappasi* ja mentaaliset kokemista, ajattelemista tai havaitsemista, kuten *pitää jstakin* tai *nähdä jtkin*. Relationaaliset prosessit puolestaan ilmaisevat jonkinlaista olemista, suhdetta kahden erillisen entiteetin välillä. Relationaalisen voi jakaa intensiiviseen (*x on a*), olosuhteelliseen (*x on a:ssa*) ja possessiiviseen eli omistusta ilmaisevaan (*x:llä on a*) prosessiin. Useimmiten relationaalisisissa prosesseissa esiintyy *olla*-verbi. (Halliday 1994: 106 – 143.)

Pääprosessimuotojen lisäksi on siis välimuotoja, jotka ovat laajuudeltaan erilaisia. Verbaaliset prosessit ilmaisevat nimensä mukaisesti verbaalista ilmaisuja, kuten esimerkiksi *sanoa* tai *ilmaista*, joten kategoria on suhteellisen kapea-alainen. Behavioraaliset prosessit taas ilmaisevat käyttäytymistä, jota ei voi luokitella materiaaliseksi toiminnaksi, ja tällaisia prosesseja ovat esimerkiksi *hengittää* tai *huolehtia*. Kun materiaallinen toiminta on ulkoisessa todellisuudessa näkyvä tapahtuma ja jonkinlaisen näkyvän seurauksen aiheuttava, niin behavioraaliset prosessit puolestaan eivät saa aikaan tällaista näkyvää tapahtumaa, vaan ovat ikään kuin toimijan sisäisiä prosesseja. Behavioraalisten prosessien alue on melko laaja. Eksistentiaaliset prosessit ilmaisevat esimerkiksi sääilmiötä, kuten esimerkiksi *sataa*. Englannissa eksistentiaaliset ilmaisevat myös jonkin olemista jossain paikassa (*there is a man at the door*), mutta tätä ei voi soveltaa suomeen. (Halliday 1994: 106 – 143.)

Käytän näistä prosesseista analyysissäni materiaalista, mentaalista, verbaalista, relationaalista ja behavioraalista, ja prosessin sijaan puhun näiden ilmaisemista toiminnoista. Eksistentiaaliset prosessit jäävät siis luokitukseni ulkopuolelle, sillä ne eivät ilmaise sellaista toimintaa, jolla olisi merkitystä analysoidessani Tovan toimintaa. Nimitän prosesseja tutkimuksessani toiminnoiksi, koska tarkastelen Tovan toimintaa ja sen muotoja enkä prosesseja, jolloin osallistujat ja osanottajat pitäisi nimetä. Nimeän siis vain toiminnan, en muita seikkoja, koska tutkimuk-

seni kannalta olennaista on toiminnan muoto eivätkä nämä muut lauseeseen sisältyvät seikat.

Pääluokkien eli materiaalsen, mentaalisen ja relationaalisen lisäksi olen ottanut mukaan verbaalisen ja behavioraalisen kategorian. Verbaalinen toiminta on Tovalle luonteenomaista toimintaa ja myös olennainen välimuoto materiaalsen ja mentaalisen toiminnan välillä, sillä se poikkeaa suuresti molemmista. Lisäksi olen ottanut luokituksen mukaan behavioraalisen, koska se kokoaa yhteen ne predikaatit, jotka selvästi jäävät edellisten luokkien ulkopuolelle, mutta jotka silti kuvaavat Tovan toimintaa erityisesti. Esimerkiksi *vaikertaa* on tällainen predikaatti, joka tuo esiin Tovan toiminnan passiivisuutta ja joka selvästi jää muiden luokkien ulkopuolelle. Hallidayn prosessiluokitus on siis apunani lähinnä predikaattien luokituksessa. Prosesseihin perustuva jako toimii hyvin pohjana tutkimuksessani merkitysten syntymisen tarkastelussa, koska predikaatit jakautuvat merkitykseltään olennaisiin luokkiin. Predikaatiksi luokittelen koko verbiketjun, koska se on mielestäni selkeämpi ja luontevampi tapa jäsentää predikaatti kuin jäsennyystapa, jossa predikaatiksi luokitellaan pelkästään persoonamuotoinen verbi. Koko verbiketju toimii olennaisella tavalla Tovan toiminnan kuvaajana.

Modaalisuutta eli ilmauksen varmuusasteen modifointia tarkastelen myös Hallidayn funktionaalisen kielikäsitteiden pohjalta. Modaalisuus tarkoittaa siis keinoja, joiden avulla tekstin tuottaja ilmaisee suhtautumistaan esittämäänsä proposition. Semanttisesti modaalisuuden perustyyppinä ovat dynaaminen, deontinen ja episteeminen. Dynaaminen modaalisuus ilmaisee mahdollisuutta ja välttämättömyyttä, deontinen modaalisuus sallimista ja velvollisuutta eli lupaa ja pakkoa ja episteeminen puhujan asennetta proposition totuusarvoon (Kangasniemi 1992: 1 – 4; Hakulinen-Karlsson 1988: 262– 264.)

Luukan (1995: 32) mukaan Halliday jakaa modaalisuuden proposition koskevaan varsinaiseen modalisaatioon ja ehdotuksiin liittyvään modulaatioon. Modaalisuuden avulla ilmaistaan proposition todennäköisyyden ja frekvenssin eri asteita, kuten kuinka varmana, luultavana asiaa pidetään, kuinka usein tai harvoin asia tapahtuu. Modulaation avulla ilmaistaan velvoitteita, kuten mitä täytyy tai on hyvä tehdä, ja halukkuutta, kuten mitä joku on innokas tai vastahakoinen teke-

mään. Modalisaatio vastaa lähinnä episteemistä ja modulaatio deonttista modali-
saatiota. (Luukka 1995: 32.)

Hallidayn modaalisuuden taustalla on funktionaalinen käsitys siitä, että modaalinen merkitys syntyy aina vuorovaikutustilanteessa. Modaalisuutta ei voi näin ollen tulkita poimimalla tekstistä muoto- ja lauseopillisesti määriteltyjä modaalisuuden ilmaisimia, koska modaalinen merkitys voi syntyä myös näiden ulkopuolelta. Modaalisuus paljastuu vasta merkityksen analysoinnin ja relevantin tilannekontekstin huomioimisen kautta. (Luukka 1995: 23 – 24.)

Muilta osin sovellan funktionaalista kielikäsitystä ja hallidaylaista ajatusmallia yleisemmällä tasolla. Tarkastelen siis yleisesti, millaisia merkityksiä katkelmissa kielellisten valintojen kautta syntyy. Tarkastelemiani kielellisiä valintoja ovat sana- ja muotovalinnat, lause- ja virkerakenteet sekä kappale- ja katkelmarakenteet, joista merkitykset ja tulkinnat syntyvät, ja joita tutkimuksessani sitten analysoin. Näiden kielellisten valintojen analysoinnin kautta selviää, millainen kuva Tovasta ja millainen rooli hänelle teoksessa rakentuu.

4. TOVAN REPRESENTOINTI TEOKSESSA *MIESTÄ EI VOI RAISKATA*

4.1. Tovan kuvaus – portti teoksen maailmaan

Ensimmäinen valitsemani katkelma on heti teoksen ensimmäiseltä sivulta. Katkelman valitsin analyysiini, koska se kuvaa Tovaa ja antaa siten lukijalle ensivaikutelman Tovasta. Lukija alkaa muodostaa tulkintaansa Tovasta ensimmäiseltä sivulta saakka. Tekstin alkupuolella esitetyt tiedot ja asenteet kannustavat lukijaa yleensä tulkitsemaan kokonaisuutta juuri niiden pohjalta, ja lukija on taipuvainen pitämään näistä merkityksistä ja asenteista kiinni mahdollisimman kauan (Rimmon-Kenan 1991: 152). Tovasta luodaan katkelmassa voimakkaasti lähinnä passiivisen ja epävarman naisen kuva, ja tämän pohjalta lukija sitten tulkitsee myöhempiä vihjeitä Tovan olemuksesta ja roolista.

Katkelmassa kuvataan Tovaa ja sitä, mitä hän tekee työkseen, mitä harrastaa ja mitä hän ajattelee elämästä yleensä. Kahdessa ensimmäisessä kappaleessa kerrotaan Tovan työelämästä, ja tämä kuvataan pääasiassa Tovan kokemusten kautta. Ensimmäisessä kappaleessa kuvataan, kuinka Tova lisätöikseen tekee käännöstöitä.

Tova yrittää lisätä kirjastoapulaisen tulojaan tekemällä öisin käännöstöitä. Paha kyllä hän on aika hidas ja tarvitsee runsaasti unta. (MEVR: 7.)

Kappaleessa Tovaan liitettyjä predikaatteja ovat *yrittää lisätä – – tekemällä, on ja tarvitsee*. Ensimmäinen predikaattirakenne eli *yrittää lisätä – – tekemällä* implikoi, että Tovan materiaalisella toiminnalla eli käännöstöiden tekemisellä on tavoite eli tulojen lisääminen, jossa myös on materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti eli *lisätä*. Tulojen lisääminen jää kuitenkin modalisaation tasolla modaalisesti epävarmaksi *yrittää*-verbin myötä, sillä *yrittää*-verbillä on semanttinen merkitys, että tavoitellaan toimien jotakin, tässä tapauksessa tulojen lisäystä (ks. Jämsä 1986: 139). Toiminnan toteutuminen on siis vasta tavoittelun asteella.

Toisessa virkkeessä kuvataan Tovaa kääntäjänä relationaalista ilmaisevalla predikaatilla *on*, joka alalajina on intensiivinen eli *x on a*. Tovaa kuvataan hitaaksi, joten hänet määritellään kappaleessa negatiivisesti. Negatiiviseen määritte-

lyyn viittaa adjektiivin *hidas* lisäksi adverbiaalirakenne *paha kyllä*, joka implikoi, ettei ole hyvä olla hidas. Hitauden määrää kuvataan adverbiaalilla *aika*, joka tarkoittaa suunnilleen samaa kuin *melko* ja joka kuitenkin hieman lieventää negatiivista määrittelyä. Tämän huomaa, kun vertaa *aika*-adverbiaalia esimerkiksi *todella*- tai *oikein*-adverbiaaleihin.

Toisessa kappaleessa kerrotaan Tovan varsinaisesta työstä kirjastoapulaisena.

Hän viihtyy työssään kohtalaisesti ja toivoo joskus pääsevänsä amanuenssiksi. Työtovereistaan hän pitää. Ehkä hän sentään toivoisi etteivät he olisi aivan niin puisevia. Aika harvat lainausosaston virkailijoista pitävät lukemisesta. Tova tapaa heitä varsin harvoin muulloin kuin työaikana. (MEVR: 7.)

Tovaan liitettyjä predikaatteja ovat *viihtyy työssään kohtalaisesti*, *toivoo joskus pääsevänsä amanuenssiksi*, *pitää*, *toivoisi* ja *tapaa*. Ainoastaan *tapaa* on ulkoista materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti, muut ilmaisevat mentaalista toimintaa. Ensimmäisessä virkkeessä kokemista eli viihtymistä vähennetään tavan adverbiaalilla *kohtalaisesti*, jolloin Tovan työstä tehdään vähemmän arvostettua ja haluttua.

Ensimmäisen virkkeen lauseenvastikkeena oleva partisiippirakenne *toivoo joskus pääsevänsä* vastaa että-sivulauseetta *toivoo, että pääsee, jossa siis *toivoo* on mentaalista toimintaa ja *pääsee* -verbi ilmaisee materiaalista toimintaa. (Lauseenvastikkeista ks. esim. Ikola 1974: 7 – 18, 24 – 55; Itkonen 1997: 86 – 90.) Materiaalinen toiminta on kuitenkin modaalisesti luvanvaraista, sillä sivulause *että pääsee on objektina *toivoo*-predikaatille, toivomisen kohteena, jolloin sen toteutuminen on riippuvainen predikaatista. Predikaatti *toivoo* jättää tapahtuman eli pääsemisen toteutumisen modaalisen mahdollisuuden asteelle. Ei ole Tovasta itseltään riippuvaista, pääseekö hän amanuenssiksi, vaan pääseminen on jostain muusta kiinni; Tova vain toivoo, että pääsisi amanuenssiksi. Lisäksi amanuenssiksi pääsyn mahdollisuutta tehdään modaalisesti epävarmemmaksi siirtämällä tapahtuma mahdolliseen tulevaisuuteen adverbiaalilla *joskus*.

Seuraavassa virkkeessä *Työtovereistaan hän pitää* ilmaistaan yksiselitteisesti ilman minkäänlaista epävarmuutta Tovan mielipide työtovereista. Huomio kiinnittyy työtovereita korostavaan sanajärjestykseen, jonka kautta syntyy tulkinta, että on jotain, mistä Tova ei pidä, vaikka hän pitääkin työtovereistaan. Edelliseen

virkkeeseen yhdistettynä tulkinnaksi tulee, että tällä virkkeellä viitataan siihen, ettei Tova oikeastaan pidäkään työstään, vaikka edellisessä virkkeessä väitetäänkin, että hän *viihtyy* työssään siis ainakin *kohtalaisesti*. Tovasta muodostuvaan kokonaisuvaan tämä tulkinta sopii: Tova pehmentelee eikä suoraan sano, miten asia oikein todellisuudessa on. Pehmentelyn strategia näkyy myöhemminkin selvästi, kuten esimerkiksi seuraavassa virkkeessä.

Tässä seuraavassa virkkeessä predikaattina on *toivoa*-verbin konditionaali *toivoisi*: *Ehkä hän sentään toivoisi etteivät he olisi aivan niin puisevia*. Konditionaali luo jo itsessään modaalista ehdollisuutta kokemiseen, ja tämä konditionaali yhdistettynä *ehkä*-adverbiaaliin muodostaa modaalisen epävarmuuden. Edes mentaalinen kokeminen, joka sentään on yksityisintä, mitä ihmisellä on, ei ole varmaa tai ainakaan puhuja ei rohkene ilmaista asiaansa varmasti. Adverbiaali *sentään* tuo lauseeseen jopa koomista sävyä, sillä toivomisesta tehdään adverbiaalin avulla jollain tavalla jopa rohkeaa toimintaa tai osoitetaan henkilön rohkaistumista oman mielipiteen ilmaisuun. Adverbiaalit ovat myös viittauksia, jotka tuovat Tovan oman näkökulmaa esille ja painavat kertojaa taustalle.

Työtovereita kuvataan kuitenkin puiseviksi, jolloin edellisen virkkeen työtovereista pitäminen osoittautuu melko kyseenalaiseksi. Puisevuutta selitetään seuraavassa virkkeessä sillä, etteivät nämä pidä juurikaan lukemisesta: *Aika harvat lainausosaston virkailijoista pitävät lukemisesta*. Selitys sinällään ei varsinaisesti selitä oikeastaan mitään, sillä on vaikea löytää suoraa yhteyttä puisevuuden ja lukemattomuuden välillä, mutta virkkeen pohjalta voidaan implikoida, että Tova pitää lukemisesta, jolloin työtovereiden erilaisuus tekee heistä puisevia. Saattaa myös olla, että Tovan näkökulmasta työtovereiden syyttämistä puisevaksi pitää perustella jotenkin. Pitämisen ilmaiseva virke voi kyseenalaistumisen pohjalta muuttua siten myös miellyttämisen ilmaukseksi: koska Tova ensimmäisessä virkkeessä ilmaisee, tosin epävarmasti, halunsa päästä amanuenssiksi ja näin edetä työurallaan, pitää hänen seuraavassa virkkeessä palata naisen rooliin, tasapäiseksi muiden naisten kanssa.

Kappaleen viimeisessä virkkeessä kerrotaan, että *Tova tapaa heitä varsin harvoin muulloin kuin työaikana*. Työtovereiden puisevuus on ilmeisesti syynä siihen, ettei Tova juurikaan halua tavata heitä, ja edellisillä virkkeillä oikeute-

taan se, että Tova tapaa heitä määrällisesti vähän, kuten adverbialilla *varsin harvoin* ilmaistaan. Tämän pohjalta nousee helposti tulkinta, että muiden naisten tapuamattomuudelle pitää olla jokin selitys, muuten se ei ole hyväksyttävää. Tämä tulkinta sopii hyvin Tovasta muodostuvaan epävarmaan ja jopa miellyttämishaluisen kuvaan.

Seuraavassa kappaleessa kerrotaan Tovan harrastuksesta, jazzbaletista.

*Kerran viikossa hän tanssii jazzbalettia, kunnallista. Se tulee maksamaan kolme markkaa vuodessa, ja tällä rahalla hän toivoo saavansa pidetyksi painonsa kurissa. Takamus ja reidet aiheuttavat hänelle ongelmia. Sitäpaitsi hän toivoo, että jazzista on hänelle hyötyä, jos hän joskus sattuu joutumaan tanssilattialle.
Tai vuoteeseen miehen kanssa.(MEVR: 8.)*

Ensimmäisessä virkkeessä on materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti eli *tanssi*, ja tämä on ainoa materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti koko kappaleessa. Predikaattia määrittää adverbialii *kerran viikossa*. *Kerran viikossa* ei ole määrällisesti paljon eikä vie siis juurikaan Tovan aikaa, mutta silti seuraavissa virkkeissä selitetään varsin runsaasti, miksi Tovan pitää käydä jazzbaletissa. Naisnäkökulmasta tästä syntyy symbolinen vaikutelma, että harrastusaika on pois esimerkiksi perheeltä, jolloin selittäminen naisen perinteisen roolin kannalta on todellakin tarpeen. Harrastuksen kunnallisuus tekee siitä myös vielä hyväksyttävämpää, sillä kunnallinen harrastaminen on halvempaa eikä niin hienoa tai elitististä.

Kappaleessa on lisäksi kaksi mentaalista toimintaa ilmaisevaa *toivoo*-predikaattia. Ensimmäinen näistä on *toivoo saavansa pidetyksi* -partisiippirakenteessa, joka vastaa *toivoo, että saa pidettyä -sivulausetta. Painon pitäminen kurissa tulee lauseenvastikerakenteen myötä modalisaation tasolla modaalisesti epävarmaksi, sillä sen toteutuminen on vasta toivomisen asteella. Tova toivoo onnistuvansa painonhallinnassaan, koska takamus ja reidet, kehon symbolisesti hyvin naiselliset osat, aiheuttavat hänelle ongelmia. Takamus ja reidet aiheuttavat hänelle ongelmia, mutta miksi niistä sitten yleensä muodostuu ongelma ja millainen? Selitys löytyy lopulta kokonaistulkinnan kautta.

Toinen *toivoo*-predikaatti on seuraavassa virkkeessä *Sitäpaitsi hän toivoo, että jazzista on hänelle hyötyä, jos hän joskus sattuu joutumaan tanssilattialle*. Tova ilmaisee tässä painonhallinnan lisäksi toisen syyn sille, miksi hän tanssii

jazzbalettia: hän toivoo, että jazzista voi olla hänelle hyötyä tanssilattialla tai vuoteessa. Tanssimisessa jazzin hyöty on nopeammin hahmotettavissa, onhan molemmissa kysymys tanssimisesta, ja mielikuvituksen avulla voi miettiä, mitä hyötyä jazzista sitten voisi vuoteessa olla. Joka tapauksessa Tovan omaehtoinen toiminta eli tanssiminen alistetaan ensinnäkin toivomiselle ja sitten tämän kautta mieheen liittyville hyötyseikoille. Kappaleen viimeiseen virkkeeseen kehittyy myös hierarkkinen modaalinen epävarmuus, kun viimeinen lause eli jos-lause määrittää Tovan toivetta jazzin hyödystä: jos-lause vähentää jazzin hyödyn todennäköisyyttä.

Jos-lauseessa itsessään on myös rakennettu monitasoista modaalisuutta *joskus sattuu joutumaan tanssilattialle* -ilmaisun kautta. Ensinnäkin *joskus* vähentää tapahtuman todennäköisyyttä ja tätä kautta myös jazzin hyödyn todennäköisyyttä. Toiseksi *sattuu joutumaan* -ilmaus esittää tanssilattialle joutumisen mahdollisena, ehkä jopa hyvin epävarmana tapahtumana. Kun kyseisen rakenteen hajottaa, syntyy merkitys ”jos joskus sattuu, että hän joutuu”, jossa tanssilattialle joutuminen ei ole millään tavoin kiinni Tovan omasta toiminnasta tai edes loppujen lopuksi haluista, sillä *sattuu* ei verbinä edes yhdisty Tovaan, vaan on itsenäinen verbi. Lisäksi mikäli Tova päätyy tanssilattialle, hän behavioraalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *joutuu* sinne eli toiminta ei ole Tovalta aktiivista eikä välttämättä edes kovin vapaaehtoista toimintaa, Tova ei esimerkiksi vain *mene* tanssilattialle. Tanssilattia on periaatteessa symbolisesti myös hyvin merkittävä perinteisiä rooleja edustava paikka, varsinkin vuosikymmeniä sitten: tanssilattialla mies vie ja nainen antaa miehen viedä.

Jos-lauseessa Tovan oma näkökulma asiaan nousee kertojan kerronnan eteen. Muutenkin kappaleessa toivomista ilmaisevat virkkeet tuovat Tovan näkökulman esiin ja häivyttävät kertojan taustalle, jolloin selkeästi ilmaistaan Tovan persoonaan liittyviä asioita. Kertoja vain periaatteessa kuvaa Tovan ajatuksia. Kappaleeseen syntyy monitasoinen modaalinen epävarmuus, ja lukija tulkitsee tämän Tovan epävarmuuteen liittyväksi.

Omana kappaleenaan on seuraavaksi korostuneesti epätäydellinen virke *Tai vuoteeseen miehen kanssa*. Lopullisesti jazzin hyöty kulminoituu siis siihen, sattuuco Tova joutumaan vuoteeseen miehen kanssa, ja kaikki toiminta ja sen hyöty kiertyy lopulta mieheen. Tova käy tanssimassa jazzia, jotta siitä olisi hyötyä.

Hyöty puolestaan syntyy ensinnäkin siitä, etteivät takamus tai reidet leviä, sillä kokonaisuutena katkelmasta syntyy tulkinta, että miehen kautta arvottuvat myös naisen ruumiin osien oikeat mitat, eli naisen kehossa ei mikään saa roikkua tai höllyä. Toiseksi hyöty syntyy, jos siis syntyy, mikäli Tova joutuu miehen kanssa tanssilattialle tai vuoteeseen, jossa varsinkin kaikki roikkuvat ja höllyvät osat paljastuvat.

Mentaalisten predikaattien käyttö jatkuu edelleen seuraavassa kappalessa, sillä Tova *toivoo yhä löytävänsä jonkun, uskoo että se on mahdollista ja ainakin toivoo*. Lisäksi hän jopa ajatuksissaan *nimittää*, joka on periaatteessa verbaalista toimintaa, mutta tässä tapauksessa ajatuksissa tapahtuvaa.

Tova toivoo yhä löytävänsä jonkun, jonka kanssa hänellä voisi olla toistuva kontakti tanssilattialla ja vuoteessa. Hän uskoo että se on mahdollista, tai ainakin toivoo, vaikka onkin epäonnistunut useita kertoja. Jon Randersin kanssa. Erään toisen kanssa, jota hän jopa ajatuksissaan nimittää vain B:ksi. Ja nyt viimeksi erään Karinimisen kanssa. (MEVR: 8.)

Ensimmäisen virkkeen ensimmäisessä lauseessa on siis partisiippirakenne *toivoo yhä löytävänsä*, joka vastaa *toivoo, että löytää -sivulausetta. Löytää ilmaisee materiaalista toimintaa, mutta löytämisessä on aina mahdollisuusaspekti mukana: löytäminen voi olla sattumasta tai muista ulkopuolisista seikoista kiinni, eikä välttämättä niinkään tekijän aktiivisuudesta. Tämän huomaa, kun vertaa *löytää*-verbiä *etsiä*-verbiin, jossa tekijällä selkeästi on aktiivinen rooli. Löytäessään jonkin henkilö tiedostuu reaalisesti löytämästään vasta, kun asia on löydetty (ks. Jämsä 1986: 91), kun taas etsimisessä tiedostaminen ja tiedostuminen on voimakkaasti mukana alusta lähtien.

Symbolisesti verbivalinnalla voitaisiin myös viitata siihen, että parinmuodostamisprosessissa naiselle perinteisesti on kuulunut passiivinen rooli, ja tässä suhteessa aktiivista naista on pidetty ”huonomaineisena” naisena. *Toivoo*-verbi liitettyinä *löytää*-verbiin ilmaisee toiminnassa myös passiivisuutta, sillä löytäminen on vielä vain toivomisen asteella, siis modaalisesti vielä epävarmempaa. Predikaattirakenteeseen liittyvä adverbiaali *yhä* viittaa siihen, että toivomista on tapahtunut jo pitkään, mutta monista pettymyksistä huolimatta toive elää (naisellisen) sitkeästi edelleen.

Ensimmäisen virkkeen toisessa lauseessa kerrotaan, mitä Tova oikein toivoo löytävänsä: *jonkun, jonka kanssa hänellä voisi olla toistuva kontakti tanssi-*

lattialla ja vuoteessa. On sinänsä ironista, että naisen ja miehen välistä suhdetta kuvataan kontaktiksi tanssilattialla ja vuoteessa, sillä nämä kaksi ovat alueita, joissa naisilla on perinteisessä mielessä ollut hyvin passiivinen rooli. Predikaattirakenne *voisi olla* liittyy Tovaan, vaikka perinteisen kieliopin mukaan Tovaan viittaava *hänellä* on adverbialli ja *toistuva kontakti* subjekti. Hallidayllä *hänellä on*-rakenne on relationaalista ilmaisevan toiminnan possessiivinen eli omistusta ilmaiseva alalaji (ks. Halliday 1994: 132 – 133). Predikaatti kertoo siis mitä jollain, tässä tapauksessa Tovalla on, vaikkakin tässä tapauksessa vielä vasta mahdollisesti. Siten tutkimusongelmani kannalta on joka tapauksessa olennaista luonnollisesti tarkastella myös tätä predikaattia. *Voisi olla* -rakenteessa on *olla*-verbi sekä modaalista mahdollisuutta ilmaisevaksi luokiteltava *voida*-verbi konditionaalissa. Predikaatin *voida*-verbin modaalisuudessa on kaksi tasoa. Verbi *voida* on siis jo itsessään modaalisuutta ilmaiseva, eli kontakti on vasta vain mahdollisuus tulevaisuudessa, ja lisäksi konditionaali on modaalisuutta ilmaiseva elementti ja lisää tapahtuman modaalista epävarmuutta.

Seuraavassa virkkeessä kerrotaan, miten mahdollisena Tova itse pitää tätä tulevaisuuden kontaktia: *Hän uskoo että se on mahdollista, tai ainakin toivoo, vaikka onkin epäonnistunut useita kertoja*. Ensin sanotaan, että Tova *uskoo*, mutta tämän jälkeen vähennetään astetta, sillä Tova *ainakin toivoo*. Mentaalinen *uskoo* sisältää itsessään tietynlaisen rohkeuden, sillä siihen liittyy asennoituminen eli asenne, toisin kuin toivomisessa (ks. Jämsä 1986: 133 – 134). Uskominen on eräänlainen julistus, mielipiteensä takana on myös periaatteessa seisottava, kun taas toivomisessa henkilön ei tarvitse olla niin varma asiastaan. Adverbialli *ainakin* tuo epävarmuuteen lisäsävyn, joka korostaa predikaattien eroa ja tuo ilmaukseen hie-man puolusteleavan sävyn. Adverbiallin voidaan tulkita ilmaisevan myös toivomisen modaalista todennäköisyyttä: *on melko varmaa, että toivoo*. Adverbialli tuo myös Tovan näkökulman esiin kertojan takaa.

Vaikka-sivulause selittää lisää siitä, miksei Tova voi olla varma toistuvan kontaktin löytymisestä, sillä Tova *onkin epäonnistunut* ja vieläpä *useita kertoja*. Intensiivisesti relationaalista toimintaa ilmaiseva *on* kertoo, mitä Tova *on* eli *epäonnistunut*. Määrittely on siis hyvin negatiivinen. Liitepartikkeli *-kin* kytkee lauseen edeltävään tekstiin ja tuo predikaattiin ja sitä kautta koko lauseeseen lisä-

merkityksen, joka tässä implikoi jotain puheena olleeseen nähden odottamatonta. (Liitepartikkeleista ja niiden käytöstä tekstissä ks. Hakulinen–Karlsson 1988: 327 – 330.) Tova siis toivoo, vaikka epäonnistumisten olisi voinut olettaa johtavan pikemminkin toivon menettämiseen.

Huomionarvoista on, että juuri Tova on epäonnistunut suhteiden epäonnistuttua. Syy sälytetään Tovan niskoille, vaikka todellisuudessa suhteessa on aina kaksi osapuolta. Tästä syntyy lukijalle tulkinta, että suhteen onnistuminen tai epäonnistuminen on naisesta kiinni ja suhteen hoitaminen naisen velvollisuusalueisiin kuuluva asia. Miehellä ei tekstin mukaan ilmeisesti ole näitä velvollisuuksia. Tovan epäonnistumista korostetaan edelleen määrää ilmaisevalla adverbialilla *useita kertoja*. Epäonnistuminen korostuu entisestään syntaktisilla seikoilla, sillä jokainen epäonnistuminen eli jokainen Tovan entinen rakastettu on asetettu tekstissä omaksi virkkeekseen. Tästä seuraa epätäydellisiä, todella lyhyitäkin virkkeitä: *Jon Randersin kanssa. Erään toisen kanssa, jota hän jopa ajatuksissaan nimittää vain B:ksi. Ja nyt viimeksi erään Kari-nimisen kanssa.*

Loppukappaleen ainoa predikaatti on verbaalista ilmaiseva *nimittää*, mutta ajatuksissa tapahtuessaan se luokituu pikemminkin mentaalista toimintaa ilmaisevaksi. Rakenne *jopa ajatuksissaan nimittää vain B:ksi* antaa paljon pohdittavaa. Ihmettelevä *jopa* viittaa jotenkin siihen, että on kummallista tai erikoista, että Tova myös ajatuksissaan nimittää miestä vain B:ksi. Tekstin tulkinnan kautta jää hiukan auki, kenen mielestä tämä on kummallista, kertojan vai Tovan itsensä. Mikäli Tova itse ihmettelisi, eikö hän tämän ihmettelyn myötä olisi alkanut kutsua miestä jotenkin muuten, ilmeisesti siis koko nimellä. Kommentti voisi tämän perusteella olla siis kertojan. Toisaalta *jopa* voisi olla myös rohkeuden ilmaus, jos nimitäminen tulkitaan siten, että rakastettua, entistäkin, pitäisi kutsua koko nimellä. Naisen ja miehen roolien pohjalta tämän voisi tulkita niin, että mies ei voi olla naisen elämässä vain B, vaan hän on tietenkin jotain enemmän, varsinkin naisen tunne-elämässä, jota tekstissä ilmaistu *ajatuksissaan* tässä voisi symboloida. Rohkeuden ilmaisuna adverbiaali voisi olla peräisin juuri Tovalta; Tovan rooliin sopisi, että hänen rohkeutensa toimii ajatusten tasolla, sillä niistä ei periaatteessa voi joutua tilille. Joka tapauksessa adverbiaali *jopa* on hyvin erikoinen valinta ja voisi periaatteessa olla peräisin kummalta tahansa, kertojalta tai Tovalta.

Katkelman viimeisessä kappaleessa kerrotaan Tovan ajatuksista yleensä elämää kohtaan.

Tova uskoo vapauteen. Hän uskoo että ihmiset voisivat elää yhdessä tekemättä toisilleen pahaa. Seistä rinnakkain, niin kuin hän asian ilmaisee. Hän on tottunut siihen että joutuu selittämään mitä tällä ilmaisulla tarkoittaa. Selittäessään hän puhuu ehkä hiukan hämärästi ja turvautuu helposti fraaseihin. (MEVR: 8.)

Sanoman kannalta tässä tuodaan esiin käsitys rinnakkain elämisestä, joka teoksen kokonaistulkinnassa nouseekin naisen kapinan sisällöksi. Kappaleessa on predikaatteina mentaaliset *tarkoittaa* ja kahdesti esiintyvä *uskoo*. Lisäksi kappaleessa ovat verbaalista toimintaa kuvaavat *ilmaisee*, *selittäessään*, *puhuu* ja rakenne *joutuu selittämään* sekä intensiivistä relationaalista toimintaa ilmaiseva *on* ilmauksessa *on tottunut* ja behavioraalista toimintaa ilmaiseva *turvautuu*.

Kappaleen kahdessa ensimmäisessä virkkeessä kerrotaan, mihin Tova *uskoo* eli oikeastaan ihmisten hyvyuteen, jonka hän kokee rinnakkain seisomiseksi: *Tova uskoo vapauteen. Hän uskoo että ihmiset voisivat elää yhdessä tekemättä toisilleen pahaa.* Predikaatti *uskoo* kuvaa sinänsä vahvaa mielipiteen ilmausta ja sen takana seisomista, mutta Tovan uskomisen ja ajatukset joutuvat kuitenkin kyseenalaisiksi, koska ihmiset eivät selvästikään yleensä ymmärrä, mitä hän tarkoittaa. Tova joutuu selittämään ilmaisuaan jatkuvasti, koska hän *on tottunut* selittämään ja alistuu tähän kerta toisensa jälkeen. Predikaattirakenteessa *joutuu selittämään* korostuu, että Tova *joutuu* tekemään jotain, on pakotettu selittämään, eikä tämä kielellisellä tasolla ole vapaaehtoista toimintaa, sillä selittäminen on alistettu *joutua*-verbille. Ilmauksessa syntyy myös modulaation tasolla pakon modalisaatio verbillä *joutua*, sillä selittämisestä tulee sen kautta pakollinen tehtävä.

Tekstikatkelman viimeinen virke *Selittäessään hän puhuu ehkä hiukan hämärästi ja turvautuu helposti fraaseihin* kuvaa Tovan tapaa selittää asioita. Virkkeessä on temporaalinen lauseenvastike *selittäessään*, joka vastaa *kun hän selittää -sivulausetta ja joka ilmaisee verbaalista toimintaa. Tovan puhumista kuvataan ilmaisulla *puhuu ehkä hiukan hämärästi*, jossa on modaalista epävarmuutta ilmaiseva adverbiaali *ehkä*, vähäistä määrää ilmaiseva adverbiaali *hiukan* ja tapaa ilmaiseva adverbiaali *hämärästi*. Kokonaisuutena näistä kolmesta sanasta syntyy vahvasti puhetta kuvaava epävarmuuden ilmaisu.

Hämärästi kuvaa puheen laatua kielteiseksi määriteltävällä adverbialilla, sillä yhteiskunnassamme arvostetaan yleisesti selkeitä, jämäköitä puhujia. Selkeys yhdistetään usein vielä mieheen, ja naisen puhetta pidetään rönsyilevänä, lörröttelevänä ja jopa epäselvänä. Adverbiaali *hämärästi* luo Tovasta passiivista, ehkä vähän häilyväistä henkilöahmoa. Adverbiaali *ehkä* luo modaalisen epävarmuuden, jolloin tulkinnaksi syntyy, ettei lauseen puhuja halua ilmaista suoraan, että Tova on hämärästi puhuva, vaan pehmentää ilmaustaan adverbialilla. Myös adverbialia *hiukan* pehmentää väitettä hämärästi puhumisesta. Epävarmuuden ilmaisut ovat Tammen mukaan (Tammi 1992: 46 – 47) täyteilmaisuja, jotka osoittavat henkilön näkökulman. Kuitenkin *ehkä* tässä tapauksessa voisi olla kertojankin kommentti Tovasta, sillä virke muuten on selkeästi kertojan kertomusta Tovasta. Jos virke luokitellaan kertojan kommentiksi, myös kertojasta tulee ilmaisun myötä Tovan lisäksi hämärästi, epävarmastikin ilmaiseva hahmo.

Mikäli virke on Tovan arviointia itsestään, se osoittaisi suorastaan harvinaista itsearviointin kykyä, varsinkin yhdistettynä ilmaukseen *turvautuu helposti fraaseihin*, jota on vaikea kuvitella kenenkään itsestään sanovan. Fraaseihin turvautumista ei voi pitää myönteisenä ilmauksena, sillä fraasit ovat kuluneita ilmauksia, jotka ovat menettäneet elinvoimansa. Ne ovat tyhjiä sanontoja, jotka eivät oikeastaan merkitse mitään, ja Tova hakee näin turvaa tyhjiä sanoista ja vieläpä adverbialin *helposti* kautta. Tavan adverbialia *helposti* lisää predikaatin *turvautuu* ilmaisemaa Tovan voimattomuutta. Lauseesta syntyy myös ajatus, että miehen ja naisen rinnakkain eläminen on vain tyhjää sanahelinää, jolla ei todellisuudessa ole mitään sijaa. Tämä tukee myös kokonaistulkintaa kirjan sanomasta.

Kokonaisuutena katkelmasta Tovasta syntyy tulkinta passiivisena, epävarmana henkilönä, joka lähinnä tuntee ja ajattelee tai joutuu tekemään jotain. Lisäksi adverbialleilla sekä lause- ja virkerakenteilla rakennetaan Tovan ajatuksiin, ilmaisuihin ja toimintaan monitasoisista modaalista epävarmuutta. Usein selkeitäkin mielipiteen ilmaisuja selitellään tai pehmennellään jatkoilmauksilla tai -lauseilla. Tovan toiminta on myös yleensä sidoksissa jotenkin mieheen tai miehen määrittämään maailmaan, ja naiselle muodostuukin analyysiin valitussa katkelmassa hyvin perinteisen naisen rooli. Katkelmassa rakennetaan lisäksi teoksen olennaista käsitystä siitä, ettei naisen ja miehen välistä tasa-arvoa todellisuudessa ole.

Kertoja kuvaa Tammen tuntomerkkien perusteella Tovan ajatuksia katkelmassa, mutta vahvasti Tovan ajatusmaailmaan eläytyen. Voisi jopa sanoa, että kertoja eläytyy Tovaan niin voimakkaasti, että alkaa itsekkin käyttää ilmaisuisaan Tovan tapaa ajatella ja ilmaista. Näin on voinut käydä esimerkiksi katkelman viimeisessä virkkeessä *Selittäessään hän puhuu ehkä hiukan hämärästi ja turvautuu helposti fraaseihin.*

4.2. Tovan raiskaus – naisen äärimmäinen alistaminen

Toinen analyysiin valitsemani katkelma on Tovan raiskausta kuvaava kohta, koska teos rakentuu Tovan raiskauksen ympärille monin tavoin. Raiskaus herättää Tovan ajattelemaan ja pohtimaan naisen roolia miehen rinnalla, ja Tovan raiskaus on myös käytännössä rakenteellisesti se, mistä teos lähtee liikkeelle, vaikkakin Tova kuvataan hieman jo aikaisemmin, kuten ensimmäisestä analyysiin valitsemastani katkelmasta näkyy.

Raiskaus kuvataan takaumana, jossa Tova muistelee raiskausta jälkeenpäin omassa kodissaan. Kertojana on ulkopuolinen kertoja, mutta kertoja häipyä takaa-alalle ja kuvaa tapahtumia Tovan näkökulmasta. Suuressa osassa katkelmaa kertoja on lähes näkymätön ja kerronta on tajunnanvirtamaista. Kertoja näkyy usein ainoastaan Tova kuvaavassa persoonapronominissa, joka on yksikön kolmas persoona. Aikamuoto tapahtumien kuvauksessa on preesens, mikä korostaa kerrontaa henkilön näkökulmasta. Lisäksi kerronnassa käytetään deiktisiä viittauksia ja täyteilmaisuja, joilla ilmaistaan henkilön näkökulmaa. Myös syntaktisilla ja translingvistisillä merkeillä luodaan kerrontaan henkilön näkökulma. Tarkemmin esitän nämä merkit kyseisen kohdan analysoinnin yhteydessä.

Katkelman ensimmäisessä kappaleessa on juuri tällaista kertojan ja henkilön yhteistä diskurssia. Näkökulma on henkilön, mutta kertojan diskurssi tulee esiin yksikön kolmannen persoonan käytöllä. Aikamuodot eli menneen aikamuodon konditionaali ja imperfekti ovat myös periaatteessa kertojan lingvistisiä merkkejä, mutta kuten olen aikaisemmin esittänyt, asia ei ole näin yksinkertainen. Syntaktiset seikat eli päälauseiden rinnastaminen toisiinsa ilman rinnastuskonjuktiota ja kysy-

myslauseet luovat katkelmaan henkilön näkökulman, ja henkilö muistelee tapahtumia ja tekemisiään itseään syyttäen, jolloin aikamuodot tulevatkin henkilöltä.

hän olisi voinut tyytyä pihviin, miksi hänen pitikin tilata konjakkia ja kahvia, mitä tekemistä hänellä oli sen miehen kanssa (MEVR: 14 – 15.)

Periaatteessa mikään ei tietenkään sulje sitäkään pois, että ajatukset olisivatkin peräisin kertojalta, jolloin kertoja kokee läheisyyttä henkilöä kohtaan ja haluaisi saada tapahtuneen tapahtumattomaksi. Kallistun kuitenkin henkilön näkökulman puolelle, koska ulkopuolinen kertoja ei ole todellinen henkilö fiktiivisessä maailmassa, vaan rakenne, jolla tarina kerrotaan. Olisi lopulta vaikea perustella ratkaisua, jossa ulkopuoliselle kertojalle rakennetaan täysin oma persoonallisuus.

Kappaleen ensimmäisessä lauseessa on predikaattina *olisi voinut tyytyä*, jossa on *voida*-verbi pluskvamperfektin konditionaalissa ja yhdistyneenä *tyytyä*-verbiin. Predikaatti ilmaisee *voida*-verbin kautta modaalista tyytymisen mahdollisuutta menneessä aikamuodossa, jolloin semanttisesti syntyy merkitys, että Tova ajattelee, että olisi ollut olemassa mahdollisuus, jolla hän olisi voinut estää raiskatuksi tulemisen. Tova siis syyttää itseään. Konditionaali luo lauseeseen modaalisen lisäehdollisuuden, sillä se implikoi, ettei Tova tehnyt, mitä *olisi voinut*. Verbi *tyytyä* on behavioraalista toimintaa, mutta jää tekemättä, ja tämä ilmaistaan konditionaalilla ja pluskvamperfektin avulla. Verbillä *tyytyä* on semanttisesti merkitys, että henkilön pitäisi hyväksyä, olla tyytyväinen vähempään eikä pyrkiä saamaan enemmän. Usein enempiin pyrkiminen yhdistetään ahneuteen, ja ahneus on aina ollut ihmisen moraalissa yksi pahimmista synneistä. Synneistä seuraa rangaistus, ja tämän perusteella lukija voi tulkita, että ahneus aiheutti Tovan raiskauksen.

Syyttäminen jatkuu kappaleen seuraavissa lauseissa, kun Tova kyselee itseltään toimintansa syitä. Predikaatteina ovat *pitikin tilata* ja *oli*, joiden aikamuotona on imperfekti, koska Tova muistelee menneitä tekojaan. Predikaattirakenteessa *pitikin tilata* on modaalinen verbi *pitää*, joka ilmaisee modaalisesti pakkoa: *miksi hänen täytyikin/olikin pakko tilata. Kysymys *miksi pitikin* on lähinnä retorinen kysymys, johon ei odoteta varsinaista vastausta, vaan sillä ilmennetään asennetta, tässä tapauksessa lähinnä suuttumusta ja paheksuntaa (ks. Hakulinen–Karlsson 1988: 286). Kysymystapaa käytetään vakiintuneesti juuri syyttämistilanteissa, kun tiedostetaan, että olisi ollut mahdollisuus tehdä toisin, mutta jostain

syystä tehtiinkin näin. Materiaalinen toiminta eli tilaaminen olisi pitänyt jättää tekemättä. Liitepartikkeli *-kin* liittyy tämän lauseen edeltävään lauseeseen *hän olisi voimut tyytyä pihviin* ja havainnollistaa edellisessä lauseessa mainittua väitettä sekä implikoi tähän väitteeseen nähden odottamatonta toimintaa (ks. Hakulinen–Karlsson 1988: 328 – 329.) Näin Tovan toiminnasta tehdään Tovan näkökulmasta tyhmää ja väärää.

Kappaleen viimeisessä lauseessa on myös retorinen kysymys ja konventionaalistunut ilmaus *mitä tekemistä hänellä oli* – – (ks. Hakulinen–Karlsson 1988: 286), jossa predikaattina on relationaalinen *oli*. Ilmausta käytetään syyttämisessä, jolloin implikoidaan, että todellisuudessa henkilön olisi pitänyt pysyä kaukana jostain, tässä tapauksessa miehestä. Henkilöllä oli valinnan mahdollisuus, jonka hän käytti väärin. Henkilö eli Tova haluaisi jälkikäteen mitätöidä toimintansa, koska toiminta johti raiskaukseen, joten Tova ottaa siis itselleen vastuun raiskaukseen johtaneista tapahtumista.

Seuraava kappale koostuu yhdestä erillisestä virkkeestä, joka erillisyydellään nousee fokukseen ja korostuu:

eihän mikään voi olla vaarallista kello viisi iltapäivällä keskellä viikkoa, keskellä kesää (MEVR: 15.)

Virke on selittävä lisä, jonka kautta Tova yrittää selittää, miksi hän teki niin kuin teki. Tova siis kokee, että hänen pitää yrittää jollain tavalla oikeuttaa toimintaansa. Lauseen preesens korostaa, että kyse on henkilön ajatuksista. Välimerkitys ei toimi konventionaaliseen tapaan: virkettä ei periaatteessa erota edellisestä virkkeestä mikään, koska välissä ei ole minkäänlaista välimerkkiä, eikä virkettä aloiteta isolla kirjaimella. Edellinenkin virke ei alkanut isolla kirjaimella. Virkkeenomaisten kokonaisuuksien muodostaminen jää siis lukijan tulkinnan varaan. Kappalejaon voi ottaa vihjeenä virkekokonaisuuksista, ja lisäksi lukija käyttää yleistä kielitieteellistä tietoaan virkkeen rakenteesta. Pisteitä ja isoja kirjaimia esiintyy kyllä myöhemmin, mutta niistä enemmän kyseisessä kohdassa. Tässä kohdassa merkkien puuttuminen liittyy tapahtumat katkeamattomaksi ketjuksi.

Seuraavassa kappaleessa päästään muistelemaan tapahtumia ja kerrotaan, mitä seurasi Tovan edellä kuvatuista aikaisemmista valinnoista. Tässä kappaleessa Tova ilmaisee, että huolimatta siitä, että hän syyttää itseään aikaisemmista

valinnoistaan, hän ei kuitenkaan tietoisesti tehnyt lopullisia ratkaisuja, jotka johtivat hänet raiskaustilanteeseen.

kun he lähtevät, Tova ei suinkaan ole päättänyt mennä hänen mukaansa, vaikka hän puhuu siitä, hän sanoo soittavansa levyjä, kiitos vain kyllä Tova ne levyt tietää eikä häntä kiinnostaa, hänellä on omia levyjä omassa hiljaisessa asunnossaan (MEVR: 15.)

Kappaleessa näkyy Tovan näkökulma täyteilmaisuuksissa *ei suinkaan, kiitos vain kyllä* ja deiktisessä viittauksessa *ne*. Periaatteessa kertoja siis kertoo tapahtumia, mutta käytännössä Tovan näkökulma tuntuu tekstissä niin vahvasti, että hän aivan kuin muistelee itse tapahtumia. Vaikutelmaa lisää preesensin käyttö tapahtumien kuvauksessa ja perfektin kuvaamassa näitä tapahtumia edeltävää eli sitä, ettei Tova ole päättänyt mennä miehen mukaan.

Ensimmäinen Tovan toimintaa kuvaava predikaattirakenne *ei suinkaan ole päättänyt mennä* korostaa Tovan passiivisuutta. Kielto-sanalla *ei* kielletään päättäminen ja luodaan Tovasta tapahtumien mukana ajalehtiva henkilö. Tovasta muodostuisi aivan toisenlainen kuva, jos tekstissä sanottaisiinkin, että *Tova päätti mennä hänen mukaansa. Adverbiaali *suinkaan* korostaa ei-aktiivisuutta: Tova ei missään tapauksessa ole päättänyt menemisestä mukaan. Kieltäminen tekee verbin luomista toiminnoista mitättömiä; mentaaliseen *päittää* ja materiaalisesta *mennä* ei toteudu kumpakaan.

Tämän jälkeen kerrotaan, että mies kertoo Tovalle soittavansa heille levyjä asunnossaan, jonka jälkeen kertoja tuo Tovan näkökulman vahvasti esiin, aivan kuin suoraan Tovan ajatuksista. Tämä ilmaistaan täyteilmauksella ja deiktisellä viittauksella lauseessa: *kiitos vain kyllä Tova ne levyt tietää eikä häntä kiinnostaa*. Tova ei ole menossa miehen luo, koska tietää, mitä levyillä tarkoitetaan. Tähän viitataan myös demonstratiivipronominilla *ne*, joka tekee levyt tietyiksi levyiksi ja jolla tässä mitä ilmeisimmin viitataan fyysiseen kanssakäymiseen miehen ja naisen välillä. Tova siis tässä tunnustaa tietävänsä, mitä mies ajaa takaa, jolloin hänestä luodaan tavallaan osasyylinen tapahtumiin, koska hän kuitenkin lähtee miehen mukaan. Lauseessa kuitenkin ilmaistaan, ettei Tova alun alkaenkaan halunnut tehdä mitään miehen kanssa, koska *Tova ne levyt tietää eikä häntä kiinnostaa*. Mentaalisella tasolla tehdään siis selväksi kielto-sanalla *ei* ja mentaalisen verbin *kiinnostaa*, mitä mieltä Tova on, mutta silti Tova ajautuu miehen mukaan toiminnan tasolla.

Lauseessa *hänellä on omia levyjä omassa hiljaisessa asunnossaan* on possessiivista relationaalista toimintaa ilmaiseva *hänellä on* -rakenne. Lauseessa tuodaan lähes ironisesti levyjen alkuperäinen merkitys esiin, ja Tova voi kuunnella *levyjä* omassakin asunnossaan, sillä mitään muutakaan hän ei mieheltä halua. Lauseen loppuun syntyy alakuloinen tunnelma adverbiaalinen *hiljaisessa asunnossaan* kautta, sillä se kuvaa, millaista Tovalla on yksin kotona, jos hän ei lähde miehen mukaan.

Seuraavassa kappaleessa asuntoa ja sen tyhjyyttä edelleen kuvataan korosteisella yksinäisellä lauseella.

hiljaisessa ja tyhjässä jossa häntä ei kukaan kaipaa, pojat Jonin luona (MEVR: 15.)

Yksinäisyyden ajattelu saa Tovan lopulta myöntymään miehen mukaan tämän asunnolle, ja Tova antaa itselleen luvan lähteä juomaan lasillisen miehen kanssa.

voihan hän juoda lasillisen miehen kanssa, tosin tämä kerskailee liikkeestään ja autostaan ja erinomaisesta perheestään, kaikin mokomin, Tova voi rentoutua ja antaa hänen puhua poikiensa maitohampaista ja omasta urastaan, kunhan vain hänen tarjoamansa liikköri on hyvää

hyvää se on, makeaa ja vahvaa (MEVR: 15.)

Kappaleen ensimmäisen lauseen sanajärjestys, jossa predikaatti on ennen subjektia, ja liitepartikkeli *-han* korostavat Tovan myöntymistä ja luvan antamista itselleen. Predikaattirakenteessa *voihan hän juoda* on modaalista lupaa verbi *voi* ja siihen liittyneenä materiaalista toimintaa ilmaiseva verbi *juoda*, jonka ilmaisemaan toimintaan modaalinen *voida*-verbi antaa siis luvan. Liitepartikkelilla *-han* vedotaan tavalla tai toisella puhelukumppanien yhteiseen tietovarastoon, ja tekstisemanttisesti tällainen tuttuus voi ilmetä monenlaisena. Tässä liitepartikkeli ilmaisee myönnytystä: yleisen tiedon mukaan lasillisen juomisessa ei ole sinänsä mitään pahaa, joten Tova voi myöntyä siihen. Myöntyminen tapahtuu seuraavan lauseen ilmaisemasta asiasta huolimatta eli siitä huolimatta, että mies *kerskailee liikkeestään, autostaan ja omasta perheestään*. Mies ei siis vaikuta erityisen miellyttävältä seuralta, mutta siitä huolimatta Tova myöntyy lasilliseen. Tova ei kuitenkaan välitä seuran laadusta sinänsä, ja hänen puolestaan mies voi *kaikin mokomin* kerskailla omista asioistaan. Sekä sanajärjestyksellä että liitepartikkelilla kertoja painuu taka-alalle ja esitetty on Tovan ajatuksia. Myös ilmaus *kaikin mokomin* tukee tätä.

Kappaleen loppuosassa *Tova voi rentoutua ja antaa hänen puhua poikiensa maitohampaista ja omasta urastaan, kunhan vain hänen tarjoamansa likööri on hyvää*. Koska Tova on antanut itselleen luvan lähteä lasilliselle, hänen miehen asunnossa olemisensa sidotaan tiukasti juuri tähän lasilliseen – hyvän liköörin takiahan Tova on asunnossa, ei minkään muun. Lupa olla asunnossa on modaalisesti ehdollinen, sillä kunhan-sivulause tekee sen ehdolliseksi: lupa on liköörin hyvyydestä kiinni. Ehto täyttyy, sillä korosteisesti omana kappaleenaan on vakuutus *hyvää se on, makeaa ja vahvaa*. Sivulausesta edeltävät seikat tulevat näin toiseksi.

Predikaattirakenteessa *voi rentoutua* on modaalinen lupaa ilmaiseva verbi *voi*, joten Tova antaa itselleen luvan *rentoutua*, joka on näin luvanvaraisesti toteutuvaa behavioraalista toimintaa. Tova pyyhkii ajatuksistaan aikaisemmat epärointinsa ja pahat aavistelunsa ja rentoutuu. Modaalisen *voi*-verbin lupa ulottuu myös siihen, että Tova antaa miehen puhua omista asioistaan. Materiaalista toimintaa ilmaiseva *antaa*-verbi sinällään siirtää vastuuta Tovalle, sillä verbi merkitsee tässä, että miehen toiminta eli puhuminen on kiinni Tovan antamasta luvasta. Puheenaihe, varsinkin miehen poikien maitohampaat, on kuitenkin erityisen viaton ja antaa näin Tovan itselleen antamalle luvalle ja rentoutumiselle lisäoikeutuksen. Puheenaihe tekee miehestä turvallisemman ja tulevista tapahtumista ennakoimattomampia. Miehen kannalta tämä on voinut olla varsin laskelmoituakin, ja lukijasta puheenaihe yhdistettynä raiskaukseen tekee miehestä todella vastenmielisen.

Tämän jälkeen Tova konkreettisesti rentoutuu: *kun hän ummistaa silmänsä, maailma tuntuu aaltoilevan ja hän tuntee Karin tuoksun* (MEVR: 15.) Rentoutuminen tapahtuu materiaalista toimintaa ilmaisevan *ummistaa silmänsä* -toiminnan kautta, jonka seurauksena ajatukset lähtevät vaeltelemaan. Tätä kuvataan ilmauksella *maailma tuntuu aaltoilevan*, ja ajatukset päätyvät Kariin, Tovan entiseen rakastettuun. Kari tulee tilanteeseen voimakkaasti läsnäolevaksi, sillä Tova *tuntee Karin tuoksun*. *Tuntee* on mentaalista toimintaa, ja Kari tulee Tovan ajatuksissa tilanteeseen. Kari on mies, joka oli sanonut Tovalle, että ellei hänellä jo olisi lapsia, hän haluaisi lapsen Tovan kanssa. Tova oli steriloitu ja katui Karin sanojen myötä hetken ajan operaatiota sekä koki itsensä hyvin erityislaatuisiksi Karin silmissä. Raiskauksen jälkeen Karin huomionosoitusta ajatellessaan Tova kuitenkin

ärsyyntyy. Hän miettii, onko jotenkin erityinen kiitollisuutta aiheuttava suosionosoitus, jos mies haluaa naisen omien erinomaisten ominaisuuksiensa kukkaruukuksi. (Ks. MEVR: 125 – 126.)

Westerin asunnolla Tova ei vielä ajattele näin Karista, vaan Kari on hänestä upea mies, joka olisi ottanut Tovan lastensa äidiksi. Näihin myöhempisiin ajatuksiin peilautuessaan Karin muistelu tilanteessa ja sitä seuraavat toiminnot saavat kuitenkin naisnäkökulmasta oman selityksensä: äitiydessä on jotain madonna- maista, johon ei kuulu vieraan miehen asunnolla oleskelu. Kari oli kohottanut Tovan asemaan, jonka Westerin asunnolla oleminen likaisi, joten Tovan oli lähdeittävä, jotta hän säilyttäisi puhtautensa, ja seuraavaksi Tova aktivoituu voimakkaasti ajatustensa seurauksena. Toiminnan äkillisyyttä korostetaan yhden virkkeen kappaleilla.

*Hän suoristautuu nopeasti.
Nyt hän lähtee kotiin.
Kiitos vain sinulle ja hei.* (MEVR: 15.)

Huomio kiinnittyy myös isoihin kirjaimiin ja pisteisiin, sillä katkelmassa ei ole tähän mennessä vielä ollut ollenkaan näitä, jolloin lukija olettaa niillä olevan jonkin korostetun merkityksen. Koko katkelmaa tarkastellessa tulkinnaiksi syntyy, että iso kirjain ja sitä kautta selkeä virkerakenne liittyy ainakin katkelman alkuosassa Tovan aktivoitumiseen.

Ensimmäinen virkkeistä kuvaa kertojan näkökulmasta Tovan toimintaa, jossa on materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti *suoristautuu*, jota määrittää tavan adverbiaali *nopeasti*. Adverbiaali korostaa toiminnan äkillisyyttä ja Tovan aktiivisuutta toiminnassa. Toinen virke palaa Tovan näkökulmaan ja kuvaa tämän ajatuksia. Tämä ilmenee sanajärjestyksen kautta, jossa adverbiaali *nyt* aloittaa virkkeen. Lisäksi sanajärjestys korostaa Tovan päätöstä ja aktiivisen toiminnan halua. Myös kolmas virke on Tovan näkökulmasta, joko suora repliikki tai Tovan ajatuksia ja joka painottaa Tovan aietta lähteä. Tovan vakaana aikomuksena on siis lähteä, mutta toiminta ei kuitenkaan loppujen lopuksi toteudu.

Tova pyrkii toimimaan aktiivisesti ja toteuttamaan aikeensa, mutta mies estääkin yllättäen hänen lähtönsä.

Hän nousee mutta samassa mies on hänen kimpussaan, kaataa hänet sohvalle, mitä nyt, alatko sinä reistailla pirulainen, meitä on kaksi tässä hommassa (MEVR: 15.)

Tova ehtii aloittaa toimintansa, joka ilmaistaan materiaalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *nousee*, mutta mies reagoi tähän ja tukahduttaa jatkotoiminnan. Tämän tukahduttamisen ilmaisee kielen tasolla mutta-lause. Tämän jälkeen mies ottaa aktiivisen toimijan roolin. Kappaleessa on myös miehen suora repliikki, joka esi-neellistää naisen, sillä lähinnä elottomasta esineestä voidaan sanoa, että se reistai-lee. Kappale alkaa isolla kirjaimella, mutta ei enää pääty pisteeseen, jonka voi tulki-ta heijastavan sitä, että Tova alkaa menettää aktiivisuuttaan.

Tova ei osaa ottaa miehen toimintaa vielääkään vakavasti:

*Tova käsittää sen yhä edelleen jonkinlaiseksi leikiksi
on hiukkasen kiihtynyt* (MEVR: 15.)

Katkelmassa on mentaalista toimintaa ilmaiseva *käsittää*, joten Tovan toiminta on jälleen muuttunut ajatusten tasoiseksi. Adverbiaalirakenne *yhä edelleen* viittaa sii-hen, että Tova on jollain tavalla ottanut koko Westerin asunnolla olemisen leikiksi, ja ilmeisesti Tova on myös käsittänyt jonkinlaisen sukupuolten välisen jännitteen kaiken taustalla. Tähän myös jonkin verran aikaisempi ilmaus *kyllä Tova ne levyt tietää* ja sen tulkinta viittaavat. Tova ei ole kuitenkaan tajunnut leikin riskejä. Su-kupuoliseen jännitteeseen viittaa myös korostainen subjektiton lause *on hiukkasen kiihtynyt*, jossa intensiivisen relationaalisen predikaatin *on* kautta kuvataan Tovaa. Subjektittomuus kiinnittää huomiota: Tovan rooli häviää. Adverbiaali *hiukkasen* vähentää kiihtymistä kuitenkin runsaasti, ja tämän kautta vähennetään myös Tovan osalta sukupuolista jännitettä ja näin Tovan syyllisyyttä asiaan.

Tämän jälkeen uusi kappale aloitetaan edelleen pienellä kirjaimella, vaikka syntaktisesti on selkeästi kyse omasta virkkeestä. Asiat aivan kuin vain ta-pahtuvat Tovalle.

*hame kohooa ylös hänen tahtomattaan. Kun hän nousee istumaan
ja vetää helman alas mies vääntää hänen kätensä selän taakse, ja
nyt Tova huutaa ja nyt mies lyö häntä* (MEVR: 15.)

Tovaan liittyvä predikaatti *hänen tahtomattaan* on kielteinen modaalirakenne, joka ilmaisee suoraan, että Tovalle tapahtuu asioita, joita hän ei tahdo tapahtuvan. To-van roolista tulee siis täysin passiivinen. Kun Tova saa taas itsensä toimimaan – tätä toimimista korostaa myös iso kirjain –, aktivoitumisen seurauksena mies toimii aktiivisemmin ja riistää näin Tovan toiminnalta arvon ja merkityksen. Tovan mate-

riaaliset toiminnat *nousee istumaan* ja *vetää* menettävät siis merkityksensä. Sama jatkuu verbaalisen toiminnan (*huutaa*) kohdalla, jonka seurauksena mies lyö Tova. Kahdessa viimeisessä lauseessa sanajärjestys ja toisto yhdistyneenä preesensiin korostaa tapahtumiin eläytymistä: *ja nyt Tova huutaa ja nyt mies lyö häntä*.

Lyöminen on Tovalle ratkaiseva asia. Seuraavat kaksi lausetta nostetaan fokukseen omina kappaleinaan, ja niiden merkitys korostuu.

*kukaan ei ole koskaan ennen häntä lyönyt
hänet valtaa pyhä raivo* (MEVR: 15.)

Ensimmäinen lause on ilmeisesti Tovan ajatus, jonka seurauksena *hänet valtaa pyhä raivo*. Hyvin konkreettisesti ilmaistaan, että Tovan valtaa jokin, jolloin hänellä itsellään ei ole aktiivista roolia. Vaihtoehtoisena ilmaisutapana olisi voinut olla esimerkiksi *Tova raivostuu, jossa Tova on huomattavasti aktiivisemmassa roolissa. Olennaista on, että raivo on juuri pyhää raivoa. Tästä syntyy viittaus siihen, että väkivalta toista ihmistä kohtaan on niin väärin, että viha ja raivo, joka siitä syntyy, on oikeutettua ja pyhää. Tämä voisi viitata jopa miehen väkivaltaan naista kohtaan, jolloin Tovan valtaava pyhä raivo on raivoa kaikkien naisten puolesta ja Tova itse persoonana häipyä taka-alalle. Tätä tukevat seuraavassa kappaleessa Tovan omat sanat.

Seuraava kappale on lähinnä suoraa lainausta Tovalta hänen ollessaan pyhän raivon vallassa.

Mitä sinä kuvittelet miehenretale, hän huutaa, oletko sinä niin itserakas että luulet minun haluavan maata sinun kanssasi vain siksi että tulin mukaasi, paimu pellolle, nykyisin naiset valitsevat itse ja päättävät haluavatko ja milloin haluavat äläkä luule, älä ikinä koskaan kuvittele että kukaan haluaa jos sinä yrität pakottaa (MEVR: 15 – 16.)

Repliikki alkaa isolla kirjaimella, mikä viittaa jälleen Tovan aktivoitumiseen. Tova käyttää hyvin voimakkaita sanoja ja ilmauksia kuvaamassa miestä ja miehen tapaa kohdella naista, eli Tova on todella voimakkaitten tunteitten vallassa. Tätä implikoi myös Tovan ilmaisutapaa kuvaava predikaatti *huutaa*, joka on verbaalista toimintaa ääripäässään. Tovan sanat ja reaktio eivät ole tyypillistä Tova, joka yleensä on ilmaisussaan epävarma ja varovainen. Repliikin sisällä tapahtuukin selvä muutos persoonan käytössä: Tova alkaa puhua naisista yleensä oman itsensä sijaan. Tämä

tukee aikaisempaa oletustani Tovan siirtymisestä Naiseksi, jonka valtaa pyhä raivo ja joka haluaa puolustaa naisten oikeuksia.

Repliikki on voimakas, muttei saa aikaan haluttua reaktiota. Repliikin lopusta puuttuu piste, ja seuraava, yhden lauseen korosteinen kappale alkaa pienellä kirjaimella. Tulkinnallisesti seuraava kappale työntyy Tovan repliikin päälle, koska se alkaa suoraan, ilman välimerkkiä Tovan repliikin jälkeen ja riistää näin repliikiltä arvoa. Näin tapahtuu myös sisällön kannalta. Samoin tätä seuraava kappale on yksittäinen, korosteinen lause ja tukee sisällöllään Tovan repliikin arvon menetystä.

*mutta mies nauraa hänelle päin naamaa
vähät välittää siitä mitä hän väittää (MEVR: 16.)*

Miehen reagointi Tovan raivoon on nauru ja ylenkatse. Tovan verbaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti on *väittää*, joka myös tekee Tovan sanomisista vähemmän totuudellista. Verbillä *väittää* on semanttisesti merkitys, että se, mitä henkilö sanoo, on hänen näkemyksensä, muttei välttämättä totta, ja jopa henkilö itse voi verbin perusteella olla tietoinen väittämänsä totuudenvastaisuudesta. Juuri tämän verbin käyttö tässä yhteydessä tavallaan kiistää sanonnan absoluuttisen oikeuden, vaikka todellisuudessahan kaikki on totta, mitä Tova sanoo.

Puhumisella ei siis ollut mitään merkitystä, koska mies riisti siltä arvon, joten Tova joutuu toimimaan. Toimintakaan ei kuitenkaan auta. Loppuosa katkelmasta kuvaa taistelua, jossa Tova lopulta alistuu täysin ja joutuu raiskatuksi.

kun Tova puree, mies lyö vielä kerran ja kun hän raapii, mies vääntää hänen käsivarsiaan vielä kovemmin kuin äsken, Tova vaikeuttaa ja putoaa lattialle.

*vaikka hän potkii hän ei mahda mitään
ja äkkiä hän alkaa pelätä.*

Onhan hän kuullut. Vantaan mielipuolesta. Tylpistä esineistä jotka murskasivat uhrien pään. Ruumis piilossa jossain pensaikossa.

Silloin hän antaa periksi.

Yrittää ajatella itsensä muualle.

Unohtaa missä on. (MEVR: 16.)

Ensimmäisessä kappaleessa Tova alkaa aktiivisen toiminnan, sillä häneen liitetyt predikaatit ovat materiaalista toimintaa ilmaisevat *puree* ja *raapii*. Mies kuitenkin toimii myös Tovan aktivoitumisen seurauksena, ja ensimmäiseen kappaleeseen muodostuukin toiminnan ketju, jossa naisen toimintaa seuraa aina miehen vielä

vahvempi toiminta, jota kuvataan predikaattien lisäksi adverbiaaleilla: *lyö vielä kerran* ja *vääntää – – vielä kovemmin*. Ketju syntyy rakenteellisesti niin, että alistuskonjuktiolla *kun* aloitetaan lause, jossa kerrotaan, mitä Tova tekee ja tätä seuraa lause, jossa kuvataan miehen toimintaa. Ketju päättyy Tova alistumiseen, jota kuvataan ensin behavioraalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *vaikertaa*. Lopullinen alistuminen on konkreettisesti alistumista, miehen alapuolelle putoamista, kun Tova *putoaa lattialle*.

Lähiluvussa huomiota kiinnittää se, että Tova juuri *puree* ja *raapii*, mies *lyö* ja *vääntää*. Toiminta on siis aktiivista molemmilla, mutta erilaista. Tulkinaksi muodostuu, että toiminnot ovat erilaisia siksi, että ne ovat jotenkin erityisen naisellisia ja miehisiä. Tarkoituksena on ollut luoda vaikutelma, että naiset ja miehet toimivat eri tavoin, ja kenties näin on todellisuudessaakin.

Alistamisesta huolimatta Tova pyrkii vielä toimimaan, mutta toiminnalla ei ole vaikutusta: *vaikka hän potkii hän ei mahda mitään*. Tovaan liitetty predikaatti on materiaalista toimintaa ilmaiseva *potkii*, joten hänen toimintansa on aktiivista, mutta kieltoisanan ja verbin yhdistelmällä *ei mahda* kiistetään toiminnan merkitys. *Mahtaa*-verbin merkitys on sama kuin *voida*-verbillä pystymisen merkityksessä. Viimeisenä tekijänä täydellisen alistumisen muodostamiseen tulee korostaisen, yksittäisen lauseen muodossa pelko: *ja äkkiä hän alkaa pelätä*. Lauseessa on apuverbi *alkaa* ja mentaalista toimintaa ilmaiseva *pelätä*, joka implikoi, että lopullinen alistuminen tapahtuu naisen pään sisällä. Tämän jälkeen pelko herättää ajatukset, jotka johtavat periksiantamiseen. Ajatukset ovat selvästi Tovalta, ja ne ovat katkeilevia ja kuvaavat siten hyvin tilannetta.

Onhan hän kuullut. Vantaan mielipuolesta. Tylpistä esineistä jotka murskasivat uhrien pään. Ruumis piilossa jossain pensaikossa.

Kappaleessa on lyhyitä, elliptisiäkin virkkeitä, joilla on pyritty kuvaamaan ajatusten juoksua. Isoja kirjaimia aletaan jälleen käyttää, ja ne jatkuvat kappaleen loppuun asti. Tova ei kuitenkaan ole aktiivinen, joten merkitys ei tällä kertaa voi syntyä aktiivisuudesta, vaan pikemminkin isot kirjaimet ja selkeä virkeytys kuvaavat Tovan täydellistä, asteittaista alistumista. Vastuu alistumisesta voidaan periaatteessa kuitenkin siirtää Tovalle itselleen, sillä lopullinen alistuminenhan tapahtuu katkelmassa naisen pään sisällä. Isot kirjaimet voivat siis kuvata Tovan vastuuta.

Viimeiset kolme virkettä katkelmassa kuvaavat Tovan alistumista, ja ne ovat korosteisesti omina kappaleinaan, ja jotka näin luovat hyvin todellisuuden tuntua.

*Silloin hän antaa periksi.
Yrittää ajatella itsensä muualle.
Unohtaa missä on.*

Ensimmäinen virke konkretisoi alistumisen: *Silloin hän antaa periksi*. Virkkeessä on predikaattina kaksisanainen *antaa periksi*, jossa on materiaalista toimintaa ilmaiseva *antaa* ja määriteosana *periksi* ja jonka erikoismerkityksenä on toiminnasta luopuminen, passivoituminen. Passivoitumisen seurauksena Tova pyrkii pakoon ajatuksiin: *Yrittää ajatella itsensä muualle*. Virkkeessä ei ole subjektia, mikä kuvaa Tovan pyrkimystä etäännyä tilanteesta. Predikaattirakenteessa on mentaalista toimintaa ilmaiseva *ajatella*, joka on tavoitteena, mutta jonka toteutuminen on modaalisesti vähintäänkin epävarmaa siihen liittyvän *yrittää*-verbin vuoksi. Edes kokeminen ei ole Tovan hallinnassa. Viimeinen virke *Unohtaa missä on* jättää epäselväksi, onnistuuko Tovan pyrkimys hallita ajatuksensa, koska virkkeessä ei ole *yrittää*-verbiä, vain pelkkä kokemista ilmaiseva *unohtaa*. Tulkinnallisesti ei siis pysty sanomaan, hallitseeko Tova lopulta edes omat ajatuksensa, vai onko alistuminen tässäkin suhteessa täydellistä.

Katkelmassa kuvataan raiskaus Tovan näkökulmasta, ja kertoja pyyttelee taustalla ja näkyy vain hetkittäin. Rakenteellisilla seikoilla, kuten lyhyillä, elliptisillä lauseilla, sisennyksillä, välimerkityksellä ja sen puutteella, luodaan vaikutelmaa tapahtumien vyörystä ja saadaan aikaan todellisen tuntua sekä korostetaan Tovan näkökulmaa. Kerronta onkin katkelmassa suureksi osaksi tajunnanvirtamaisista.

Tova syyttää itseään tapahtumista, jotka johtivat raiskaukseen, mutta toisaalta katkelmassa korostetaan sitä, ettei hän kuitenkaan tietoisesti tehnyt mitään ratkaisuja, vaan tavallaan ajelehti tapahtumien mukana. Yksinäisyys saa Tovan lopulta antamaan itselleen luvan lähteä miehen mukaan. Miehen asunnolla Tova kuitenkin muistaa, millainen kunnollisen naisen tulisi olla ja aikoo lähteä, mutta mies estää tämän. Miehen hyökkäyksen seurauksena Tovan valtaa raivo, joka on pyhä, koska on kaikkien naisten yhteistä raivoa. Tova puhuu tämän jälkeen kaikkien naisten suulla, mutta mies, jonka voi myös ajatella symboloivan Miestä nimityk-

senkin perusteella, riistää sanoman merkityksen nauramalla. Tova pyrkii tämän jälkeen toiminnalla ulos tilanteesta, mutta mies toimii aktiivisemmin ja alistaa naisen. Symbolinenkin miehen ja naisen taistelu päättyy naisen häviöön, jossa ratkaisevana tekijänä on naisen ajatuksissa syntyvä pelko.

Toiminnasta Tova yrittää siirtyä pakoon ajatuksiinsa, mutta epäselväksi jää, onnistuuko edes tämä. Katkelmassa esitetään siis konkreettisesti raiskaus ja symbolisella tasolla miehen ja naisen taistelu, jonka nainen häviää täydellisesti. Mies alistaa naisen monella tasolla. Naisen toiminta ei johda mihinkään eikä naisen omimmasta maailmasta eli kokemuksen maailmastakaan välttämättä ole hyötyä.

4.3. Päätös kostaa raiskaus – näennäinen aktivoituminen

Kolmas katkelma on kohdasta, jossa Tova päättää, että jotain on tehtävä kostoksi raiskauksesta. Tähän asti hän on pyrkinyt unohtamaan tapahtuman, sillä hän kokee, että asian vieminen poliisille vain nöyryyttäisi häntä. Unohtaminen ei ole kuitenkaan onnistunut, vaan asia on jäänyt kalvamaan Tovan mieltä. Tova on tullut siihen tulokseen, että teko on niin paha, että se on kostettava.

*On olemassa anteeksiantamattomia tekoja jotka vaativat kostoa.
Silmä silmästä. Hammas hampaasta.*

Parasta että sen tietää.

*Niinpä on vain ajateltava millä tavoin. Ja päästävä sen miehen
kimppuun sillä tavoin että saa sen peukalon alle ja voi painaa.
(MEVR: 66.)*

Alkukatkelma kuvaa, miksi Tovan täytyy kostaa teko: raiskaus on Tovan mielestä anteeksiantamaton teko, joka vaatii sovittamiseksi Raamatusta tutun, vuositu-
hansia vanhan kostotavan. Jo tässä voi aavistaa, että Tova lopulta päätyy raiskaamaan Westerin, vaikkei hän sitä tässä katkelmassa vielä keksikään: silmä silmästä, raiskaus raiskauksesta. Korostainen yksinäinen virke *Parasta että sen tietää* jää viittaukseltaan hieman hämäräksi: kenen on parasta tietää ja miksi? Olen taipuvainen tulkitsemaan, että Tova puhuu tässä itselleen, vakuuttaa itseään toiminnan tarpeellisuudesta. Koko tämä alkukatkelma on kerrottu Tovan näkökulmasta, virkkeet ovat selvästi Tovan ajatuksia.

Kahdessa viimeisessä virkkeessä tekijä on häivytetty eikä virkkeissä ole lainkaan subjektia. Jo aikaisemmin esiin tulleen strategian mukaisesti persoona hävitetään, kun implikoidaan, että Tova edustaa jotain laajempaa käsitettä kuin vain omaa itseään. Näissä kahdessa virkkeessä on modaalista pakkoa ilmaiseva kiteytynyt sanaliitto predikaattirakenteena (*on ajateltava*), mutta toisesta virkkeestä on jätetty *olla*-verbi pois (*päästävä*). Tarkoitus on kuitenkin sama. Tovalla ei siis ole vaihtoehtoja, hänen on toimittava juuri näin, jolloin hän ei ole tilanteessa vapaaehtoinen toimija.

Ensimmäisessä virkkeessä pakko koskee mentaalista toimintaa, ajattelua ja siihen on liitetty adverbialli *vain*, joka toimii vähentävänä ja rajaavana elementtinä: ei tarvitse tehdä muuta kuin ajatella. Toisaalta *vain* voi viitata myös toiminnan pakollisuuteen. Toisessa virkkeessä pakko koskee jo materiaalista toimintaa, kimppuun käymistä. Verbiksi on kuitenkin valittu *käydä*-verbin sijaan *päästä*-verbi, joka modaalisesti vähentää toiminnan todennäköisyyttä. Pääsemisessä annetaan mahdollisuus sille, että joku tai jokin estää toiminnan, mutta jos yksiselitteisesti todetaan, että *on käytävä kimppuun, on olemassa vain pakko, joka toteutetaan. Lisäksi molemmat virkkeet viittaavat tulevaisuuteen, joten tapahtuman todennäköisyys on pienempi kuin jos asiat tapahtuisivat juuri nyt.

Miehen kimppuun pääsemisellä on tavoite: *sillä tavoin että saa sen peukalon alle ja voi painaa*. Predikaattina on *saa*, joka on materiaalista toimintaa ilmaiseva, mutta johon liittyy viittaus annettuun. Tekstissä ei sanota, että *laittaa tai *pistää miehen peukalon alle, vaan *saa – – peukalon alle*, ja näiden merkitysero on selvä. Viimeinen predikaattirakenne on *voi painaa*, jossa on modaalista mahdollisuutta ilmaiseva apuverbi *voi* ja materiaalista toimintaa ilmaiseva *painaa*. *Voi painaa* -rakenteesta implikoituu, että jos Tova onnistuu, hän saa painetuksi, mutta että on olemassa myös epäonnistumisen mahdollisuus. Tovan toiminnan toteutuminen jää siis epävarmalle asteelle.

Tämän jälkeen kertoja kuvaa Tovan toimia omasta näkökulmastaan. Kappaleessa on kuitenkin myös kommentoiva elementti *vieläpä*, joka on joko kertojan tai Tovan oman näkökulmasta sanottu. Lukija ei pysty varmasti päättelemään kumman.

Tova ei nuku enää sinä yönä. Vähitellen aamu valkenee ja pelko hellittää, hän nousee tarkistamaan lukon ja varmuusketjun, katsoo

ulos ikkunasta, vieläpä avaa koko ikkunanpuolikkaan pienen tuuletusikkunan sijasta, hän tarvitsee ilmaa. (MEVR: 66.)

Ensimmäisessä virkkeessä Tovaan on liitetty predikaattirakenne, jossa on kieltosana *ei* ja materiaalista toimintaa ilmaiseva *nuku*. Aikaisemmassa kappaleessa esitetty aktiivisen toiminnan aikomus jää vielä vahvemmin aikomuksen ja ajatusten tasolle, kun tässä kappaleessa ilmaistaan, että Tova on ollut pelon vallassa, sillä *vähitellen aamu valkenee ja pelko hellittää*. Nukkumattomuuskaan ei ilmeisesti johdu jännityksestä, joka toiminnan päättämisestä on seurannut, vaan pelosta. Tovasta muodostuu lukijalle siis edelleen epävarma kuva, huolimatta tekstiin luodusta näennäisestä päättäväisyydestä.

Aamulla Tova *nousee* ylös, mutta nousemisesta ei muodostu aktiivisen, vapaaehtoisen toiminnan luonteista, koska Tova *nousee tarkistamaan lukon ja varmuusketjun*. Aktiivisella, materiaalisella toiminnalla on tavoite, syy, joka aiheuttaa toiminnan eli tarkistamisen. Ylös noustuaan Tova *katsoo ulos ikkunasta*, jossa predikaatti *katsoo* ilmaisee havaitsemista eli mentaaliseksi luokiteltavaa toimintaa. Seuraavassa lauseessa *vieläpä avaa koko ikkunanpuolikkaan pienen tuuletusikkunan sijasta* on materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti *avaa*, jonka ilmaisemasta toiminnasta tehdään todellinen saavutus adverbialilla *vieläpä*. Adverbialiin liitetty liitepartikkeli *-pä* lisää saavutuksenomaisuutta, sillä *-pA*-liitepartikkelilla on yleensä emfaattinen korostava merkitys (ks. Hakulinen–Karlsson 1988: 327 – 330). Lisäksi saavutuksenomaisuutta korostaa, että tekstissä mainitaan, että Tova *avaa koko ikkunanpuolikkaan pienen tuuletusikkunan sijasta*, vaikka odotuksenmukaisinta (Tovan kohdalla) olisi avata vain pieni tuuletusikkuna. Saavutuksenomaisuutta korostetaan myös *koko*-adverbialilla. Ikkunanpuolikkaan avaamiseenkin löytyy kuitenkin syy: *hän tarvitsee ilmaa*. Tämän voi tulkita jopa niin, että Tovan on pakko avata ikkunanpuolikas, eikä hän tee sitä lainkaan vapaaehtoiselta pohjalta. Ikkunanpuolikkaan avaamisella on siis symbolinen saavutuksen ja aktivoitumisen merkitys, mutta tämä merkitys latistetaan ja Tova passivoidaan viimeisellä lauseella.

Tova tarvitsee raitista ilmaa ilmeisesti ajatustensa selvittämiseen, jotta voi suunnitella, mitä jatkossa aikoo tehdä.

Tova suunnittelee. Hän ajattelee tarkoin mitä aikoo nyt tehdä, ottaa esiin paperin ja kynän ja kirjoittaa muistiin. (MEVR: 66.)

Kappaleessa lähdetään siitä, että Tova omassa päässään miettii, mitä hän voisi tehdä. Ajattelu onkin Tovan vahvinta aluetta, mutta Tovasta ei tämän kautta muodostu kappaleessa kovinkaan aktiivisen toimijan kuvaa. Tovaan liitettyjä predikaatteja ovat ensinnäkin mentaalista toimintaa ilmaisevat *suunnittelee* ja *ajattelee*. Mentaalista toiminnasta pyritään kuitenkin tekemään mahdollisimman napakkaa, sillä predikaattiin *ajattelee* on liitetty adverbiaali *tarkoin*, joka ikään kuin lisää ajattelun voimaa. Varsinainen toiminta jää kuitenkin aika pitkälti epävarmalle aikomisen asteelle, sillä Tova vasta miettii, *mitä aikoo nyt tehdä*. Lauseeseen syntyy kaksitasoinen modaalinen epävarmuus toiminnan suhteen: ensinnäkin semanttisesti tekeminen on vielä ajattelun tasolla ja toiseksi toiminta sijoitetaan tulevaisuuteen apuverbillä *aikoa*. Kappaleen lopussa Tova toimii aktiivisesti, *ottaa esiin paperin ja kynän ja kirjoittaa muistiin*, mutta toiminta ei suuntaudu mihinkään ulkopuoliseen, mikä vähentää toiminnan merkitystä tulkinnan kannalta.

Tämän jälkeen siirrytään jälleen Tovan näkökulmaan, kun Tova miettii, mitä hänen tulevaisuudessa on tehtävä. Kuten edellä, Tovalle muodostetaan modaalinen pakko toimia kiteytyneen sanaliiton kautta. Predikaattirakenteista puuttuu tässäkin *olla*-verbi, ja lisäksi virkkeistä puuttuu subjekti eli Tovaan viittava pronomini.

Varjostettava häntä. Seurattava häntä iltapäivisin kun hän lähtee liikkeestä, katsottava missä hänellä on tapana käydä, missä hän oleilee, millainen hänen päivänsä on. (MEVR: 66.)

Modaalista pakkoa ilmaisevat predikaattiosat ovat materiaalista toimintaa ilmaisevat *varjostettava*, *seurattava* ja havaitsemista ilmaiseva eli mentaaliseksi luokiteltava *katsottava*. Toiminta on kuitenkin tulevaisuudessa tapahtuvaksi suunniteltua toimintaa, jolloin sen todennäköisyys jää modaalisesti epävarmalle tasolle. Aiottu toiminta nostetaan kuitenkin fokukseen sillä, että predikaatti aloittaa virkkeen ja subjekti puuttuu. Toimintaan eläydytään niin, että sen toteutuminen tuntuu todennäköiseltä.

Tämän aiotun toiminnan tavoitteena on miehen saartaminen.

*Hitaasti Tova aikoo saartaa hänet ja saada kiinni. Ja sitten!
Mitä hän sitten tekee, siitä hän ei ole vielä täysin selvillä.*
(MEVR: 66 – 67.)

Toiminta on edelleen modaalisen mahdollisuuden asteella, sillä predikaattirakenteena on tässäkin *aikoo tehdä jotakin* -rakenne. *Saartaa* on materiaalista, aktiivista toimintaa, mutta sen toteutuminen on vielä hyvin epätodennäköistä, ja samoin myös miehen kiinni saaminen on vielä epävarmaa. Toiminnan laatua vähennetään myös adverbiaalilla *hitaasti*. Toinen, epätäydellinen virke *Ja sitten!* ja viimeinen virke *Mitä hän sitten tekee, siitä hän ei ole vielä täysin selvillä* osoittavat, että Tovan suunnitelmatkin ovat vielä puolitiessä. Huutomerkki implikoi, että jotain suurta Tova odottaa tapahtuvan, mutta tämä latistuu kuitenkin seuraavalla omana kappaleenaan olevalla virkkeellä. Suunnitelmien puutteellisuus ja toiminnan epävarmuus korostuvat kysymyksenmuotoisella seuraavan virkkeen alulla. Kysymyslauseen kautta toimintaan syntyy modaalinen epävarmuus, jota selvennetään ja myös lisätään toisella lauseella *siitä hän ei ole vielä täysin selvillä*. Tekstissä sanotaan siis suoraan, ettei Tova vielä tiedä mitä tekee. Tätä epävarmuutta pyritään kyllä vähentämään ja pehmentämään adverbiaaleilla *vielä* ja *täysin*. *Vielä* implikoi, että Tova tulisi jatkossa tietämään ja *täysin*, että suunnitelmista puuttuu vain pieni osa.

Kaiken kaikkiaan kertojan ja Tovan näkökulmat vuorottelevat katkelmassa tasaisesti. Ne pystyy myös yleensä erottamaan toisistaan melko vaivattomasti, ja oikeastaan vain yhdessä kohdassa ei pysty varmasti sanomaan kumman kommentti on kyseessä, kertojan vai Tovan. Katkelmasta muodostuu Tovasta ensin näennäisesti aktiivinen kuva, mutta tarkemman analyysin kautta aktiivisuudesta tulee ei-vapaaehtoista ja suunnitteluasteella olevaa toimintaa. Katkelmasta syntyy tulkinta, että Tova edustaa Naista ja tuntee siksi olevansa pakotettu toimintaan eli miehelle kostamiseen. Tova ei kuitenkaan ole edes suunnitelmissaan päässyt loppuun asti, ja toiminta on kaiken kaikkiaan vielä epävarmaa, lähinnä mahdollisuuden, ei edes todennäköisyyden asteella. Päätäväisyys ja aktivoituminen mitätöityvät ja osoittautuvat näennäisiksi kielellisten ja tekstielementtien analysoinnin kautta.

4.4. Päätös raiskata Wester – miehen pakottamisen välttämättömyys

Neljäs katkelma kuvaa, kuinka Tova keksii raiskauksen olevan paras tapa kostaa raiskaus. Hän oivaltaa, että mies pitää nöyryyttää täsmälleen samalla tavalla kuin nainen, jotta mies tajuaisi tekemänsä vääryydet. Olennaista ideassa on, ettei nainen periaatteessa voi raiskata miestä ja ettei sitä ole kukaan koskaan ennen tehnyt, jolloin sillä on suuri havahduttavuusarvo. Tova on mielestään keksinyt hyvän idean ja siksi voitonriemuisessa mielentilassa. Katkelmassa Tovan riehakkuus saa kuitenkin äkinäisen lopun, ja tämä ennustaa myös raiskauksen lopputilannetta. Tovan maan pinnalle pudottamiselle syntyy katkelmassa moniulotteinen symbolinen merkitys.

Katkelman alkuosassa Tova keksii, mitä hän tekee Westerille kostoksi, ja tämä kuvataan Tovan ajatusrakennelmien kautta. Katkelmassa kerrotaan ensin kiellon avulla muut vaihtoehdot, jotka Tova siis hylkää.

Pysähtyy äkkiä

Tova Randers seisoo hiirenhiljaa keskellä suojatietä Töölöntorin laidalla.

Nyt hän sen keksi.

Tietenkin. Kuinka hän ei jo aikoja sitten ole tullut sitä ajatelleeksi. Hän ei suinkaan ammu sitä miestä eikä katkaise hänen kaulaansa tai leikkaa hänen penistään tyveä myöten tai survaise leipäveistä hänen rintaansa. (MEVR: 83.)

Ajatuksena raiskauksen merkittävyys tulee ensinnä esiin korosteisella epätäydellisellä oman kappaleen lauseella, jossa Tova sananmukaisesti pysähtyy ajatuksen äärelle. Lauseesta puuttuu subjekti, ja lause alkaa materiaalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *pysähtyy*, jolloin toiminta nousee fokukseen. Toiminnan voimakkuutta korostetaan adverbiaalilla *äkkiä*, joka korostaa myös ajatuksen mullistavuutta. Tämän jälkeen pysähtynyttä olotilaa kuvataan materiaalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *seisoo* ja sitä määrittää adverbiaali *hiirenhiljaa*, joka korostaa edelleen ajatuksen kaiken pysäyttävää merkittävyyttä. Myös paikka *keskellä suojatietä* tukee tätä tulkintaa.

Seuraavassa korosteisessa virkkeessä kuvataan predikaatilla *keksi* sitä mentaalista toimintaa, joka käytännössä johti tähän kaiken pysähtymiseen. Tapahtumien äkillisyyttä ja Tovan näkökulmaa korostetaan sanajärjestyksellä, jossa adverbiaali *nyt* aloittaa virkkeen. *Tietenkin* on suoraan Tovan ajatuksista, ja koko

tämä kappale on kerrottu Tovan näkökulmasta. Tämän paljastaa muun muassa syntaksi eli kysymysmuotoinen virke *Kuinka hän ei jo aikoja sitten ole tullut sitä ajatelleeksi* ja täyteilmaisu *ei suinkaan*. Kysymyslauseessa Tova ihmettelee itseksensä, ettei ole tullut ajatelleeksi ratkaisua, vaikka se onkin niin päivänselvä. Predikaatti *ei – – ole tullut ajatelleeksi* on mentaalista toimintaa ilmaiseva, mutta kielto muodossa, eli toiminta ei ole toteutunut. Ajattelu ja muu mentaalinen toiminta on Tovan vahva puoli, joten lukijan mielestä Tova aiheellisestikin ihmettelee, ettei ole keksinyt ratkaisua aikaisemmin. Tätä ihmettelyä korostaa adverbiaalirakenne *jo aikoja sitten*: ihmeellistä ei ole pelkästään keksimättömyys, vaan myös se, että Tovan olisi pitänyt keksiä asia jo paljon aikaisemmin.

Tämän jälkeen ratkaisua lähestytään kiellon kautta, ja ilmeisesti käydään läpi kaikki ne vaihtoehdot, jotka Tova on omassa mielessään aikaisemmin käynyt läpi: *Hän ei suinkaan ammu sitä miestä eikä katkaise hänen kaulaansa tai leikkaa hänen penistään tyveä myöten tai survaise leipäveistä hänen rintaansa*. Vaikutelmaksi nousee, että Tova on uhrannut asialle paljon aikaa ja ajatuksia ja keksinytkin paljon erilaisia vaihtoehtoja. Kaikki virkkeen predikaatit ovat materiaalista, aktiivista, hyvin voimakasta toimintaa ilmaisevia predikaatteja, vaikka Tova nyt kertoo, ettei hän tee näistä mitään. Predikaateista kuitenkin näkyy, että Tova on valmistautunut toimimaan erittäin voimakkaasti, esimerkiksi *survaista*-verbi ilmaisee vielä askeleen vahvempaa toimintaa kuin esimerkiksi *lyödä*-verbi.

Kiellon kautta päästään lopulta siihen, mitä Tova aikoo tehdä eli raiskata Westerin.

Hän yksinkertaisesti raiskaa Martti Westerin. Hän pakottaa sen miehen alentumaan samalla tavoin kuin mies pakotti hänet ja on varmasti pakottanut monta ennen häntä. (MEVR: 83 – 84.)

Ensimmäisessä virkkeessä todetaan, mitä Tova tekee, ja tämä ilmaistaan preesensmuotoisella materiaalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *raiskaa*. Predikaatti ilmaisee tässä tapauksessa tulevaa toimintaa, mutta siihen ei ole liitetty mitään teon todentumisen todennäköisyyttä vähentävää tai epävarmuutta lisäävää elementtiä, kuten esimerkiksi *aikoa*-verbiä. Toiminnan tapahtumista tulevaisuudessa ei siis kyseenalaisteta millään lailla, ja lisäksi adverbiaali *yksinkertaisesti* korostaa toiminnan toteutumisen todennäköisyyttä. Adverbiaali korostaa myös teon keksimisen päivänselvyyttä: raiskauksen kosto on tietenkin raiskaus. Tähän perin-

teiseen silmä silmästä -kostotapaan viittasin jo edellisen katkelman analysoinnin yhteydessä.

Myös kappaleen toisessa virkkeessä Tova on aktiivinen toimija, tosin vain tulevaisuuteen viitattaessa. Tovaan liitetty predikaatti *pakottaa* on aktiivista materiaalista toimintaa, jonka tavoitteena on miehen alentuminen: *pakottaa sen miehen alentumaan*. Olennaista on, että toiminnan ja sen tavoitteen syynä on, että mies on pakottanut Tovan ja todennäköisesti myös muita naisia, joten Tovan toimiminen on tältä pohjalta riippuvainen miehen toiminnasta. Tova ei toimisi, ellei hänen olisi pakko. Tätä tulkintaa tukee myös seuraava kappale.

Mies saa myös pelätä, pelätä henkensä puolesta aivan niin kuin hän, halveksitukseksi hänet pakotetaan ja nöyryytetään niin ettei hän sitä ikinä unohda, ja jos mies ei suoriudu, Tova käyttää kaikkia temppuja mitä osaa kunnes on hänet voittanut. (MEVR: 84.)

Kappaleen alkuosassa Tovan persoona häivytetään, ja vasta viimeisessä lauseessa tekijäksi eli subjektiksi nimetään Tova. Ensimmäisessä lauseessa Westerä kuvataan nimellä *mies*, mikä viittaa siihen, että henkilöt edustavat kappaleessa sukupuoliaan. Lauseessa on predikaattina *saa pelätä*, josta syntyy tulkinta, että miehelle annetaan pelko, eli hänen osakseen tulee pelätä, mutta tekstissä ei kuitenkaan laiteta ilmi, kuka tai mikä miehen laittaa pelkäämään. Pelon aiheuttaja jätetään nimeämättä, ja tämä on osa tekijän häivyttämisen strategiaa kappaleessa.

Tekijän häivyttämisen strategiaan kuuluu myös passiivin käyttö lauseissa *halveksitukseksi hänet pakotetaan ja nöyryytetään niin ettei hän sitä ikinä unohda*. Predikaatteina ovat materiaalista, aktiivista toimintaa ilmaisevat *pakotetaan ja nöyryytetään*, mutta ne eivät tee Tovasta aktiivista, koska ne ovat passiivisissa. Lauseessa on olennaista myös sanajärjestys, jossa adverbiaali *halveksitukseksi* aloittaa lauseen, vaikka odotuksenmukaista olisi, että adverbiaali olisi predikaatin jälkeen. Tämä korostaa sitä, että raiskauksessa on kyse halveksunnasta, jota toinen sukupuoli osoittaa toista kohtaan. Koska nainen ei periaatteessa voi raiskata miestä, halveksunta on yleensä naiseen kohdistuvaa.

Vaikka nainen ryhtyy katkelmassa aktiiviseksi toimijaksi, hän ei kuitenkaan pysty raiskaamaan miestä täysin ilman miehen panosta. Tähän viittaa kappaleessa ilmaus *ja jos mies ei suoriudu*. Jollain tasolla miehen pitää siis silti olla tilanteessa aktiivisena toimijana, jotta raiskaus onnistuu. Naisen valta on lähinnä

siinä, että hän voi käyttää erilaisia keinoja, joiden avulla käytännössä saa miehen kiihottumaan. Ilman miehen kiihottumista raiskausta ei voi tehdä, joten naisen niin sanottu valta on melko ehdollista ja jopa ehkä näennäistä. Tova on kuitenkin valmis tähän, sillä *Tova käyttää kaikkia temppuja mitä osaa kunnes on hänet voittanut*. Ensinnäkin katkelmassa on materiaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti *käyttää*, joka yksiselitteisesti ilmaisee, mitä Tova tulevaisuudessa tekee, mutta vain mikäli edeltävän jos-lauseen sisältö toteutuu. Jos-lause muodostaa siis modaalisen mahdollisuuden *käyttää*-predikaatille. Miehen kiihottamisen keinoja nimitetään tempuiksi, jotka nainen, tässä tapauksessa Tova, *osaa* eli on oppinut matkan varrella. Tovan valmiutta toimintaan korostetaan *temppuja* määrittävällä attribuutilla *kaikki*. Näin syntyy vaikutelma, että miehen ja naisen välillä on menossa peli tai taistelu, jossa käytetään kaikkia mahdollisia keinoja. Tähän viittaa myös kappaleen viimeinen Tovaan liitetty predikaatti *kunnes on hänet voittanut*. Tovan tavoitteena on voittaa mies, ja tämä tapahtuu, jos Tova naisena saa alistettua miehen.

Tova on riemuissaan suunnitelmastaan ja tuntee olevansa vahvoilla keksittyään suunnitelman.

Riehakkaalla mielellä Tova pistää avaimen lukkoon, avaa oven ja ottaa askeleen kynnystä kohti (MEVR: 84).

Tova palaa kotiin, ja tätä kuvataan selkeillä toimintaa kuvaavilla predikaateilla *pistää, avaa ja ottaa*. Predikaattien kautta syntyy yksiselitteinen peräkkäisten toimintojen sarja. Kotona odottaa kuitenkin yllätys, joka tiputtaa Tovan maan pinnalle riehakkaista tunnelmista.

*kun häneen tarttuu kaksi kättä, hän tuijottaa pistoolinsuuhun ja sen yläpuolella ovat nailonsukan verhoamat kasvot, silmien kohdalla reijät ja silmät tuijottavat häntä villamyssyn alta
Tova huutaa
jalat pettävät hänen allaan
ja hän vaipuu eteisen matolle. (MEVR: 84.)*

Ensimmäisessä kappaleessa luodaan äkkiä eteen ilmestyvä tilanne ja sitä seuraava lamaantumisen havaintoja korostavilla peräkkäisillä lauseilla. Tilanne nähdään Tovan silmin ja kertoja selvästi kertoo kohtauksen Tovan näkökulmasta. Tovan lamaantumista kuvataan sillä, että ainoa Tovaan liitetty predikaatti on *tuijottaa*, joka ilmaisee havaitsemista ja on näin mentaaliseksi toiminnaksi luokiteltavaa. Ensimmä-

mäisessä lauseessa Tovasta tehdään myös selkeästi toiminnan kohde, kun häneen tartutaan: *kun häneen tarttuu kaksi kättä*.

Tämän kappaleen jälkeen on virkkeeksi tulkittava jakso, joka on jaettu korosteisesti kolmelle riville. Tapahtumien kulun dramaattisuus ja merkityksellisyys korostuu jaon kautta. Tovaan liitettyjä predikaatteja ovat *huutaa* ja *vaipuu*, jotka molemmat ovat behavioraalista toimintaa ilmaisevia. Sanojen myötä *huutaa* voisi olla myös verbaalista toimintaa ilmaiseva, mutta tässä huuto on vain sanatonta ääntä eli behavioraalista toimintaa. *Vaipuu*-predikaatti ilmaisee melko passiivista toimintaa, johon syntyy toiminnasta luopumisen ja menettämisen merkitys. Tova *vaipuu eteisen matolle* eli lattialle, jonne hän joutui myös raiskatuksi tullessaan. Näin konkretisoidaan Tovan eli naisen aktivoitumisen mitätöityminen ja symbolinen alistuminen, koska Tova konkreettisesti vaipuu alas, vastustajansa alapuolelle.

Hyökkääjinä ovatkin Tovan omat pojat, jotka halusivat vain pelotella äitiään huvikseen.

Silloin hänen ympärillään kajahtaa nauru, ja roisto vetää nopeasti sukan pois päästään. Mick kumartuu hänen puoleensa ja Jockumin silmät ilmaantuvat nailonsukan alta. (MEVR: 84.)

Kohtaus viittaa Tovan aktivoitumisen haurauteen ja toisaalta edelleen miehen ja naisen väliseen taisteluun, jonka nainen häviää. Hyökkääjäthän ovat Tovan poikia, jotka symbolisesti saavat kohtauksessa naisen alistumaan.

Katkelmassa kuvataan Tovan näkökulmasta, kuinka Tova keksii, miten hän kostaa raiskauksen ja samalla symbolisesti voittaa miehen naisen ja miehen välisessä taistelussa. Tova häivytetään tekijänä, ja hänestä luodaan konstruktio, joka toimii naisena ja kaikkien naisten puolesta alistaessaan miehen. Suunnitelma saa Tovan riehakkaaksi ja vahvaksi, mutta hänet konkreettisesti ja symbolisesti tyrmätään, mikä toisaalta viittaa naisen tappioon taistelussa, toisaalta varsinaisen teon epäonnistumiseen. Teon lopullinen epäonnistuminen näkyy lopulta viimeisessä analyysiin valitsemassani katkelmassa. Tovan yritys aktivoitua siis mitätöidään, ja tämä vahvistaa edelleen lukijan jo luomaa kuvaa Tovasta toimijana.

4.5. Puhumiseen turvautuminen – toiminnasta luopuminen

Seuraavassa analysoitavassa katkelmassa kuvataan, kuinka Tova luopuu toiminnasta ja aikoo vain puhua saadakseen Westerin tajuamaan tekonsa. Tovaan iskee siis epävarmuus, ja toiminnasta luopuminen on helppoa, koska aktiivinen toimiminen on Tovalle muutenkin vierasta. Katkelman merkityksellisyys tulkinnalle syntyy siitä, että se osoittaa Tovan aktivoitumisen olevan koko ajan hyvin epävarmaa ja haurasta.

Valitsemani katkelma lähtee liikkeelle juuri toiminnasta luopumisesta.

Hän jättää sikseen koko naamiaishomman. Menköön syteen tai saveen. (MEVR: 133.)

Toiminnasta luopumista kuvataan materiaalista toimintaa ilmaisevalla predikaatilla *jättää*, joka merkitsee juuri luopumista. Naamiaishommalla tarkoitetaan sitä, että Tova on vetänyt sukan päähänsä, mutta sen voi tulkita viittaavan symbolisesti myös Tovan yritykseen muuttua toimijaksi, koska aktiivinen toiminta on Tovalle vierasta. Tova luopuu naamiaishommasta, vaikka ilmeisesti aavistelee, että on riski, ettei tarkoitettua tavoitetta puhumalla saavuta: *Menköön syteen tai saveen*. Viimeinen virke on suoraan Tovan ajatuksista.

Seuraavassa kappaleessa kerrotaan, mitä Tova aikoo tehdä toiminnan sijaan, ja tämä kerrotaan kertojan kautta, sillä kappaleessa ei nouse esiin merkkejä Tovan näkökulmasta.

Hän aikoo puhua sen sijaan että heihuttelisi pistooleja. Hän aikoo saada Martti Westerin tajuamaan tekonsa, hän kertoo niin että mies tuntee omassa nahassaan miltä tuntuu olla kiinni sidottuna, miltä tuntuu kun ihmisarvo riistetään ja ihminen pakotetaan vasten tahtoaan. Hän aikoo saada miehen kuuntelemaan niin ettei tämä ikinä unohda hänen sanojaan.

Kysymys on vain siitä että sanat on valittava oikein. (MEVR: 133.)

Ensimmäisessä virkkeessä on predikaattina ensinnäkin *aikoo puhua*, jossa on yhdistettynä modaalista mahdollisuutta ilmaiseva *aikoa*-verbi ja verbaalista toimintaa ilmaiseva *puhua*. Puhuminen on siis vielä mahdollisuuden asteella, ei ollenkaan varmaa, vaan lähinnä vain alustava suunnitelma. Tovalle ei ole siis selvää, mitä hän todellisuudessa tulee tekemään. Tovan alkuperäinen tarkoitus oli toimia aktiivisesti

eikä puhua, ja tätä suunniteltua toimintaa kuvataan predikaatilla *heiluttelisi pistoolleja*. Konditionaalien kautta luodaan myös tälle toiminnalle modaalinen epävarmuus, sillä toiminta oli vasta suunnitelman tasolla. Predikaattina on siis *heilutella*-verbi taivutettuna, ja verbi on *heiluttaa*-verbin frekventatiivijohdos, joka modifioi kanta-verbin merkitystä (verbien johtamisesta ks. esim. Hakulinen–Karlsson 1988: 239 – 244). Suunnitellustakin toiminnasta tulee frekventatiivijohdoksen kautta kevyempää, hiukan leikinomaista eikä niin vakavasti otettavaa toimintaa. Lukija tulkitsee, että Tovan kohdalla toiminnasta tulisi joka tapauksessa jotenkin naurettavaa, koska aktiivinen toiminta on hänelle niin vierasta.

Modaalinen epävarmuus jatkuu edelleen seuraavassa virkkeessä, kun kerrotaan, mikä on Tovan tavoitteena: *hän aikoo saada Martti Westerin tajuamaan tekonsa*. Predikaattina on *aikoo saada*, jossa on myös *aikoa*-verbi ja sen lisäksi *saada*-verbi, joka yhdistyy kiinteästi tavoitteeseensa eli Westerin ymmärryseen. Predikaattirakenteen ilmaiseman toiminnan tavoite on siis nimetty, jolloin Tovan toiminnasta ja sen onnistumisesta tulee tavoitteesta riippuvaista, mutta toisaalta myös tavoitteellista ja siten vahvempaa. Seuraavassa lauseessa onkin predikaattina verbaalista toimintaa ilmaiseva *kertoo*, jossa ei ole minkäänlaista modaalista epävarmuutta. Aikominen on jäänyt pois, mutta todellisuudessa on kuitenkin Tovan kertomisesta kiinni, saako Tova Westerin tajuamaan vai ei. Edellisen lauseen tavoitteen toteutuminen on siis kiinni tämän lauseen sisällön toteutumisesta, jolloin tavoitteen toteutumiseen sisältyy lisäepävarmuutta.

Tovan vakaana aikomuksena on kuitenkin kertoa siten, että Wester *tuntee omassa nahassaan miltä tuntuu olla kiinni sidottuna, miltä tuntuu kun ihmisarvo riistetään ja ihminen pakotetaan vasten tahtoaan*, jolloin toiminta saavuttaisi tavoitteensa. Tätä implikoi se, ettei *kertoo*-predikaattiin ole liitetty minkäänlaista modaalisuutta. Kappaleen viimeisessä virkkeessä Tova palaa kuitenkin modaalisen epävarmuuden asteelle, sillä *hän aikoo saada miehen kuuntelemaan niin ettei tämä ikinä unohda hänen sanojaan*. Aiotun toiminnan tavoitteena on miehen saaminen kuuntelemaan, jonka tavoitteena puolestaan on, *ettei tämä ikinä unohda hänen sanojaan*. Tova asettaa itselleen tavoitteen, jonka avulla hänen on helpompi oikeuttaa itselleen aktiivisesta toiminnasta luopuminen. Tova myös vakuuttaa itselleen, että tavoitteen toteutuminen on mahdollista, sillä *kysymys on vain siitä että*

sanat on valittava oikein. Virkkeessä on jälleen häivytetty tekijä ja, predikaattina on passiivinen *on valittava*, vaikka todellisuudessa tekijänä tulee olemaan Tova. Tämä tekijän häivyttäminen heijastelee edelleen Tovan passiivisuutta toimijana.

Tovan epävarmuudesta kielii myös seuraava kappale, jossa hän lohduttaa itseään mukanaan olevalla (leikki)pistoolilla, johon hän voi hätätapauksessa turvautua.

Pistooli on mukana, pahimmassa tapauksessahan hänellä on se. Hän voi pakottaa miehen kuuntelemaan ellei tämä kuuntele vapaaehtoisesti. (MEVR: 133.)

Ensimmäisessä virkkeessä ilmaistaan relationaalista ilmaisevalla predikaatilla *hänellä on* omistusta, joka kohdistuu pistooliin. Tova turvautuu pistooliin pahimmassa tapauksessa eli silloin, jos mies ei kuuntele häntä. Mies nimittäin osoittaa kuuntelemattomuudellaan naisen, tässä tapauksessa Tovan, mitättömyyden. Pistoolin turvin Tova *voi pakottaa miehen kuuntelemaan ellei tämä kuuntele vapaaehtoisesti.* Virkkeessä on predikaattirakenne *voi pakottaa*, jossa on modaalista mahdollisuutta ja sallimista ilmaiseva *voi* ja aktiiviseksi behavioraaliseksi toiminnaksi luokitteleva *pakottaa*. Modaalinen *voi* ilmaisee, että pistooli sallii ja mahdollistaa miehen pakottamisen kuuntelemaan. Toiminta on siis edelleen myös tässä tavoitteellista.

Toiminnasta luopuminen aiheuttaa Tovalle helpotuksen, ja tämä viittaa aikaisempien suunnitelmien ja Tovan persoonan ristiriitaan. Päätöksen jälkeen Tova voi luopua naamioitumisestaan.

Huojentuneena hän riisuu myssyn ja sukan joka on luistanut pois päästä, ravistelee tukkansa vapaaksi, nauttii siitä ettei se enää takerru tahmeana päähän, vetäisee sitä kammalla ja painaa jälleen hissien alas.

Peilin takia. (MEVR: 133.)

Helpotusta ilmaisee adverbiaali *huojentuneena*, joka on liitetty predikaatteihin *riisuu*, *ravistelee*, *nauttii*, *vetäisee* ja *painaa*. Myös predikaatit ilmaisevat helpotusta, etenkin mentaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti *nauttii*. Muut virkkeen predikaatit ilmaisevat materiaalista toimintaa ja kuvaavat Tovan toimia helpotuksen myötä. Huomionarvoista on *ravistaa*-verbin frekventatiivijohdoksinen muoto *ravistelee*, joka näin luo toimintaan keveyttä. Sama vaikutelma syntyy *vetäisee*-predikaatista, joka on *vetää*-verbin momentaaninen johdos. Tätä verbin johdos-

muotoa kuitenkin käytetään yleensä hiusten kampaamisen yhteydessä, joten sillä ei ole niin suurta merkittävyyttä.

Seuraavana on omana korosteisena kappaleenaan Tovan ajatuksia kuvaava epätäydellinen virke *Peilin takia*, joka selittää sitä, miksi Tova *painaa jälleen hissien alas*. Tova haluaa tarkastella naiselliseen tapaan itseään peilistä, mutta korosteisuus ohjaa lukijan miettimään kohdan syvempää merkitystä. Lukijasta on todella outoa, että Tova haluaa tarkistaa ulkonäkönsä peilistä ennen kuin menee raiskaajansa luo pakottamaan tämän kuuntelemaan ja ymmärtämään, miltä tuntuu tulla nöyryytetyksi ja alistetuksi raiskauksessa. Tulkinnaaksi syntyy, että joko Tova ajattelee uskottavuutensa olevan kiinni ulkonäöstään tai sitten peilillä viitataan naisen ikuiseen tarpeeseen miellyttää miestä, myös ulkonäöllisesti.

Seuraava kappale on kerrottu Tovan näkökulmasta ja kuvaa Tovan ajatuksia. Tämän ilmaisee esimerkiksi täyteilmaisuuksina käytetyt *niinpä niin* ja *kyllä kai* sekä sanajärjestys virkkeessä *olisihan hän voinut pukeutua toisin*, jossa predikaatti on ennen subjektia.

Niinpä niin. Olisihan hän voinut pukeutua toisin. Takki ei edelleenkään näytä omalta eikä istu kovinkaan hyvin, ja turhan kuumakin se on keskellä kesää. Kyllä kai mies ihmettelee hänen vaatetustaan.
(MEVR: 133.)

Kappaleen toisessa virkkeessä on predikaattina pluskvamperfektimuotoinen *olisihan hän voinut pukeutua*. Rakenteessa on *olla*-verbi konditionaalissa, joka pluskvamperfektimuotoisessa rakenteessa yhdistyneenä *voida*-verbiin luo menneisyyteen modaalisen epävarmuuden. Tämä tarkoittaa, että Tovalla olisi ollut pukeutuksessaan mahdollisuus pukeutua myös toisin eikä hänen olisi ollut pakko pukeutua juuri niin kuin on pukeutunut. Lisäksi Tova on nyt sitä mieltä, että toisenlainen pukeutuminen olisi ollut parempi vaihtoehto, sillä kappaleen loppuosassa kuvataan, ettei Tovan takki ole kyseisessä tilanteessa paras mahdollinen. Kappaleen viimeinen virke viittaa jälleen miehen ratkaisevaan rooliin naisen ulkonäköön liittyvissä asioissa.

Seuraavassa kappaleessa Tova kuitenkin ojentaa itseään ja muistuttaa, ettei ulkonäöllä ole Tovan asian kanssa mitään tekemistä.

Se on samantekevää. On todellakin samantekevää, luuleeko mies hänen aina pukeutuvan tällä tavoin. Tärkeää on vain se että hän käsittää miksi Tova on tullut. (MEVR: 133.)

Kappale tarkentaa aikaisempaa tulkintaa: ulkonäön tarkistaminen peilistä liittyy mitä ilmeisimmin naisen rooliin miehen miellyttäjänä, ei niinkään vakuuttavuuteen. Kappaleessa sanotaan suoraan, että on *samantekevää*, miltä Tova näyttää, kunhan vain mies *käsittää miksi Tova on tullut*, eli pukeutuminen ei ole edellytyksenä käsittämiseksi. Tätä korostetaan *samantekevää*-sanana toistolla ja adverbialilla *todel-lakin*. Viimeinen lause eli epäsuora kysymyslause *miksi Tova on tullut* viittaa siihen, että Tovalla on syy ja tavoite, minkä vuoksi hän on tullut Westerin luo.

Ajatusten jälkeen Tova ryhtyy toteuttamaan aikomuksiaan, ja tämä tapahtumien kulku kerrotaan kertojan näkökulmasta.

Hän soittaa nopeasti Martti Westerin ovikelloa ennen kuin ehtii uudelleen tulla katumapäälle. Hän soittaa kovasti niin kuin on päättänyt. Suunnitelmien mukaisesti.

Mutta siihen ne suunnitelmat loppuivatkin. Nyt hänellä ei ole niitä enää. (MEVR: 133.)

Ensimmäisessä virkkeessä Tovaan liitetty predikaatti on materiaalista toimintaa ilmaiseva *soittaa*, johon on liitetty tapaa ilmaiseva adverbiaali *nopeasti*. Soittamisen tapaa eli nopeutta selitetään virkkeen loppuosalla: *ennen kuin ehtii uudelleen tulla katumapäälle*. Tämä loppuosan *uudelleen* viittaa kirjan aikaisempiin tapahtumiin, jossa Tova on jo kertaalleen ehtinyt käydä Westerin oven takana, muttei ole uskaltanut toteuttaa suunnitelmiaan, vaan on paennut paikalta. Virkkeen loppuosa viittaa myös Tovan epävarmuuteen ja toiminnan haurauteen. Tämä toiminnan hauraus ulottuu myös puhumisen, ei pelkästään aktiivisen materiaallisen toiminnan tasolle.

Toiminnan hätäisyyttä ja epävarmuutta kuvaa myös virke *Hän soittaa kovasti niin kuin on päättänyt*, jossa toistetaan predikaatti *soittaa*, mutta nyt siihen on liitetty tapaa ilmaiseva adverbiaali *kovasti*. Yksittäisenä virkkeenä tämä ilmaisii päättäväisyyttä toiminnassa, mutta toiston ja edellisen virkkeen sisällön kautta merkitykseksi syntyy pikemminkin toiminnan epävarmuus. Tova yrittää epätoivoisesti toimia suunnitelmiensa mukaan, ja virkkeen loppuosa *niin kuin on päättänyt* implikoikin, että Tova turvautuu toiminnassaan tekemäänsä päätökseen ja suunnitelmiinsa, jotta saa toimintansa toteutettua. Tätä vahvistaa myös kappaleen viimeinen, epätäydellinen virke *Suunnitelmien mukaisesti*, josta syntyy lukijalle vaikutelma itsensä vakuuttelemisesta ja kannustamisesta. Tovan ei siis kannata enää ryhtyä

miettimään toimintaa, koska siitä seuraisi vain epäröintiä, jota Tovan päätös ei kestäisi, vaan hän hyvin todennäköisesti pakenisi jälleen paikalta.

Ovikellon soittaminen saa kuitenkin aikaan Tovassa sen, ettei hän enää muista suunnitelmiaan. Hetkeä aikaisemmin hän oli päättänyt toiminnan sijaan puhua Westerille, mutta ilmeisesti ovikellon soittaminen saa aikaan paniikin ja suunnitelmat häviävät päästä: *Mutta siihen ne suunnitelmat loppuivatkin. Nyt hänellä ei ole niitä enää.* Suunnitelmien ja tehdyn päätöksen aikaisempaan olemassaoloon viittaa relationaalinen omistuksen kieltävä predikaatti *hänellä ei ole* ja adverbiaali *enää*. Paniikin aiheuttamaan suunnitelmien haihtumisen äkillisyyteen viittaa sanajärjestys, jossa adverbiaali *nyt* aloittaa virkkeen ja näin korostaa tapahtuman hetkeä. Tämän jälkeen Tova tulee vain ajautumaan tapahtumien mukana.

Katkelmassa kuvataan, kuinka Tovaa suuresti riemastuttanut suunnitelma raiskata Wester kariutuu Tovan omaan epävarmuuteen. Tovan persoonaan ja rooliin ei sovi näin aktiivinen toiminta, ja ristiriita ratkeaa siten, että Tova luopuu aktiivisen toiminnan aikomuksestaan ja pyrkii puhumalla saamaan asiat perille. Myös puhuminen Westerin kanssa tuntuu vaikealta. Todellisuudessa tämä on tietenkin ymmärrettävää, kun otetaan huomioon, että mies on raiskannut hänet. Puhumisen vaikeutta ei kuitenkaan liitetä raiskaukseen, vaan siihen, saako Tova miehen kuuntelemaan vai ei. Tova turvautuu epävarmuudessaan leikkipistooliin, joka hänellä on mukana ja jonka avulla hän ajattelee hätätapauksessa pakottavansa miehen kuuntelemaan.

Katkelmasta syntyy vaikutelma, että mieluiten Tova unohtaisi koko jutun, mutta tuntee itsensä pakotetuksi toimintaan eli puhumiseen. Tämä implikoi jo esiin tullutta tulkintaa siitä, että Tova edustaa teoksessa yleisemmin Naista ja pyrkii siten myös tässä kohtauksessa toimimaan tavallaan naisten asialla. Pakko toimia syntyy juuri Naisen edustamisesta. Lisäksi katkelmassa viitataan naisen halun miellyttää miestä ulkonäöllisesti ja miehen rooliin naisen ulkonäön arvostelijana ja tuomarina. Katkelmassa kuitenkin ilmaistaan, että naisen ulkonäkö on samantekevä, jolloin sen voidaan tulkita viittaavan, ettei naisen ulkonäkö ole miehen arvioinnista kiinni eikä naisten tule pyrkiä miellyttämään miestä.

Katkelman loppuosassa tuodaan uudelleen esiin Tovan toiminnan epävarmuus, kun Tova pyrkii toteuttamaan toimintansa muistuttamalla itseään te-

kemistään päätöksestä ja suunnitelmista. Tovan epävarmuus johtaa kuitenkin paniikkiin, jonka seurauksena Tova ei enää muista, mitä oli päättänyt tehdä. Kaiken kaikkiaan katkelmasta nousee esiin Tovan epävarman ja passiivisen toimijan rooli sekä naisen ja miehen roolit arvioituna ja arvioijana.

4.6. Westerin raiskaaminen – toiminnasta etääntyminen

Tässä analyysiin valitsemassani tekstikatkelmassa Tova toteuttaa kostonsa eli raiskaa Martti Westerin, ja juonellisesti kohta on yksi teoksen tärkeimmistä kohdista. Tutkimuskysymyksen kannalta kohta on myös erittäin tärkeä, sillä Tova on luonnollisesti kohdassa ainakin teoriassa myös toimijan roolissa aktiivisimmillaan, onhan raiskaus äärimmäistä toimintaa monessakin mielessä. Tältä pohjalta on tärkeää analysoida, millainen kuva Tovasta tässä kohdassa oikein luodaan. Kohtaus kuvataan pääasiassa Tovan näkökulmasta, ja vain hetkellisesti kertojan näkökulma nousee kerronnan suodattajaksi.

Katkelmassa miehen huuto saa aikaan Tovassa ja Tovan toiminnassa suuren muutoksen ja hänestä tulee väkivaltainen toimija. Katkelmassa syntyy kuitenkin kuva toimijasta, joka ei oikeastaan olekaan enää Tova. Ensimmäisessä kapaleessa korostetaan toiminnan muutoksen äkillisyyttä sanajärjestyksellä, jossa toistettu ajan adverbiaali *nyt* aloittaa virkkeet. Lisäksi *nyt*-adverbeillä osoitetaan, että asia nähdään Tovan silmin.

mies huutaa.

Nyt Tova menettää roolivihkonsa. Nyt hän unohtaa miettimänsä shakkisiirrot jotka on niin tarkoin laskelmoimut, jos mies tekee niin niin Tova tekee näin ja jos toinen sen sijaan tekeekin niin (MEVR: 152.)

Ensimmäisessä virkkeessä predikaattina on behavioraalista toimintaa ilmaiseva *menettää*, joka siinä mielessä passiivinen, että menettämässä on aina ei-halutun merkitys. Sinänsä menettäminen voi joskus olla itseaiheutettu, muttei ainakaan tietoisella tasolla toivottu tapahtuma. Tova esiintyisi virkkeessä aktiivisena, jos predikaattina olisi esimerkiksi *heittää pois* tai vaikkapa *luopuu*. Predikaattivalinnan kautta Tova kuitenkin pysyy passiivisena.

Toisessa virkkeessä Tovaan liittyviä predikaatteja ovat *unohtaa miettimänsä, on - - laskelmoinut ja tekee*. Agenttirakenteeksi luokiteltavan *unohtaa miettimänsä* voi muuntaa sivulauserakenteeksi **unohtaa*, mitä on miettinyt, jossa on siis mentaalista toimintaa ilmaisevat **unohtaa* ja **on* miettinyt. Samoin *on laskelmoinut* on mentaalista toimintaa. On kuvaavaa, että kaikki toimii niin kauan kuin se tapahtuu Tovan päässä, mutta todellisessa tilanteessa Tova menettää ohjat, ja seuraava toiminta ei olekaan Tovan suunnittelemaa toimintaa. Tovan pyörimistä omissa ajatuksissaan kuvaa myös tavan adverbiaalirakenne *niin tarkoin*, joka kuvaa, miten paljon suunnittelua toimiminen vaatii Tovalta. Koko Tovan suunnitelma on perustunut sille miehen tekojen pohjalle, ja tämä korostuu ilmauksessa *jos mies tekee niin niin Tova tekee näin*. Sinänsä materiaalista aktiivista toimintaa ilmaiseva *tekee* tulee myös modaalisesti ehdolliseksi ja epävarmaksi jos-lauseen myötä. Tovan tekeminen ei ole Tovasta itsestään kiinni vaan miehestä.

Seuraavassa kappaleessa korostuu edelleen Tovan roolivihon menettäminen.

nyt hän ei liioin enää pidä lankoja käsissään, nyt ei Tova Randers tiedä mitä tahtoo ja tekeekö hän niin kuin on aikomut vai toisin. Se joka nyt toimii on joku aivan toinen jota hän ei tunne. Jota hän ei koskaan ennen ole sisimmässään kohdannut. Nyt tässä on vain se toinen. Ei enää Tovaa.

Kun mies huutaa tapahtuu jotain. (MEVR: 152.)

Kappaleessa käytetään runsaasti *nyt*-adverbiaalia samoista syistä kuin edellisessä kappaleessa. Lisäksi kappaleessa on runsaasti kieltoa, ja Tovan toimijasta etäännyttä korostetaan kiellon kautta. Kielto synnyttää modaalisen mahdottomuuden, eivätkä toiminta ja Tova kohtaa. Kielto yhdistyy niin materiaalista (*ei pidä lankoja käsissään*), behavioraalista (*ei ole kohdannut*), mentaalista (*ei tiedä mitä tahtoo, ei tunne*) että relationaalista (*ei - - ole*) ilmaiseviin predikaatteihin. Lisäksi kappaleessa on kysyvä *tekeekö*, joka ilmaisee modaalisesti toiminnan epävarmuutta. Tämä on yhdistynyt menneisyyteen suuntautuneeseen modaalista epävarmuutta ilmaisevaan *on aikomut* -predikaattiin, joten Tovan toiminnan toteutuminen on todella epävarmaa.

Kappaleen toisessa lauseessa korostuu, kuka ei tiedä, mitä tahtoo: *Tova Randers*. Kirjassa ei juurikaan käytetä etu- ja sukunimeä yhdessä Tovaan

viittaamassa, joten lukijan huomio kiinnittyy ilmaukseen. Kun seuraavassa virkkeessä sanotaan, että *se joka nyt toimii on joku aivan toinen jota hän ei tunne*, tulkinnaksi muodostuu näiden kahden, Tovan ja jonkun toisen symbolinen erillistämisen, joka luodaan kielellisin keinoin. Tova *ei tiedä mitä tahtoo*, mutta joku toinen, joka on ”vallannut” hänet toimii aktiivisesti tilanteessa. Tätä erillisyyttä ja vierautta korostetaan edelleen sillä, että Tova *ei ole* edes *kohdannut* saati tuntenut tätä toista. Vierautta korostetaan myös adverbiaalilla *koskaan*. Lopulta Tova itse häviää täysin: *on vain se toinen. Ei enää Tovaa*. Viimeisessä virkkeessä on pelkkä kieltosana ilman predikaattia, jolloin kieltö ja myös jonkinlainen tahdottomuus korostuvat. Symbolisesti kappaleen voi ajatella kuvaavan naisen etäännyttä toiminnasta, koska teoksen sanomana on, että väkivalta on miehen toimintaa eikä naisen tulisi toimia miehen tavalla. Kappaleen loppuosassa olevat virkkeet ovat lyhyitä, epätäydellisiä virkkeitä, jotka korostavat Tovan näkökulmaa ja kuvaavat Tovan ajatusten kulkua. Katkelman lopussa korosteisella virkkeellä viitataan vielä asioiden tapahtumiseen Tovasta riippumatta: *Kun mies huutaa tapahtuu jotain*.

Jatkossa korostetaan edelleen nimityksen avulla Tovan häivyttämistä tekijänä ja toimijan naiseutta.

Nelikymmenvuotias nainen jolla on kaksi poikaa joita hän rakastaa nousee ja sylkee sidottuna makaavan miehen päälle. Hän lyö tätä kämmenellään niin että kämmentä kirvelee. Hän lyö miestä uudelleen ja uudelleen. Millä hän voisi lyödä kovempaa. Missä mies pitää köysiään ja ruoskiaan. Tova vetää auki yöpöydän laatikon. Valkoinen köysi on siellä. (MEVR: 152.)

Tovasta käytetään nimitystä *nelikymmenvuotias nainen jolla on kaksi poikaa*, vaikka hän kuitenkin käytännössä ruumiillisesti toimii tilanteessa. Tovasta luodaan siis jokin Nainen, jonka roolissa korostetaan äitiyttä, jota puolestaan verrataan siihen, mitä hän juuri nyt on tekemässä. Virkkeessä predikaatteja ovat mentaalista toimintaa ilmaiseva *rakastaa* sekä materiaalista aktiivista toimintaa ilmaisevat *nousee* ja *sylkee*. Nainen *rakastaa* lapsiaan, mutta *nousee* ja *sylkee*, jolloin synnytetään ristiriita näiden toimintojen ja sitä kautta naisen roolin ja tämänhetkisen toiminnan välille. Predikaatit on aseteltu myös rinnakkain vertautumaan toisiinsa; predikaatit *rakastaa* ja *nousee* ovat peräkkäin ilman minkäänlaista välimerkkiä.

Seuraavassa virkkeessä kuvataan aktiivista toimintaa tilanteessa. Kahdessa seuraavassa virkkeessä on predikaattina toistuessaan korostuva aktiivista materiaalista toimintaa ilmaiseva *lyö*, joka on merkitykseltään äärimmäistä aktiivisuutta toteuttajaltaan vaativa verbi. Tämän aktiivisen toiminnan toistuvuutta ilmaistaan adverbiaalirakenteella *uudelleen ja uudelleen*.

Virkkeessä *Millä hän voisi lyödä kovempaa* on predikaattina *voisi lyödä*, jossa on modaalista mahdollisuutta ilmaiseva *voida* modaalista epävarmuutta lisäävässä konditionaalissa. Modalisuus tekee siis ilmauksesta vähemmän todennäköistä, ja tässä kontekstissa tulkinnaksi nousee, että jo itsessään todella vahva toiminta halutaan viedä vielä pitemmälle, jolloin modalisuus ei kohdistu toimintaan sinänsä, vaan toiminnan viemiseen vielä pitemmälle. Näin varsinkin, kun tarkoituksena on tehdä lyöminen adverbiaalilla ilmaistuna vielä *kovempaa*. Virke on kysymyslause, joka yleensä ilmaisee modaalista epävarmuutta. Virkkeessä ei ole kuitenkaan kysymysmerkkiä, jolloin esiin ei niinkään nouse kysyvä kuin pohtiva merkitys. Virke ei ole siis läheskään niin vahvasti epävarmuutta ilmaiseva kuin se olisi kysymysmerkin kanssa. Henkilön näkökulma korostuu kysymyksen myötä tässä sekä seuraavassa virkkeessä *Missä mies pitää köysiään ja ruoskiaan*.

Lyömisen tauottua ”Tova” palaa tilanteeseen, sillä *Tova vetää auki yöpöydän laatikon*. Predikaatti lauseessa on materiaalista toimintaa ilmaiseva *vetää*, ja tapahtumissa on aivan kuin hengähdystauko, kun lyömisestä palataan tavalliseen vetämiseen. Tämä voi myös tulkinnallisesti mahdollistaa sen, että *Tova* palaa toimijaksi.

Katkelmassa kerrotaan, että laatikosta löytyy köysi, ja tästä seuraa Tovalla toiminnan kontrollin menettäminen, koska miehen äärimmäinen väkivalta naista kohtaan näkyy Tovalle konkreettisesti köyden kautta. *Näkee*-predikaatti ilmaisee havaitsemista eli mentaalista toimintaa.

Helsingissä on mies jolla on valkoinen köysi pöytälaatikossa sänkynsä vieressä. Sellaisia miehiä on. Helsingissäkin.

Tummanpunaista. Kaikki ympärillä oleva muuttuu tummanpunaiseksi kun hän näkee köyden. Tummanpunaiset aallot huuhtovat hänen ylitseen (MEVR: 152.)

Punaisella kuvataan yleensä esimerkiksi vihaa, joksi *tummanpunaiset aallot*, jotka *huuhtovat* Tovan ylitse voidaan tässäkin tulkita. Tovan viha syntyy miehen naiseen

kohdistaman väkivallan tajuamisesta, jonka aiheuttaa se, että Tova *näkee köyden*. Miehen väkivallan tajuaminen häivyttää taas Tovan, ja hän aivan kuin tarkkailee itseään ulkopuolelta. Kertoja kuvaa asioita Tovan näkökulmasta, ja tämän paljastavat selvästi esimerkiksi Tovan ajatus *sellaisia miehiä on* sekä tummanpunaisen toistaminen.

Tämän jälkeen joku sanoo, ettei ole mahdollista käyttäytyä siten kuin Tova käyttäytyy.

*ei ole mahdollista että hän kohottaa kätensä lyödäkseen.
ei ole mahdollista että hän kohottaa kätensä lyödäkseen sidottua ihmistä köydellä
ei ole mahdollista että joku ihminen tekee sellaista toiselle ihmiselle (MEVR: 152.)*

Tulkintani on, että nämä ovat Tovan ajatuksia, joissa hän edelleen kuin ulkopuolisena ihmettelee omaa toimintaansa. *Ei ole mahdollista* ilmaisee sanallisesti modaalista toiminnan mahdottomuutta, mutta silti toiminta tapahtuu, jolloin modaalisesti syntyy ristiriita Tovan ajatusten ja toiminnan välille. Toimija materiaalista toimintaa ilmaisevan predikaatin kautta *kohottaa lyödäkseen*, joka on finaalin lauseenvastike ja jonka voi muuntaa tarkoitusta ilmaisevaksi jotta-lauseeksi *kohottaa, jotta voi lyödä. *Voida* on modaalista mahdollisuutta ilmaiseva verbi, jonka ilmaisema mahdollisuus liittyy lyömiseen. Lyömisen toteutuminen riippuu siis kohottamisesta. Koska tämä kohottaminen tapahtuu, lyömisestä tulee todennäköistä. Ilmauksen kautta syntyy hidastetun filmin vaikutelma, aivan kuin Tova seuraisi, kuinka käsi hitaasti kohoaa. Jos virkkeessä sanottaisiin, että *hän lyö*, vaikutelma olisi aivan toisenlainen, eikä Tovan rooli ulkopuolisena tarkkailijana tuntuisi niin voimakkaalta.

Edellisen toiminnan modaalinen mahdottomuus yleistetään tämän jälkeen yleisesti ihmisiin: *ei ole mahdollista että joku ihminen tekee sellaista toiselle ihmiselle*. Väkivallan käsittämättömyys korostuu, ja naisen ja miehen perimmäinen samanlaisuus, ihmisyytensä, tuodaan esiin. Lukijalle voi virkkeestä syntyä myös kyynisesti ajatellen ironinenkin merkitys; on todellisuudessa nimittäin hyvinkin mahdollista, että ihmiset tekevät toisilleen vaikka mitä.

Tapahtumia kuvataan tämän jälkeen voimakkaasti Tovan näkökulmasta, mikä näkyy niin tekstin asettelusta kuin sen kielellisestä asusta.

viuh rinnan poikki, siihen tulee valkoinen jälki joka muuttuu syvän-punaiseksi

viuh säärtien poikki, valkoista ja syvänpunaista

hän käsittää että mies luulee hänen lyövän keskelle, lyövän tuota mikä roikkuu reisien välissä

mihinkähän hän itse lyö?

ja Tova kohottaa kätensä ja seisoo hajasäärin miehen yläpuolella jännittää vartaloaan taakse päin saadakseen iskuun voimaa

silloin se nousee

juuri nyt se lopultakin nousee! (MEVR: 152 – 153.)

Virkkeet on aseteltu toiminnan tahtiin aivan kuin joku katselisi todellisessa tilanteessa tapahtumia, sillä virkkeet ovat lyhyitä, epätäydellisiä, asyndeettisiä ja omiksi kappaleiksi korosteisesti aseteltuja. Tällaista toiminnan ja tapahtumien korostamista käytetään kuvaamiskeinona teoksessa toiminnallisesti vahvoissa juonen käänteisissä. Lisäksi kohtauksessa on käytetty esimerkiksi emfaattissävyyistä sanaa *viuh*, jonka tavoitteena lienee luoda todellisuudentuntua tapahtumiin. Sanan käytön myötä syntyy myös jonkinlainen koomisuus tilanteen kuvaukseen. Toiminnan kuvauksesta on häivytetty paitsi tekijä myös toimintaa eli lyömistä kuvaavat verbit. Näin korostuu, että asiat aivan kuin vain tapahtuvat eikä niitä ole kukaan varsinaisesti toteuttamassa. Tovan etäännyttäminen toiminnasta näkyy siis edelleen.

Tovan näkökulmasta kerrotaan, että Tova *käsittää*, jonka ilmaisema toiminta on mentaalista toimintaa. Kerronnan ja tulkinnan kannalta on olennaista, että lukija huomaa Tovan tajuavan, mitä mies luulee, joten tämä tajuaminen pitää tuoda tekstin tasolla ilmi predikaatilla *käsittää*. Kertomuksellisesti on tärkeä asia, että raiskauksen onnistuminen on kiinni siitä, että mies luulee, että häntä lyödään jalkoväliin. Miehen erektio syntyy siis pelosta, ja täydellinen alistuminenhan vaatii juuri pelon syntymistä. Sanoman kannalta pelon yhdistymisellä kiihottumiseen on tärkeä merkitys, vaikka se lukijasta tuntuukin ensiksi kummalliselta. Raiskauksessa on kysymys alistamisesta ja pelosta, ja jotta kyseessä olisi miehen raiskaus, miehen tulee pelätä. Tova saa miehen pelosta myös voimaa toimintaan eli raiskaukseen.

Tovan ei edes tarvitse lyödä miestä, pelkkä uhkaaminen riittää. Kappaleessa on Tovan ajatuksia peilaava kysymyslause *mihinkähän hän itse lyö?*, jossa kysymyssana ilmaisee modaalista lyömisen mahdollisuutta. *Mihin*-sanaan liitetyt partikkelit *-kä* ja *-hän* korostavat miettivää asennetta, eli on hyvin epätodennäköistä, että Tova lyö miestä jalkoväliin. Liitepartikkeli *-kä* toimii tässä tekstuaalisessa

tehtävässä liittämässä lausetta edelliseen lauseeseen ja sen esittämään ajatukseen. Liitepartikkeli korostaa, että lyöminen säilyy edelleen niin sanotusti puheenaiheena. Liitepartikkelin *-hän* perustehtävänä on välittää konventionaalinen implikaatio, että lauseen ilmaiseman proposition jokin osa on tuttu. Tämä viittaa myös lyömisen pysymiseen topiikkina, mutta voi toisaalta implikoida myös myönnytystä: Tova aikoo todellakin lyödä johonkin. Lyöminen ei kuitenkaan todennäköisesti kohdistu miehen jalkoväliin, ja tämän lyömisen epätodennäköisyyttä heijastaa myös adverbiaali *itse*. Adverbiaali *itse* vertautuu johonkin toiseen, joka löisi miestä juuri jalkoväliin.

Tämän jälkeen Tova ryhtyy toimiin, hän materiaalisesti ilmaistuna *kohottaa, seisoo ja jännittää saadakseen*. Viimeisen rakenteen eli finaalisen lauseenvastikkeen *jännittää saadakseen* voi muuntaa tarkoitusta ilmaisevaksi jottasivulauseeksi **jännittää, jotta saa*. Tällöin *jännittää*-predikaatin ilmaisema toiminta on alistainen *saada*-verbin toiminnalle. Jännittämien synty saamista varten, jolloin toiminnalla on tavoite. Katkelmassa kuvataan lyömisen valmistelut, mutta lyödä Tovan ei kuitenkaan tarvitse, koska miehen ajatuksissa syntyvä pelko saa aikaan halutun reaktion. Tovaan kohdistuvan raiskauksen kuvauksessa lopullinen alistuminen syntyi myös naisen ajatuksissa, ja samoin tässä miehen raiskauksessa lopullinen alistuminen tapahtuu miehen ajatuksissa.

Katkelman lopuksi kuvataan varsinainen raiskaaminen ja miehen lopullinen alistuminen.

Hän heittää pois köyden. Ratsastaa miehellä muutaman tuokion, laskeutuu satulasta ja antaa käsin hänelle ja itselleen laukeamisen jonka on luvannut tarjota.

Mies itkee. (MEVR: 153.)

Tova *heittää pois* tarpeellisen vihan herättäneen *köyden*, eli Tova on tilanteessa aktiivisena toimijana. Viimeisessä Tovan toimintaa kuvaavassa virkkeessä itse toiminta korostuu ja tekijä häivytetään, sillä virke alkaa pelkällä predikaatilla ja virke on subjektiton. Persoona hävitetään, jolloin toiminnasta tulee yleisempää Naisen toimintaa Virkkeessä on materiaalista toimintaa ilmaisevat *ratsastaa, laskeutuu, antaa* sekä mentaalinen *on luvannut tarjota*. Lupaaminen on mentaalisuudestaan huolimatta voimakasta toimintaa, sillä se ilmaisee sitoutumisen ja liittyy lisäksi usein materiaallisen toimintaan, kuten tässäkin verbiin *tarjota*. Tekstikatkelma

päätyy virkkeeseen *Mies itkee*, jonka kautta näytetään miehen täydellinen alistuminen.

Tekstikatkelmassa on naisen voimakasta toimintaa, mutta useissa kohdissa Tova kuitenkin häivytetään toimijan roolista erilaisin keinoin, vaikkakin toiminta näytetään pääasiassa Tovan näkökulmasta. Tovan häivyttäminen tehdään hyvin suoraankin sanoen, kuten esimerkiksi virkkeessä *Ei enää Tovaa*. Olennaista katkelmassa on, että Tovan aktivoituminen toimijana on siis kuitenkin näennäistä. Tovan voi ajatella myös tekevän tilaa symbolisesti Naiselle, joka ottaa vallan tilanteessa. Tova toimii Naisena, kaikkien naisten edustajana, jonka toimia siivittää viha miehen tekoja kohtaan. Tovan omat suunnitelmat saavat väistyä Naisen aktiivisen toiminnan tieltä.

Teoksen kokonaistulkintaa tehdessään lukija kuitenkin huomaa sanoman, ettei väkivaltainen toiminta ole naisen tapa toimia vaan miehen, ja että tällaiseen toimintaan yhtymällä nainen vain vahvistaa heikkomuuttaan. Tämä katkelma ei kuitenkaan vielä varsinaisesti tuo esiin väkivallan ja heikkomuuden suhdetta, vaan kuvaa Tovaa Naisen edustajana. Tova vain hämmästelee, ettei ole mahdollista, että hän toimii tilanteessa kuten toimii Katkelmassa implikoidaan kuitenkin, ettei ihmisyyden perimmäiseen olemukseen kuulu väkivalta ja alistaminen, mutta tästä huolimatta väkivalta on osa ihmisten jokapäiväistä elämää, ja raiskaus on väkivallan äärimmäinen muoto. Katkelmassa pyritäänkin valottamaan raiskauksen syvintä olemusta, alistamista ja pelkoa. Nämä ovat elementit, joista raiskaus loppujen lopuksi koostuu.

4.7. Raiskauksen jälkeen – Tovan suuri pettymys

Teoksen sisällön ja sanoman kannalta on tärkeää, miten miehen raiskaaminen onnistuu lopulta ja mitä miehen raiskaamisesta seuraa vai seuraako mitään. Viimeinen analysointiin valitsemani katkelma kuvaa raiskauksen jälkeistä tilannetta, kun Tova ottaa yhteyttä poliisiin ilmoittautuakseen raiskaajaksi. Tova haluaa laajentaa tapahtuman yhteiskunnalliselle tasolle, jotta mies todella kokisi saman kuin raiskattu nainen. Miehen raiskaaminen ei siis hänestä ole riittävä ennen kuin mies nöyryy-

tään myös yhteiskunnan silmissä. Tovan mielestä naisen kapina ei ole myöskään todellista ennen kuin yhteiskunta huomaa sen. Tova ei ole lainkaan varautunut siihen, ettei häntä otetakaan vakavasti, vaan hänelle lähinnä nauretaan. Tovalle miehen raiskaaminen on todellisuutta, koska hän on alunperin teon suunnitellut ja siten myös toteuttanut, mutta poliisien on mahdoton ymmärtää tekoa.

Katkelma lähtee liikkeelle Tovan soitosta poliisilaitokselle. Tova on tyyni ja tietää, mitä tekee.

Toisessa päässä vastaavalle äänelle hän sanoo olevansa Tova Randers ja ilmoittaa että on juuri raiskannut Martti Wester -nimisen miehen, hän on tämän asunnossa Kivenhakkaajankadun varrella ja odottaa poliisia siellä. (MEVR: 156.)

Kappaleessa kertoja kertoo epäsuorasti Tovan repliikin, eli sen, mitä Tova puhelimessa poliisille sanoo. Puhetta eli verbaalista toimintaa ilmaisevat predikaatit ovat *sanoo olevansa* ja *ilmoittaa*, jotka kuvaavat Tovan tyyneyttä tilanteessa. Varsinkin *ilmoittaa* on verbi, jonka kuvaama sanominen on sellaista, ettei se anna vastapuolelle tulkinnan tai kyseenalaistamisen mahdollisuutta. *Ilmoittaa* implikoi, että sanottu asia on juuri näin eikä mitenkään muuten ja sanoja vain tuo julki tapahtuneen. Tova on siis varma asiastaan.

Verbaalista ilmaiseviin predikaatteihin liittyy se, mitä Tova sitten sanoo ja miten kuvaa toimintaansa. Ensimmäisessä predikaattirakenteessa on partiisiipirakenne Tova *sanoo olevansa*, joka, jonka voi muuntaa että-sivulauseeksi **sanoo, että on*. Tämä ei ole mitenkään erikoista, sillä Tova vain kertoo, kuka on, kuten yleensäkin puhelun alussa tehdään. Tämä implikoi kuitenkin myös sitä, ettei Tova millään lailla piilotele henkilöyttään, vaan ottaa selkeästi vastuun tekemisistään. Vastuun ottaminen on hänen tavoitteidensa kannalta tietenkin välttämätöntäkin.

Toisessa lauseessa kerrotaan, mitä Tova poliiseille *ilmoittaa*: raiskauksen. *Ilmoittaa*-predikaatille on objektina että-lause *että on juuri raiskannut Martti Wester -nimisen miehen*, jossa Tova selkeästi nimeää tekonsa raiskaukseksi perfektissä olevalla *on juuri raiskannut* -predikaatilla. Predikaatti ilmaisee materiaalista, aktiivista toimintaa, ja adverbiaali *juuri* korostaa toiminnan ja päätösten nopeutta. Tovalle on selvää, mitä hän on tehnyt, ja hän ilmaiseekin tämän selvästi. Epävarmasta Tovasta ei näy tässä häivääkään. Myös kappaleen loppuosa tukee tätä

varmuuden kuvausta, sillä Tova edelleen selkeästi ilmaisee, missä *on*, joka on relationaalista olosuhteellista toimintaa ilmaiseva predikaatti ja mitä siellä tekee eli *odottaa poliisia*. *Odottaa* on behavioraalista, ei sinänsä kovin aktiivista toimintaa, mutta tässä tapauksessa tarkoituksenmukaista ja suunniteltua, mikä luo toiminnalle erityistä vahvuutta.

Tämän jälkeen on omana kappaleenaan poliisin reagointi puhelimen toisessa päässä. Tova tekee reagoinnista oman päätelmänsä, joka osoittautuu jälkikäteen suorastaan koomiseksi.

– *Hetkinen, sanoo ääni.*

Luultavasti hän lähettää heti jonkun ja pidättää samalla häntä puhelimessa. Niin he varmaankin tekevät kun langan päässä on joku epätoivoinen ja vaarallinen ihminen. (MEVR: 156.)

Poliisi ei sano oikeastaan mitään, mutta koska Tova on tarkkaan etukäteen suunnitellut, miten asiat etenevät, hän tekee omat johtopäätöksensä. Näitä päätelmiä kuvataan Tovan ajatusten suorilla lainauksilla. Tova ei tietenkään tiedä, mitä poliisit tarkkaan ottaen tekevät, joten päätelmät ovat lähinnä arveluja, ja tätä kuvataan modaalisen mahdollisuuden luovilla adverbiaaleilla *luultavasti* ja *varmaankin*. Poliisien toiminnan muoto on siis epävarmaa, kuten todellisuuskin myöhemmin osoittaa. Tova viittaa itseensä ilmauksella *epätoivoinen ja vaarallinen ihminen*, josta lukija huvittuu yhdistäessään määritelmän Tovaan, koska lukijalle ei missään tapauksessa synny Tovasta vaarallista kuvaa. Epätoivoisuuskaan ei tunnu sopivan Tovaan, koska epätoivoinen ihminen tuskin toimii niin äärimmäisen suunnitellusti ja varovaisesti kuin Tova on yleisesti ottaen toiminut. Suunnitelmat eivät sinänsä ole aina toteutuneet, ja Tovaan on usein iskenyt paniikki, mutta tässä kohdassa hän kuitenkin kaikkea muuta kuin epätoivoinen. Miehen raiskaus on pikemminkin saanut Tovan tuntemaan itsensä vahvaksi, ja ilmeisesti siksi hän kuvaa itseäänkin vahvemmilla adjektiiveilla kuin yleensä.

Katkelman loppuosassa ei kuvata enää Tovan ajatuksia, vaan kertoja kertoo tapahtumat ja siteeraa lisäksi suoraan Tovan ja myös poliisin repliikkejä. Tovan näkökulma tulee esiin suorien lainausten kautta. Katkelmassa Tovalle pikkuhiljaa valkenee, ettei häntä oteta todesta. Puhelimeen tulee toinen poliisi, joka ilmeisesti kysyy uudelleen, mitä Tovalla on asiaa.

Toinen ääni.

Tova toistaa.

– *Mitä te sanotte tehneenne, tämä ääni kysyy.*

Tova sanoo sen vielä kerran.

– *Mutta minä en ole ollenkaan hullu jos te niin luulette, hän lisää. Minä haluan rangaistuksen. Minä haluan että tästä tulee oikeudenkäynti niin että asia saa julkisuutta, minä luulen että se on tärkeää. (MEVR: 156.)*

Predikaattien kautta kertoja ilmaisee, että ensimmäisen kappaleen varmuus alkaa vähitellen karista, sillä verbaalista toimintaa ilmaisevat predikaatit ovat *toistaa*, *sanoo sen vielä kerran* ja *lisää*. Raiskaus ei olekaan enää niin selvä ja yksiselitteinen teko, sillä Tova joutuu viimeisessä kappaleessa selittelemään asiaa. Myös adverbiaali *vielä kerran* kuvaa, kuinka Tovaa ei oteta todesta. Poliisin repliikki *Mitä te sanotte tehneenne* kyseenalaistaa itse teon, koska teon olemassaolo sidotaan Tovan sanomiseen, ja lauseesta implikoituu, ettei tekoa oikeastaan ole olemassa muualla kuin Tovan puheissa.

Ilmeisesti Tova tajuaa epäuskon, koska alkaa vakuutella, ettei ole hullu. Tova kieltää hulluuden intensiivisen relationaalisen *ole*-predikaatin ja kielto-sana *en* yhdistelmällä. Predikaattiin on liitetty adverbiaali *ollenkaan*, joka lisää vakuuttelun tuntua lauseeseen, koska sen merkityksenä on ”ei vähäisimmäskään määrin”. Tovalle on tärkeää, ettei poliiseille jää pienintäkään mahdollisuutta laittaa Tovan sanomisia hulluuden syyksi, sillä todesta ottaminen on Tovalle olennaisen tärkeää. Tova haluaa vielä tässä vaiheessa uskoa, että hänet otettaisiin todesta, sillä vakuuttelua pehmentää sivulause *jos te niin luulette*. Jos-lause luo repliikkiin modaalista mahdollisuutta sille, ettei Tovaa kenties luullakaan hulluksi. Tova tekee itsensä kuitenkin epäuskottavammaksi ottaessaan itse esiin hulluksi luulemisen. Tova lankeaa tässä hänelle ominaiseen epävarmuuteen, joka entisestään vähentää hänen uskottavuuttaan poliisien silmissä.

Jatkossa Tova pyrkii takaisin vahvan henkilön rooliin ja sanoo selkeästi kahdesti *minä haluan*, jossa predikaatti ilmaisee selkeästi tavoitteellista mentaalista toimintaa. Predikaattiin ei sisälly minkäänlaista ehdollisuutta, joka siihen sisältyisi, jos se olisi esimerkiksi konditionaalissa (*haluaisin). Tova haluaa kahta asiaa, rangaistuksen ja oikeudenkäynnin, ja nämä kaksi ovat objekteina haluamiselle: *haluan rangaistuksen ja haluan että tästä tulee oikeudenkäynti*. Nämä asiat

todellisuudessa tulisivat tietenkin päinvastaisessa järjestyksessä. Miksi ne siis ovat näin päin? Rangaistus on ilmeisesti Tovan ajatuksissa päällimmäisenä, ja siksi se on ilmaistu ensin. Tällä viitataan ilmeisesti siihen, että Tovan mielestä raiskauksen tyyppisestä teosta pitää seurata rangaistus. Kaikki johtaa kuitenkin lopulta siihen, että rangaistus ja oikeudenkäynti ovat vain keinoja päästä lopulliseen tavoitteeseen eli julkisuuteen. Oikeudenkäynti on kuitenkin tärkeä siksi, että sitä kautta tulee julkisuutta, joka on tarpeen ihmisten herättämisessä ajattelemaan. Tämä tulee esiin ilmauksessa *oikeudenkäynti niin että asia saa julkisuutta*.

Tovan hänelle melko harvinainen selkeys ja päättäväisyys vesittyvät kuitenkin kappaleen viimeisessä lauseessa *minä luulen että se on tärkeää*, jossa on Tovaan viittaavana predikaattina mentaalista toimintaa ilmaiseva *luulen*. Predikaatti luo subjektiivisen modaalisen epävarmuuden, joka kohdistuu objektina toimivan että-lauseen sisältöön eli asian tärkeyteen. Tällä lauseella Tova kumoaa koko toimintansa oikeuden ja voiman ja antaa epävarmuudelleen periksi. Tämän jälkeen on turha olettaa, että kukaan ottaisi häntä vakavasti. Tova siis itse luopuu aktiivisuudesta ja varmuudestaan.

Poliisi reagoi Tovan epävarmuuteen välittömästi.

Nyt ääni kuulostaa rasittuneelta ja kärsivälliseltä.

– On olemassa SOS-puhelin johon voi soittaa kun elämä tuntuu kestävättömältä, ääni sanoo. Koettakaa rauhoittua, menkää nukkumaan. Ellette saa unta soittakaa SOS-puhelimeen. Numero on luettelossa. (MEVR: 156.)

Poliisi ajattelee Tovan olevan sekaisin, eli Tovan yritys kääntyi häntä itseään vastaan. Tova yrittää kuitenkin vielä pelastaa tilanteen, mutta joutuu lopulta yhä syvemmälle vaikeuksiin.

– Minä olen raiskannut miehen, Tova huutaa. Ettekö te kuule mitä minä sanon. Olen raiskannut miehen jonka nimi on Martti Wester. Hän makaa sänkyyn sidottuna. Minä raiskasin hänet.

– Onnen poika, ääni sanoo. Sanokaa hänelle paljon terveisiä.

– Minä olen raiskannut miehen, Tova nyyhkyttää, olen raiskannut...

Naps. Kuuloke on laskettu alas. (MEVR: 166.)

Tova yksiselitteisesti ilmoittaa edelleen, mitä on tehnyt eli raiskannut miehen: *minä olen raiskannut miehen*, jossa on materiaalista, aktiivista toimintaa ilmaiseva perfektissä oleva predikaatti *olen raiskannut*. Nyt repliikkiin on liitetty verbaalista

toimintaa ilmaiseva predikaatti *huutaa*. Tyyneys ja varmuus karisevat, ja epätoivoisesti Tova yrittää tulla kuulluksi huutamalla. Psykologisesti huutamalla pyritään saamaan oma näkökulma lävitse, kun ollaan epävarmoja siitä, otetaanko asia ja sen sanoja muuten vakavasti – aivan kuin sanoma menisi ääntä korottamalla paremmin perille. Tähän viittaa myös seuraava virke *Ettekö te kuule mitä minä sanon*. Virkkeessä on piste kysymysmerkin sijasta, vaikka virke on kysymyksen muotoinen, mikä implikoi juuri sitä, että Tova olettaa, ettei häntä kuunnella ja oteta vakavasti. Virkkeestä tulee siis toteamus kysymyksen sijaan. Tovan repliikissä on verbaalista toimintaa ilmaiseva predikaatti *sanon*, joka huutamiseen yhdistyessään ja vertautuessaan synnyttää merkityksen, ettei sanominen riitä, vaan Tovan pitää huutaa yrittäessään tulla kuulluksi.

Tämän jälkeen Tova yrittää saada poliisin uskomaan toistamalla edelleen, että on raiskannut Westerin. Tämä tapahtuu toistamalla raiskatakata-predikaattia, vain aikamuoto vaihtuu perfektistä imperfektiin: *olen raiskannut ja raiskasin*. Viimeinen virke *Minä raiskasin hänet* on varma ja päättäväisen tuntuinen repliikki, ja sillä on tällaisena symbolista merkitystä. Kuitenkin yhdistyessään aikaisempaa äänensävyä ja ilmaisutapaa kuvaavaan predikaattiin *huutaa* se menettää varmuuttaan ja sitä kautta merkitystään.

Poliisin reaktio on toisaalta odotettava, koska Tova menettänyt varmuutensa, mutta toisaalta silti hämmästyttävä: *Onnen poika, ääni sanoo. Sanokaa hänelle paljon terveisiä*. Vaikka langan päässä olisikin sekaisin ja hoidon tarpeessa oleva nainen, jonka tekemisiä poliisi ei ota todesta, on silti vaikea kuvitella tällaista reaktiota eli vitsailua. Reaktio kuvaa poliisin puolelta äärimmäistä turhautumista, jonka syitä on tässä turha ruveta arvailemaan. Reaktiolla on kuitenkin teoksen sanoman kannalta symbolistista merkitystä: jos mies on raiskattu, hän on lähinnä onnenpoika. Tämä kuvaa miehen ja naisen välisiä suhteita teoksen kuvaamassa yhteiskunnassa – nainen on miestä heikompi eikä pysty tekemään miehelle mitään sellaista, mikä todella nöyryyttäisi miestä.

Tova yrittää edelleen vakuuttaa, mitä on tehnyt, mutta vakuuttelusta on tullut jo todella epätoivoista, sillä ilmaisutapaa kuvataan predikaatilla *nyyhkyttää*. Ilmaisua ei oikeastaan ole enää edes verbaalista, vaan vain itkua eli behavioraalista toimintaa. Tovan päättäväsyydestä ja varmuudesta ei ole enää jälkeäkään, ja

hän on täysin nöyryntynyt poliisien ja tätä kautta symbolisesti yhteiskunnan edessä. Tovan yritys asettua yhteiskunnan normeja vastaan ja saada ihmiset ajattelemaan epäonnistuu surkeasti. Tovan roolissa tapahtunut jonkinasteinen aktivoituminen häviää, ja Tova päättyy takaisin epävarmuuteen.

Teoksessa asian selvittely jatkuu vielä tämän katkelmakohdan jälkeenkin. Poliisit tulevat paikalle, kun Tova huijaa heidät sinne mutta eivät ymmärrä, mitä Tova ajaa takaa. Ainoa tapa, jolla Tova saa miehelle jonkinasteisen nöyryytyksen on miehen leimaaminen masokistiksi, jolloin poliisit halveksuvat häntä ja mies tuntee itsensä kipeästi nöyryytetyksi. Tova elättelee toivetta oikeudenkäynnistä, mutta hänelle valaistaan, ettei oikeudenkäyntiä tule, sillä mies ei missään tapauksessa nosta syytettä. Valitsemassani katkelmassa kuitenkin kiteytyy yhteiskunnallinen suhtautuminen Tovaan ja hänen tekoonsa, mikä on teoksen sanoman valaisemisen kannalta mielestäni olennaista. Siksi valitsin juuri tämän kohdan analysointiin. Yhteiskunnan näkökulmasta nainen ei pysty nöyryyttämään miestä samalla tavoin kuin mies naista: naisen suorittamaa miehen raiskausta ei yksinkertaisesti ole. Tällä tavoin nainen tuomitaan yksiselitteisesti miestä heikommaksi.

4.8. Katkelmista representoituva nainen – yhteenvetoa

Juonianalyysin pohjalta analyysiin valitsemistani katkelmista välittyä selkeästi sekä kertojan että Tovan itsensä näkökulman kautta luotuna Tovan henkilöahmossa tietynlaisen naisen hahmo ja kuva. Henkilöahmona Tova on suurimmaksi osaksi epävarma ja passiivinen henkilöahmo, joka vain hetkittäin tuntuu voimakkaalta henkilöltä, sillä Tova on ilmaisuisaan ja toiminnassaan yleensä epävarma. Yleinen toiminnan strategia hänellä on toiminnan aikominen, ja toistuva aikominen tekee Tovasta lukijan silmissä passiivisen hahmon. Epävarmuus näkyy myös siten, että esimerkiksi mielipiteiden ilmaukset hän usein pehmentelee, ja tämä ilmaistaan kielellisesti liittämällä predikaatteihin pehmentäviä tai vähentäviä adverbiaaleja. Sama adverbiaalein pehmentely koskee myös toimintaa. Adverbiaalien ja verbien lisäksi modaalisuutta luodaan aikamuotojen ja lause- sekä virkerakenteiden kautta, ja mo-

daalisen epävarmuuden luominen propositioihin on teoksessa hyvin laajasti käytetty strateginen keino Tovan henkilöhaamon luomisessa.

Tovan toiminta on predikaattien tasolla useimmiten mentaalista tai verbaalista, ja myös behavioraalista toimintaa hänellä esiintyy jonkin verran. Tovalle ominaisinta toimintaa on pään sisällä tapahtuva toiminta ja varsinainen materiaallinen, aktiivinen toiminta on vähäisempää. Myös predikaattien valinnalla on siis luotu toiminnassaan passiivisen henkilön kuvaa ja roolia. Materiaalinen toiminta liittyy useimmiten tilanteisiin, joissa Tova kokee olevansa pakotettu toimintaan. Aktiivisesta toiminnasta luopuminen on Tovalle usein myös helpotus ja helppo ratkaisu.

Tovan hahmossa on kuitenkin kokonaisuutena analyysin perusteella kaksi hahmoa: Tova itse ja Nainen. Aktiivinen toiminta yhdistyy Tovaan usein juuri silloin, kun hän analyysin perusteella edustaa tätä Naista, kaikkien naisten edustajaa, jonka velvollisuutena on toimia ja puolustaa naisten oikeuksia. Katkelmissa osoitetaan kielellisesti hyvin suoraankin tämä Tovan persoonan häivyttäminen ja Naisena toimiminen. Häivyttäminen tapahtuu lauseissa esimerkiksi suoraan sanoen (*ei enää Tovaa*), passiivilla (*on pakotettava*) tai subjektittomuudella (*ratsastaa*). Tova etääntyy siis toiminnasta ja tarkkailee itseään ihmetellen ulkopuolelta. Tova ta itsestään ei siis sinänsä tehdä aktiivista, vaan hän joutuu antamaan tilan Naiselle, joka toimii aktiivisesti. Tämä Naisen aktiivisuus näkyy toiminnan lisäksi myös puheessa ja mielipiteen ilmaisuissa.

Teokseen luodaan symbolisella tasolla miehen ja naisen vastakkainasettelu, ja teos kuvaa yhteiskuntaa, jossa nainen on alistettu ja mies alistaja. Tämän vastakkainasettelun myötä teokseen syntyy miehen ja naisen välille symbolinen taistelu, jonka nainen häviää monella eri tasolla. Tova antaa esimerkiksi miehen määritellä itsensä ulkonäöllisesti ja pyrkii äärimmäisissäkin tilanteissa miellyttämään miestä ulkoisesti. Naiselle luodaan teoksessa myös hyvin perinteinen naisen rooli esimerkiksi suhteen hoitajana tai lasten synnyttäjänä. Toiminnan tasolla miehen ja naisen välille syntyy aktiivisten toimintojen ketju, jossa naisen aktivoitumista seuraa aina miehen voimakkaampi aktivoituminen niin kauan, että nainen lopulta alistuu täysin.

Tovan Naisena aktivoitumisen epäonnistuminen ennustetaan ja osoitetaan temaattisesti ja rakenteellisesti hyvin monin eri tavoin. Lopullinen epäonnistuminen syntyy siitä, etteivät poliisit ota häntä todesta, kun hän yksiselitteisesti ilmoittaa raiskanneensa miehen. Tovan epäonnistuminen ja kasvava epätoivo ja tätä kautta lopulta syntyvä alistuminen osoitetaan Tovaan liittyvien predikaattien ketjun muutoksella ilmoittamisesta nyhkyttämiseen. Poliisit edustavat katkelmassa yhteiskuntaa, jolloin implikoituu, ettei yhteiskunta ota Tovaa ja hänen väitettään todesta. Yhteiskunta siis tuomitsee naisen miestä heikommaksi ilmaistessaan, ettei nainen voi raiskata miestä.

Analysoitavien katkelmien ulkopuolella, aivan teoksen lopussa Tova miettii asioita ja oikeita tapoja yrittää muuttaa yhteiskuntaa ja tulee siihen tulokseen, ettei väkivalta ole oikea ratkaisu. Tova tulee siihen tulokseen, että väkivalta on miehen tapa toimia, ja väkivaltaan ryhtyessään nainen vain antaa miehen määrittellä todellisen voiman merkit, jolloin nainen jää miestä heikommaksi. Tämän sanoman perusteella myös raiskauksen epäonnistumisen tulkinta saa lisämerkityksen. Teon epäonnistuminen viittaa teoksen sanomaan, että väkivalta on väärä ratkaisu naiselle. Naisen vahvuus on puhumisessa ja kasvattamisessa ja sitä kautta asenteiden muuttamisessa, ja tässä äidin ja pojan suhde on ratkaisevassa roolissa. Tämän oivaltaessaan Tova olettaa, että on löytänyt ratkaisun ja keinon muuttaa maailmaan ja sanoo: *Kapina on alkanut* (MEVR: 183).

Toiminta jätetään siis teoksen lopussa suosiolla miehille, eikä lukijan kannalta Tovan roolissa sinänsä ole tapahtunut kovinkaan suurta muutosta. Lukijan kannalta Tova jää edelleen passiiviseksi, lähinnä ajatusten tasolla toimivaksi hahmoksi. Ja vaikka Tova Naisena toimikin aktiivisesti, myös tämä aktivoituminen mitätöitiin monin eri tavoin, jolloin lukija tulkitsee, ettei Naisen aktivoitumisella ole ollut merkitystä. Tulkinnan kannalta teoksessa esitetty symbolinen taistelu miehen ja naisen välillä päättyy miehen voittoon.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella, millainen kuva naisesta ja millainen rooli naiselle teoksessa *Miestä ei voi raiskata* syntyy päähenkilö Tova Randersin kuvauksen kautta. Tutkimukseni lähti liikkeelle omasta tulkinnastani, koska kaunokirjallista teosta ei voi tarkastella ja analysoida ilman tulkintaa, joka syntyy tekstin ja lukijan vuorovaikutuksessa. Tämä tulkinta on periaatteessa ainutkertainen, eikä tarkoitukseni olekaan ollut osoittaa mitään ainoaa oikeaa ja lopullista tulkintaa teoksesta. Tutkimukseni tavoitteena oli pyrkiä perustelemaan tekstin analyysillä omat tulkintani teoksen sanomasta sekä Tovan ja naisen kuvasta ja roolista.

Valitsin tarkempaan analyysiini teoksesta eri pituisia katkelmia, jotka juonianalyysini pohjalta olivat olennaisista juonen käännteistä, ja jotka siksi mielestäni loivat myös olennaisesti kuvaa Tovasta. Koko teosta ei olisi ollut mitenkään mahdollista analysoida tarkasti kielellisesti. Teoksen kokonaistulkinta toimii kuitenkin koko ajan katkelmien tulkinnan taustana. Katkelmista tarkastelin Tovaan liitettyjen predikaattien ja näihin predikaatteihin liitettyjen adverbiaalien luonnetta. Näiden ohessa myös Tovan nimeäminen erilaisin tavoin kuului tutkimuskohteisiini. Lisäksi tarkastelin tekstiin monitasoisesti muodostunutta modaalisuutta eli niitä keinoja, joilla puhuja voi tuoda ilmi suhtautumistaan proposition. Laajemmalla tasolla analysoin lauseitten ja virkkeitten sekä kappaleitten rakentumista. Laajimmalla tasolla tarkastelin katkelmien kokonaisrakentumista Tovan ja sitä kautta naisen roolista muodostuvan kuvan muovaajana.

Analyysini perusteella tulin tulokseen, että Tovasta luodaan teoksessa toiminnassaan epävarma ja passiivinen nainen. Tova edustaa teoksessa lisäksi yleisempää Naista, joka on aktiivisempi kuin Tova ja joka asettuu taisteluun miestä vastaan. Myös Nainen kuitenkin epäonnistuu toiminnassaan, ja tämä epäonnistuminen osoitetaan lopullisesti yhteiskunnan, eli tässä poliisien suhtautumisena tekoon eli raiskaukseen. Teoksessa rakennetaan miehen ja naisen välille symbolinen taistelu, jonka nainen häviää. Kokonaistulkinnan kannalta raiskauksen epäonnistumisella on merkitys: väkivalta on miehen tapa toimia, johon ryhtyessään nainen antaa miehen määritellä voiman merkit ja siten alistuu heikommaksi. Naisen voima on poikien kasvatuksessa ihmisten väliseen tasa-arvoon ja kunnioitukseen. Lukijan kannalta

tämä sanoma jää kuitenkin taustalle, ja päällimmäiseksi jää tulkinta naisesta häviäjänä, myös kielellisen analyysin kautta.

Tutkimukseni osoittaa, että tarkka kielellinen analyysi vahvistaa tulkintaa, joka nousee tekstistä ilman kielellistä analyysiäkin. Kielellinen analyysi antaa kuitenkin tulkintaa lisävahvuutta ja toisaalta tuo tulkintaan myös lisämerkityksiä ja -huomioita. Ilman kielellistä analyysiä Tovan toimiminen Naisena ei olisi tullut ainakaan näin selkeästi esiin. Vasta kielellisen analyysin myötä huomaa myös selvästi ne keinot, joilla lukijalle luodaan vaikutelmia tiedostamattomallakin tasolla. Kaunokirjallisen teoksen analyysin välineenä kielellinen analyysi on hedelmällinen ja toimiva väline.

Ongelmaksi kaunokirjallisen teoksen kielellisessä analyysissä voi muodostua se, ettei kielellinen analyysi voi pysähtyä vain yksittäisten sanojen tarkasteluun, vaan tarkasteltavaksi tulee ottaa hyvin laajatkin tekstin yksiköt. Jonkin tietyn yksittäisen piirteen, esimerkiksi modaalisuuden, tarkastelu ei tee oikeutta tulkinnalle tai itse teokselle, koska kaunokirjallisessa teoksessa merkitykset rakennetaan ja rakentuvat laajemmin. Tämän vuoksi en valinnutkaan tutkimukseeni välineeksi jotain tiettyä yksittäistä kielen piirrettä, vaan tarkastelin teosta ja tulkinnan luovia elementtejä laajemmalla tasolla. Tämän vuoksi kielellisten välineiden tarkka nimeäminen ei siis onnistu läheskään aukottomasti, jolloin tutkimuksen vaarana on perinteisessä mielessä käsitetyt tieteellisyyden rikkova epämääräisyys ja epätarkkuus. Syntyvän tulkinnan elementtien kielellinen nimeäminen täsmällisesti on vaikeaa. Tämytyyppisten tutkimusten ongelmaksi voi kaiken kaikkiaan muodostua tutkimuksen yleisellä tasolla liikkuva analyysi ja sitä kautta epämääräisyys tai toisessa ääripäässään suppea-alaisuus, joka ei ota huomioon teoksen kaunokirjallista luonnetta.

Tieteelliseltä tekstiltä vaaditaan perinteisesti objektiivisuutta, ja tutkimukseni luonteen takia työni ei välttämättä täytä kaikkia objektiivisuuden vaatimuksia. Kaunokirjallisen teoksen tarkastelu pohjaa kuitenkin aina lukukokemukseen ja sen kautta syntyvään tulkintaan, joten subjektiivisuus vain kuuluu tällaiseen tutkimukseen. Sitä ei yksinkertaisesti pysty välttämään. Subjektiivista kokemustani voin vain pyrkiä perustelemaan tekstin analyysilläni. Toisaalta myös niin sanotusti objektiiviseksi luokitellussa tieteellisessä tekstissä on subjektiivisuutta, koska teks-

tin on aina kirjoittanut joku ihminen ja ihmisyyteen kuuluu olennaisena osana subjektiivisuus.

Olen mielestäni näistä esittämistäni ongelmista huolimatta kuitenkin löytänyt vastaukset niihin kysymyksiin, joihin tutkimukseen ryhtyessäni lähdin etsimään vastauksia. Tekstin kielellisen analyysin kautta selvitin, millainen kuva lukijalle Tovasta ja sitä kautta naisesta syntyy ja millainen rooli naiselle teoksen kuvaamassa yhteiskunnassa luodaan. Lisäksi selvitin, mitkä tekijät tekstissä luovat näitä seikkoja ja millainen kokonaistulkinta teoksesta ja sen sanomasta minulle lukijana syntyy.

Tapaustutkimuksen luonteesta johtuen tutkimukseni perusteella ei voi sanoa mitään yleistä naisesta tai naisen roolista yleensä kaunokirjallisuudessa, ja tältä pohjalta työni tulokset rajoittuvat vain tähän tutkimukseen. Tutkimukseni antaa kuitenkin vihjeitä niihin tarkastelukulmiin ja -menetelmiin, joita kaunokirjallisten teosten tutkimuksessa voi käyttää. Tutkimukseni olennaisena antina oli myös sen huomaaminen, miten teoksen kokonaistulkinta syntyy kielellisistäkin elementeistä ja kuinka tämän huomaa kielellisen analyysin kautta. Jatkossa tutkimukseni käyttämiäni välineitä voi käyttää esimerkiksi jonkin toisen kaunokirjallisen teoksen tutkimuksessa. Tutkimuksen arvoista voisi olla tarkastella, toimivatko samat peruseriaatteet jonkin sanomaltaan ja kenties tavoitteiltaan ihan toisentyypisen teoksen tarkastelussa. Opettajaksi valmistuvana pohdin myös tutkimuksen opetuskäytöllistä merkitystä. Kaunokirjallisen tekstin tulkinnan luovien kielellisten elementtien tarkastelu on varmasti oppilaiden kielellisen päättelyn kehittymiselle hyödyksi. Voisin jopa kuvitella, että oikein valitun tekstin äärellä oppilaat saisivat analysoimalla äärettömän tärkeitä kielellisiä oivalluksia ja elämyksiä!

PRIMAARILÄHDE

Tikkanen, Märta 1976: *Miestä ei voi raiskata*. Suom. Kyllikki Villa. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

LÄHTEET

- Aronen, Eeva-Kaarina 1976: Kaikki kirjat ovat luvallisia. – Helsingin Sanomat 26.4.1976.
- Autere, Ritva 1976: Märta Tikkanen: *Miestä ei voi raiskata*, Tammi 1976. – Kirjallisuus ja taide 3.8.1976.
- Barthes, Roland 1970: *Elements of Semiology. Writing Degree Zero and Elements of Semiology*. Beacon Press, Boston.
- Barthes, Roland 1974: *S/Z*. Hill and Wang, New York.
- Chatman, Seymour 1978: *Story and Discourse*. Cornell University Press, Ithaca, New York.
- Cixous, Hélène 1980: *The Laugh of the Medusa*. – Marks, Elaine ja de Courtivron, Isabelle: *New French Feminism, an Anthology*. Brighton.
- Cixous, Hélène 1986: *Sorties*. – Cixous, Hélène ja Clement, Catherine: *The Newly Born Woman*. Manchester.
- Eho 1977: Taistelu naisten oikeuksien puolesta. – Hyvinkään Sanomat 5.1.1977.
- Ewen 1971: *The theory of character in narrative fiction*. Hasifrut s. 1 – 30. (Abstrakti englanniksi.)
- Forster, E. M. 1963: *Aspects of the Novel*. Penguin, Harmondsworth.
- Gauthier, Xavier 1980: *Is There Such a Thing as Women's Writing*. – Marks, Elaine ja de Courtivron, Isabelle: *New French Feminism, an Anthology*. Brighton.
- Genette, Gérard 1972: *Narrative Discourse*. Cornell University Press, Ithaca, New York.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1988 [1979]: *Nykysuomen lauseoppia*. 2. painos. SKST 350. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Jyväskylä.
- Halliday, M. A. K. 1994 [1985]: *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. Edward Arnold, London.
- Heinonen, Jorma 1989: *Miehet hallitsevat yhä*. – Keskisuomalainen 19.9.1989.
- Ikola, Osmo 1974: *Lauseenvastikeoppia*. Nykysuomen lauseenvastikkeiden ja niihin verrattavien rakenteiden selvittelyä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Iser, Wolfgang 1971: *Indeterminacy and the reader's response to prose fiction*. – Miller J. Hillis (toim.): *Aspects of Narrative*. Columbia University Press, New York.
- Itkonen, Terho 1997 [1982]: *Kieliopas*. 6. painos. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.
- Jämsä, Tuomo 1986: *Suomen kielen yleisimpien verbien semantiikkaa*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos, Series B, Humaniora No. 12.
- Karjalainen, Vappu 1976. – *Arvosteleva kirjaluetelo*, nro 5 1976.
- Koskela, Lasse 1990: *Suomalaisia kirjailijoita Jöns Buddesta Hannu Ahoon*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Lehtola, Erkki 1976: *Naisen kosto*. – Aamulehti 24.4.1976.
- Lehtonen, Mikko 1996: *Merkitysten maailma*. Vastapaino, Tampere.
- Leino, Pentti 1989 [1987]: *Kieli ja maailman hahmottaminen*. – Hoikkala, Tommi (toim.): *Kieli, kertomus ja kulttuuri* s. 26 – 51. 2. painos. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.
- Luoma, Marja-Terttu 1976: *Raiskaus ei ole vain naisen häpeä*. – Me Naiset 14.1.1976.
- Luukka, Minna-Riitta 1995: *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä*. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- 1999: *Näkökulma luo kohteen*. Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Ilmestyy teoksessa *Sajavaara, Piirainen, Marsh (toim.), Soveltava kielitiede*.
- Pellikka, Maija 1976: *Tasa-arvo ei lue lakia*. – Kauppalehti 13.7.1976.
- Penttinen, Anja 1976: *Miehenkin voi raiskata*. – Keskisuomalainen 16.5.1976.
- Price, Martin 1968: *The Other Self: Thoughts about Character in the Novel*. Mack ja Gregor.
- Mandler, George 1985: *Cognitive Psychology*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey, London.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1991: *Kertomuksen poetiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy, Tampere.

- Rosenlund, Jarkko 1976: Naiskirjailija, nainen ja rakkaus. – Turun Päivälehti 4.6.1976.
Savolainen, Erkki 1976: Heitä kirjalla heinämiestä. – Savon Sanomat 7.7.1976.
Sivula, Miku 1976: Asioista ei saa vaieta. – Demari 19.6.1976.
SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.
Suomen kirjailijat 1945 – 1980. 1985. – Hirvonen, Maija, Launonen, Hannu, Nybondas, Anna ja Bäcksbäck, Inger (toim.). SKST 420. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
Tammi, Pekka 1992: Kertova teksti – esseitä narratologiasta. Oy Gaudeamus Ab, Jyväskylä.
Viitapohja, Kari 1976: Sukupuoliasioita. – Hämeen Yhteistyö 28.5.1976.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Villa, Kyllikki, henkilökohtainen tiedonanto 5.1.2000. Kirje Sanna Nisoselle.

LITTEET

Hän viihtyy työssään kohtalaisesti ja toivoo joskus pääsevänsä amanuenssiksi. Työtovereistaan hän pitää. Ehkä hän sentään toivoisi etteivät he olisi aivan niin puisevia. Aika harvat lainausosaston virkailijoista pitävät lukemisesta. Tova tapaa heitä varsin harvoin muulloin kuin työaikana.

Kerran viikossa hän tanssii jazzbalettia, kunnallista. Se tulee maksamaan kolme markkaa vuodessa, ja tällä rahalla hän toivoo saavansa pidetyksi painonsa kurissa. Takamus ja reidet aiheuttavat hänelle ongelmia. Sitäpaitsi hän toivoo, että jazzista on hänelle hyötyä, jos hän joskus sattuu joutumaan tanssilattialle.

Tai vuoteeseen miehen kanssa.

Tova toivoo yhä löytävänsä jonkun, jonka kanssa hänellä voisi olla toistuva kontakti tanssilattialla ja vuoteessa. Hän uskoo että se on mahdollista, tai ainakin toivoo, vaikka onkin epäonnistunut useita kertoja. Jon Randersin kanssa. Erään toisen kanssa, jota hän jopa ajatuksissaan nimittää vain B:ksi. Ja nyt viimeksi erään Kari-nimisen kanssa.

Tova uskoo vapauteen. Hän uskoo että ihmiset voisivat elää yhdessä tekemättä toisilleen pahaa. Seistä rinnakkain, niin kuin hän asian ilmaisee. Hän on tottunut siihen että joutuu selittämään mitä tällä ilmaisulla tarkoittaa. Selittäessään hän puhuu ehkä hiukan hämärästi ja turvautuu helposti fraaseihin.

(Tikkanen 1976: 7 - 8.)

hän olisi voinut tyytyä pihviin, miksi hänen pitikin tilata konjakkia ja kahvia, mitä tekemistä hänellä oli sen miehen kanssa

eihän mikään voi olla vaarallista kello viisi iltapäivällä keskellä viikkoa, keskellä kesää

kun he lähtevät, Tova ei suinkaan ole päättänyt mennä hänen mukaansa, vaikka hän puhuu siitä, hän sanoo soittavansa levyjä, kiitos vain kyllä Tova ne levyt tietää eikä häntä kiinnosta, hänellä on omia levyjä omassa hiljaisessa asunnossaan

hiljaisessa ja tyhjässä jossa häntä ei kukaan kaipaa, pojat Jonin luona voihan hän juoda lasillisen miehen kanssa, tosin tämä kerskailee liikkeestään ja autostaan ja erinomaisesta perheestään, kaikin mokomin, Tova voi rentoutua ja antaa hänen puhua poikiensa maitohampaista ja omasta urastaan, kunhan vain hänen tarjoamansa likööri on hyvää

hyvää se on, makeaa ja vahvaa

kun hän ummistaa silmänsä, maailma tuntuu aaltoilevan ja hän tuntee Karin tuoksun.

Hän suoristautuu nopeasti.

Nyt hän lähtee kotiin.

Kiitos vain sinulle ja hei.

Hän nousee mutta samassa mies on hänen kimpussaan, kaataa hänet sohvalle, mitä nyt, alatko sinä reistailla pirulainen, meitä on kaksi tässä hommassa

Tova käsittää sen yhä edelleen jonkinlaiseksi leikiksi

on hiukkasen kiihtynyt

hame kohoaa ylös hänen tahtomattaan. Kun hän nousee istumaan ja vetää helman alas mies vääntää hänen kätensä selän taakse, ja nyt Tova huutaa ja nyt mies lyö häntä

kukaan ei ole koskaan ennen häntä lyönyt

hänet valtaa pyhä raivo

Mitä sinä kuvittelet miehenretale, hän huutaa, oletko sinä niin itserakas että luulet minun haluavan maata sinun kanssasi vain siksi että tulin mukaasi, painu pelloille, nykyisin naiset valitsevat itse ja päättävät haluavatko ja milloin haluavat äläkä luule, älä ikinä koskaan kuvittele että kukaan haluaa jos sinä yrität pakottaa

mutta mies nauraa hänelle päin naamaa

vähät välittää siitä mitä hän väittää

kun Tova puree, mies lyö vielä kerran ja kun hän raapii, mies vääntää hänen käsivarsiaan vielä kovemmin kuin äsken, Tova vaikertaa ja putoaa lattialle.

vaikka hän potkii hän ei mahda mitään

ja äkkiä hän alkaa pelätä.

Onhan hän kuullut. Vantaan mielipuolesta. Tylpistä esineistä jotka murskasivat uhrien pään. Ruumis piilossa jossain pensaikossa.

Silloin hän antaa periksi.

Yrittää ajatella itsensä muualle.

Unohtaa missä on.

(Tikkanen 1976: 14 - 16.)

Niinpä on vain ajateltava millä tavoin. Ja päästävä sen miehen kimppuun sillä tavoin että saa sen peukalon alle ja voi painaa.

Tova ei nuku enää sinä yönä. Vähitellen aamu valkenee ja pelko hellittää, hän nousee tarkistamaan lukon ja varmuusketjun, katsoo ulos ikkunasta, vieläpä avaa koko ikkunanpuolikkaan pienen tuuletusikkunan sijasta, hän tarvitsee ilmaa.

Tova suunnittelee. Hän ajattelee tarkoin mitä aikoo nyt tehdä, ottaa esiin paperin ja kynän ja kirjoittaa muistiin.

Varjostettava häntä. Seurattava häntä iltapäivisin kun hän lähtee liikkeestä, katsottava missä hänellä on tapana käydä, missä hän oleilee, millainen hänen päivänsä on.

Hitaasti Tova aikoo saartaa hänet ja saada kiinni. Ja sitten!

Mitä hän sitten tekee, siitä hän ei ole vielä täysin selvillä.

(Tikkanen 1976: 66-67.)

Tova Randers seisoo hiirenhiljaa keskellä suojatietä Töölöntorin laidalla.

Nyt hän sen keksi.

Tietenkin. Kuinka hän ei jo aikoja sitten ole tullut sitä ajatelleeksi. Hän ei suinkaan ammu sitä miestä eikä katkaise hänen kaulaansa tai leikkaa hänen penistään tyveä myöten tai survaise leipäveistä hänen rintaansa.

Hän yksinkertaisesti raiskaa Martti Westerin. Hän pakottaa sen miehen alentumaan samalla tavoin kuin mies pakotti hänet ja on varmasti pakottanut monta ennen häntä.

Mies saa myös pelätä, pelätä henkensä puolesta aivan niin kuin hän, halveksituksi hänet pakotetaan ja nöyryytetään niin ettei hän sitä ikinä unohda, ja jos mies ei suoriudu, Tova käyttää kaikkia temppuja mitä osaa kunnes on hänet voittanut.

Riehakkaalla mielellä Tova pistää avaimen lukkoon, avaa oven ja ottaa askeleen kynnystä kohti

kun häneen tarttuu kaksi kättä, hän tuijottaa pistoolinsuuhun ja sen yläpuolella ovat nailonsukan verhoamat kasvot, silmien kohdalla reijät ja silmät tuijottavat häntä villamyssyn alta

Tova huutaa

jalat pettävät hänen allaan

ja hän vaipuu eteisen matolle.

Silloin hänen ympärillään kajahtaa nauru, ja roisto vetää nopeasti sukan pois päästään. Mick kumartuu hänen puoleensa ja Jockumin silmät ilmaantuvat nailonsukan alta.

(Tikkanen 1976: 83-84.)

Hän jättää sikseen koko naamiaishomman. Menköön syteen tai saveen.

Hän aikoo puhua sen sijaan että heiluttelisi pistooleja. Hän aikoo saada Martti Westerin tajuamaan tekonsa, hän kertoo niin että mies tuntee omassa nahassaan miltä tuntuu olla kiinni sidottuna, miltä tuntuu kun ihmisarvo riistetään ja ihminen pakotetaan vasten tahtoaan. Hän aikoo saada miehen kuuntelemaan niin ettei tämä ikinä unohda hänen sanojaan.

Kysymys on vain siitä että sanat on valittava oikein.

Pistooli on mukana, pahimmassa tapauksessahan hänellä on se. Hän voi pakottaa miehen kuuntelemaan ellei tämä kuuntele vapaaehtoisesti.

Huojentuneena hän riisuu myssyn ja sukan joka on luistanut pois päästä, ravistelee tukkansa vapaaksi, nauttii siitä ettei se enää takerru tahmeana päähän, vetäisee sitä kammalla ja painaa jälleen hissien alas.

Peilin takia.

Niinpä niin. Olisihan hän voinut pukeutua toisin. Takki ei edelleenkään näytä omalta eikä istu kovinkaan hyvin, ja turhan kuumakin se on keskellä kesää. Kyllä kai mies ihmettelee hänen vaateustaan.

Se on samantekevää. On todellakin samantekevää, luuleeko mies hänen aina pukeutuvan tällä tavoin. Tärkeää on vain se että hän käsittää miksi Tova on tullut.

Hän soittaa nopeasti Martti Westerin ovikelloa ennen kuin ehtii uudelleen tulla katupäälle. Hän soittaa kovasti niin kuin on päättänyt. Suunnitelmien mukaisesti.

Mutta siihen ne suunnitelmat loppuivatkin. Nyt hänellä ei ole niitä enää.

(Tikkanen 1976: 133.)

mies huutaa.

Nyt Tova menettää roolivihkonsa. Nyt hän unohtaa miettimänsä shakkisiirrot jotka on niin tarkoin laskelmoinut, jos mies tekee niin niin Tova tekee näin ja jos toinen sen sijaan tekeekin niin

nyt hän ei liioin enää pidä lankoja käsissään, nyt ei Tova Randers tiedä mitä tahtoo ja tekeekö hän niin kuin on aikunut vai toisin. Se joka nyt toimii on joku aivan toinen jota hän ei tunne. Jota hän ei koskaan ennen ole sisimmässään kohdannut. Nyt tässä on vain se toinen. Ei enää Tovaa.

Kun mies huutaa tapahtuu jotain.

Nelikymmenvuotias nainen jolla on kaksi poikaa joita hän rakastaa nousee ja sylkee sidottuna makaavan miehen päälle. Hän lyö tätä kämmenellään niin että kämmentä kirvelee. Hän lyö miestä uudelleen ja uudelleen. Millä hän voisi lyödä kovempaa. Missä mies pitää köysiään ja ruoskiaan. Tova vetää auki yöpöydän laatikon. Valkoinen köysi on siellä. Helsingissä on mies jolla on valkoinen köysi pöytälaatikossa sänkynsä vieressä. Sellaisia miehiä on. Helsingissäkin.

Tummanpunaista. Kaikki ympärillä oleva muuttuu tummanpunaiseksi kun hän näkee köyden. Tummanpunaiset aallot huuhtovat hänen ylitseen

ei ole mahdollista että hän kohottaa kätensä lyödäkseen sidottua ihmistä köydellä

ei ole mahdollista että joku ihminen tekee sellaista toiselle ihmiselle viuh rinnan poikki, siihen tulee valkoinen jälki joka muuttuu syvänpunaiseksi

viuh säärtien poikki, valkoista ja syvänpunaista

hän käsittää että mies luulee hänen lyövän keskelle, lyövän tuota
mikä roikkuu reisien välissä

mihinkähän hän itse lyö?

ja Tova kohottaa kätensä ja seisoo hajasäärin miehen yläpuolella

jännittää vartaloaan taakse päin saadakseen iskuun voimaa

silloin se nousee

juuri nyt se lopultakin nousee!

Hän heittää pois köyden. Ratsastaa miehellä muutaman tuokion,
laskeutuu satulasta ja antaa käsin hänelle ja itselleen laukeamisen jonka on luvannut
tarjota.

Mies itkee.

(Tikkanen 1976: 152 - 153.)

Toisessa päässä vastaavalle äänelle hän sanoo olevansa Tova Randers ja ilmoittaa että on juuri raiskannut Martti Wester -nimisen miehen, hän on tämän asunnossa Kivenhakkaajankadun varrella ja odottaa poliisia siellä.

– Hetkinen, sanoo ääni.

Luultavasti hän lähettää heti jonkun ja pidättää samalla häntä puhelimesta. Niin he varmaankin tekevät kun langan päässä on joku epätoivoinen ja vaarallinen ihminen.

Toinen ääni.

Tova toistaa.

– Mitä te sanotte tehneenne, tämä ääni kysyy.

Tova sanoo sen vielä kerran.

– Mutta minä en ole ollenkaan hullu jos te niin luulette, hän lisää.

Minä haluan rangaistuksen. Minä haluan että tästä tulee oikeudenkäynti niin että asia saa julkisuutta, minä luulen että se on tärkeää.

Nyt ääni kuulostaa rasittuneelta ja kärsivälliseltä.

– On olemassa SOS-puhelin johon voi soittaa kun elämä tuntuu kestävämmältä, ääni sanoo. Koettakaa rauhoittua, menkää nukkumaan. Ellette saa unta soittakaa SOS-puhelimeen. Numero on luettelossa.

– Minä olen raiskannut miehen, Tova huutaa. Ettekö te kuule mitä minä sanon. Olen raiskannut miehen jonka nimi on Martti Wester. Hän makaa sänkyyn sidottuna. Minä raikasin hänet.

– Onnen poika, ääni sanoo. Sanokaa hänelle paljon terveisiä.

– Minä olen raiskannut miehen, Tova nyhkyttää, olen raiskannut...

Naps. Kuuloke on laskettu alas.

(Tikkanen 1976: 156 - 157.)